

**Sherlock Holmes -suomennosten puhuttelulisäykset uudelleen-
kääntämishypoteesin ja suhtautumisen näkökulmasta**

Maisterintutkielma

Anna Metsola

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Metsola, Anna Kaisa Susanna	
Työn nimi – Title Sherlock Holmes -suomennosten puhuttelulisäykset uudelleenikäntämishypoteesin ja suhtautumisen näkökulmasta	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 109 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkin maisterintutkielmassani kahden eri Sherlock Holmes -suomennoskokoelman puhuttelulisäyksiä suomen-noksia. Tarkastelen puhutteluja kahden eri teoreettisen taustan ja menetelmän kautta: kotouttamisen ja vieraannut-tamisen sekä suhtautumisen teorian. Tavoitteenani on selvittää, miten puhuttelulisäykset on ylipäätään suomen-nettu: ovatko puhuttelulisäysten käännökset jommassakummassa suomennoksessa kotouttavampia tai vieraannutta-vampia kuin toisessa ja ilmaisevatko suomennoksien puhuttelut erilaisia ja erivahvuisia tunteita ja ihmisten arvot-tamisia? Tutkimukseni teoreettisina taustoina toimivat näin ollen Lawrence Venutin kotouttamisen ja vieraannut-tamisen käsitteet, Paul Bensimonin ja Antoine Bermanin ajatuksiin perustuva uudelleenikäntämishypoteesi (<i>retranslation hypothesis</i>) sekä systeemis-funktionaaliseen kielitieteeseen pohjautuva J. R. Martinin ja P. R. R. Whiten suhtautumisen teoria (<i>appraisal theory</i>). Puhuttelulisäyksiä ei ole aikaisemmin tutkittu kääntämisen ja niiden ilmaiseman suhtautumisen kautta, joten tutkimukseni täyttää osaltaan aukon tutkimusperinteessä. Samalla laajennan myös kandidaatintutkielmani analyysia ja selvitän, löydänkö kandidaatintutkielmani päätelmiä vastaavia tuloksia suuremmasta aineistosta.</p> <p>Aineistoni koostuu kahdentoista Sherlock Holmes -novellin kokoelmasta, joka on julkaistu alun perin englanniksi nimellä <i>The Adventures of Sherlock Holmes</i> (1892). Valitsemani suomennoskokoelmat ovat O. E. Juurikorven <i>Sherlock Holmesin seikkailut I–II</i> vuodelta 1957 sekä Jaakko Anhavan <i>Sherlock Holmes: kootut kertomukset</i> vuo-delta 2010. Valitsin kyseiset kokoelmat siksi, että ne ovat sekä tunnetuimmat että laajimmat Sherlock Holmes -suomennoskokoelmat. Lisäksi Anhavan suomennos on esipuheensa mukaan syntynyt osaksi halusta kor-jailta Juurikorven suomennosta, ja kokoelmien välillä on myös varsin suuri ajallinen etäisyys, yli viisikymmentä vuotta.</p> <p>Analysoin aineistoni 405 puhuttelulisäyksen suomennookset jakamalla ne kulttuurisidonnaisten elementtien kää-nösratkaisujen kategorioihin sekä erilaisten suhtautumisen tapojen alaluokkiin. Analyysini perusteella suomennok-sissa on paljon samaa mutta myös paljon eroja: Juurikorven suomennos on selvästi puhuttelulisäysten osalta ko-touttavampi kuin Anhavan, kun taas Anhavan puhuttelut ovat selvästi vieraannuttavampia. Suomennookset siis nou-dattavat puhuttelulisäysten kääntämisen osalta uudelleenikäntämishypoteesia. Lisäksi Anhavan suomennos ilmai-see sekä lukumäärällisesti että osittain myös laadullisesti voimakkaampaa suhtautumista kuin Juurikorven suomen-nos. Eri kääntäjät voivat siis suomentaa eri aikakausina niinkin pienet kielen elementit kuin puhuttelulisäykset varsin erilaisilla ja eri tavoin tekstin tulkintaan vaikuttavilla tavoilla.</p>	
Asiasanat – Keywords puhuttelumuodot, kääntäminen, uudelleenikäntämishypoteesi, suhtautumisen teoria, salapoliisikirjallisuus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 PUHUTTELULISÄYS	5
3 KÄÄNTÄMINEN KULTTUURIEN VÄLISENÄ NEUVOTTELUNA	10
3.1 Yleisesti kääntämisestä kulttuurien välillä.....	10
3.2 Kotouttaminen ja vieraannuttaminen	13
3.3 Uudelleenikäntämishypoteesi.....	16
3.4 Kulttuurisidonnaisten elementtien kääntäminen	20
4 SUHTAUTUMISEN TEORIA	26
4.1 Systemis-funktionaalinen kielitiede	26
4.2 Yleistä suhtautumisen teoriasta.....	31
4.3 Asennoitumisen osa-alueet.....	35
4.3.1 Tunteet.....	35
4.3.2 Ihmisten arvottaminen.....	41
5 KOTOUTTAMINEN JA VIERAANNUTTAMINEN SUOMENNETUISSA PUHUTTELUISSA.....	44
5.1 Kotouttavat käänösratkaisut	46
5.2 Vieraannuttavat käänösratkaisut	54
5.3 Muut käänösratkaisut	60
6 TUNTEET JA ARVOTTAMINEN SUOMENNETUISSA PUHUTTELUISSA.....	63
6.1 Puhutteluissa näkyvät positiiviset tunteet	65
6.2 Puhutteluissa näkyvä positiivinen ihmisten arvottaminen	71
6.3 Puhutteluissa näkyvä negatiivinen suhtautuminen.....	75
6.4 Suhtautumisen rajatapaukset.....	81
7 PÄÄTÄNTÖ	85
LÄHTEET.....	91
LIITE.....	96

1 JOHDANTO

Arthur Conan Doylen luoma Sherlock Holmes on luultavasti yksi maailmanlaajuisesti tunnetuimmista kaunokirjallisista sankareista. Aina 1800-luvun loppupuolelta lähtien lukijat ympäri maailmaa ovat nauttineet Sherlock Holmesin ja hänen ystävänsä tohtori Watsonin seikkailuista, eikä salapoliisikirjallisuudesta voi oikeastaan edes keskustella mainitsematta Sherlock Holmesin ilmiömäistä päättelykykyä ja hänen vaikutustaan muihin saman kirjallisuudenlajin teoksiin. Sherlock Holmes on esiintynyt kirjoissa, elokuvissa, televisiossa, radiossa ja teatterissa satoina erilaisina versioina, ja alkuperäiset Doyleyn¹ kirjoittamat romaanit ja novellit on myös käännetty lukuisille eri kielille. Valtaisasta suosiosta huolimatta akatemista tutkimusta Sherlock Holmesista on kuitenkin tehty erityisesti Suomessa yllättävän vähän, ja esimerkiksi Doyleyn teosten käännöksiä ei ole tutkittu juuri lainkaan. Aineistoa kuitenkin olisi ties kuinka paljon: jo pelkästään suomeksi Sherlock Holmesin seikkailuja on ilmestynyt lukuisissa eri kokoelmissa ja julkaisuissa, kymmenien eri suomentajien kääntämänä. Aiheesta on silti ilmeisesti tehty tähän mennessä vain yksi maisterintutkielma (Länsimäki 2012), joka vertailee kahden *The Sign of the Four* -romaanista tehdyn suomennoksen verbimuotoja sekä sitä, miten verbien käännökset eroavat toisistaan. Olen myös itse vertaillut kahden Sherlock Holmes -novellin kahta eri suomennosta kandidaatintutkielmassani (Metsola 2012). Muita Sherlock Holmesin suomennoksia tarkastelevia tutkielmia en ole onnistunut löytämään, vaikka Sherlock Holmesia onkin tutkittu Suomessa muista näkökulmista käsin, kuten esimerkiksi sukupuolen representaatioiden kannalta (ks. esim. Isokoski 2008; Karvo 2013; Korpi-Hallila 2015; Metsola 2015).

Tässä maisterintutkielmassa tarkoitukseni on jatkaa osittain kandidaatintutkielmani aiheella. Tarkastelen tutkielmassani Sherlock Holmes -novellien puhuttelulisäysten suomennoksia: miten puhuttelut on käännetty ja miten kahden eri suomennoksen puhuttelut eroavat toisistaan. Puhuttelulisäyksellä viitataan muusta lauseesta irrallisiin lisäyksiin, jotka kohdistavat puheen tietylle vastaanottajalle. Tällaisia puhutteluja ovat esimerkiksi englanniksi *sir* ja *my dear Watson*, suomeksi puolestaan *herra* ja *Watson hyvä*. Puhuttelulisäyksillä on varsin näkyvä rooli viktoriaanisen ajan Lontooseen ja sen tiukasti säädeltyyn luokkayhteiskuntaan sijoittuvissa tarinoissa, ja alkuperäisessä englanninkielisessä tekstissä onkin erittäin paljon

---

¹ Arthur Conan Doylen sukunimi on itse asiassa kaksiosainen Conan Doyle. Conan ei siis ole hänen toinen etunimensä, vaan sukunimen ensimmäinen osa. Suomenkielisissä käännöksissä ja alkuperäisissä englanninkielisissä teksteissä on kuitenkin ollut tapana käyttää kenties lyhyiden ja selkeyden vuoksi kirjailijan sukunimenä pelkkää Doylea. (Ks. esim. Anhava 2010: 5.) Noudatan tutkimuksessani samaa perinnettä.

puhuttelulisäyksiä. Jokaisella puhuttelulla vaikuttaisi olevan myös oma roolinsa keskustelijoiden aseman tai ihmissuhteiden rakentamisessa.

Sherlock Holmes valikoitui tutkimuskohteekseni oman kiinnostukseni kautta: Holmesista kertovat romaanit ja novellit ovat lempikirjojani, ja olen itsekin lukenut niistä monia erilaisia suomennoksia. Suomennosten väliset erot kiinnittivät huomioni jo vuosia sitten, ja maisterintutkielmani tekeminen juuri näistä eroista tuntuikin luonteelta valinnalta. Tavoitteenani on myös osaltaan täyttää tutkimuskirjallisuudessa olevaa aukkoa: Sherlock Holmesia ei ole tutkittu kielitieteen näkökulmasta kovinkaan paljon, eikä myöskään aineistonani toimivia puhuttelulisäyksiä ole aiemmin tutkittu näillä menetelmillä ja tällä teoriataustalla, ellei omaa kandidaatintutkielmaani oteta huomioon.

Tutkimuksessani pyrin vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen, joita molempia olen vielä tarkentanut kahdella alakysymyksellä:

- 1) Miten kaksi eri suomentajaa ovat kääntäneet Sherlock Holmes -novellien puhuttelulisäykset omissa suomennoksissaan?
  - a) Millaisia kotouttavia ja vieraannuttavia käännösratkaisuja suomentajat ovat tehneet?
  - b) Noudattavatko käännökset puhuttelujen osalta uudelleenikäntämishypoteesia, eli onko uudempi suomennos vieraannuttavampi kuin vanhempi?
- 2) Millaisia tunteita ja arvottamista suomennetut puhuttelulisäykset ilmaisevat?
  - a) Ovatko tunteet ja arvottaminen enimmäkseen positiivisia vai negatiivisia? Kumpaa ylipäättään näkyy puhutteluissa enemmän, tunteita vai arvottamista?
  - b) Ilmaiseeko jompikumpi suomennoksista voimakkaampia tunteita ja arvottamista kuin toinen?

Kuten tutkimuskysymyksistäni käy ilmi, tarkastelen aineistoani kahden eri teoreettisen näkökulman kautta. Ensimmäiseen kysymykseen vastaan kääntämisen tutkimuksen ja siitä erityisesti Venutin (2008) kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteiden sekä Bensimonin (1990) ja Bermanin (1990) uudelleenikäntämishypoteesin (*retranslation hypothesis*) kautta. Toiseen tutkimuskysymykseen vastatessani käytän sen sijaan lähtökohtana Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teoriaa (*appraisal theory*), joka pohjautuu systeemis-funktionaaliseen kielikäsitykseen. Kotouttaminen ja vieraannuttaminen sekä suhtautumisen teoria toimivat samalla myös tutkielmani analyysimenetelminä, sillä analysoin aineistoni juuri näistä käsitteistä ja teorioista käsin.

Kandidaatintutkielmassani aineistonani olivat kaksi Sherlock Holmes -novellia, joista molemmista tutkin kahta suomennosta. Aineistoni oli siis erittäin suppea, ja maisterintutkielmassani yhtenä tavoitteenani onkin selvittää, löydänpö kandidaatintutkielmani päätelmiä vastaavia tuloksia myös suuremmasta aineistosta. Maisterintutkielmani aineistona käytän Arthur Conan Doyle'n Sherlock Holmes -novellien kahta eri suomennoskokoelmaa. Valitsemani kokoelmat ovat O. E. Juurikorven suomennos *Sherlock Holmesin seikkailut I–II* vuodelta 1957 sekä Jaakko Anhavan *Sherlock Holmes: kootut kertomukset* vuodelta 2010. Kyseessä ovat samat kokoelmat, joita käytin kandidaatintutkielmassanikin. Sekä Juurikorpi että Anhava ovat olleet tuotteliaimpia Sherlock Holmes -tarinoiden suomentajia: Juurikorven kokoelma sisältää 36 novellia ja oli pitkään Suomen tunnetuin ja kattavin suomennos, josta on otettu myös lukuisia uusintapainoksia, viimeisin vuonna 2014. Juurikorven kokoelma olikin laajin Sherlock Holmes -suomennos aina siihen asti, kun Anhavan kokoelma ilmestyi. Anhavan suomennos sisältää kaikki Doyle'n kirjoittamat Holmes-novellit, yhteensä 56 kappaletta, sekä lisäksi joitakin Doylelta jälkeen jääneitä kertomuksia, jotka eivät koskaan päätyneet virallisiin kokoelmiin. Anhava on myös lisännyt suomennokseensa kattavan selitysoision. Valitsemani suomennokset ovatkin siis sekä laajimmat että tunnetuimmat Sherlock Holmes -suomennoskokoelmat, ja niiden välillä on myös niin paljon ajallista etäisyyttä – yli viisikymmentä vuotta –, että suomennoksien voi olettaa eroavan toisistaan merkittävästi. Viisikymmentä vuotta mainitaan usein käännösten ”vanhentumisajaksi” (Koskinen & Paloposki 2015: 160), ja Anhavakin (2010: 13) kuvailee oman suomennoksensa johdannossa Juurikorven käännöstä seuraavasti:

Juurikorven käännös on kielellisesti sujuvampaa ja nautittavampaa kuin monen muun varhaisen ja myöhemmänkään suomentajan, mutta – – se ei vastaa nykyisiä periaatteita: siihen on jäänyt yhä kosolti virheitä, ja aikansa tavan mukaan hän on oikonut mutkia vaikeasti kääntyvissä tai monisanaisissa kohdissa ja pannut suotta sekaan omiaan.

Anhavan suomennos on siis syntynyt osaksi juuri halusta korjailia Juurikorven suomennosta, jonka Anhava on kokenut vanhentuneeksi ja jopa virheelliseksi. Jo tästäkin syystä molempien suomennosten vertaileminen on otollinen tutkimuskohde: onko suomennosten puhuttelulisäyksissä esimerkiksi niin paljon eroja, että niistä voi selvästi havaita viidenkymmenen vuoden sisällä käännöskäytännöissä tapahtuneet muutokset, vai ovatko Juurikorven ja Anhavan käännökset ajankulusta huolimatta suhteellisen samankaltaisia?

Valitsemastani kahdesta novellikokoelmasta olen rajannut tarkasteltavakseni kahden-toista novellin kokonaisuuden, joka on alun perin julkaistu englanniksi nimellä *The*

Adventures of Sherlock Holmes (1892). Kokonaisuus sisältää seuraavat novellit: *A Scandal in Bohemia* (suom. *Kuningas pulassa / Kuningas ja laulajatar*), *The Red-Headed League* (suom. *Punatukkaisten säätiö / Punatukkaisten yhdistys*), *A Case of Identity* (suom. *Kadonnut sulhasmies*), *The Boscombe Valley Mystery* (suom. *Laakson arvoitus*), *The Five Orange Pips* (suom. *Viisi appelsiininsiementä*), *The Man with the Twisted Lip* (suom. *Halkihuulinen kerjäläinen / Vinosuinen kerjäläinen*), *The Adventure of the Blue Carbuncle* (suom. *Sininen kiiltokivi*), *The Adventure of the Speckled Band* (suom. *Kirjava nauha / Pilkullinen nauha*), *The Adventure of the Engineer's Thumb* (suom. *Insinöörin peukalo*), *The Adventure of the Noble Bachelor* (suom. *Lordin häät*), *The Adventure of the Beryl Coronet* (suom. *Beryllikruunu*) ja *The Adventure of the Copper Beeches* (suom. *Kotiopettajattaren seikkailu*). Suluissa mainituista suomennetuista nimistä ensimmäinen on Juurikorven, toinen Anhavan; joidenkin tarinoiden nimet Anhava on säilyttänyt Juurikorven mallin mukaisina (ks. Anhava 2010: 13). Kuljetan luonnollisesti englanninkielistä alkuteosta suomennosten rinnalla koko tutkielmani ajan, mutta fokuksenäni on kuitenkin nimenomaan Juurikorven ja Anhavan suomennoksissa sekä niiden välisissä eroissa.

Tutkielmani aineisto koostuu Sherlock Holmes -tarinoiden puhuttelulisäyksistä eli sellaisista ilmauksista, jotka kohdistavat puheen vastaanottajalle esimerkiksi sanoilla *herra Holmes* ja *Watson hyvä*. Tällaiset puhuttelut ovat ikään kuin muun lauseen ulkopuolisia, kirjoitetussa kielessä pilkulla erotettuja lisäyksiä (VISK § 1077), eikä niillä ole syntaktista tehtävää: ne eivät siis esimerkiksi toimi lauseen subjektina tai objektina. Otan tutkielmassani huomioon vain novellien dialogeissa esiintyvät puhuttelulisäykset, sillä suoran dialogin puhuttelut ovat selkeästi juuri tietyn henkilön käyttämiä muotoja, jotka kohdistuvat suoraan tämän henkilön keskustelukumppaniin. Lasken dialogiksi myös muutamassa tarinassa esiintyvät henkilöiden kirjoittamat kirjeet tai viestit, sillä niissäkin kirjeen kirjoittaja kohdistaa puheensa kirjeen vastaanottajalle. Alkuperäisissä englanninkielisissä novelleissa tällaisia rajauksiani vastaavia puhuttelulisäyksiä on yhteensä 405 kappaletta. Näin ollen tutkielmani aineisto koostuu niistä muodoista, joilla O. E. Juurikorpi ja Jaakko Anhava ovat suomentaneet tai jättäneet suomentamatta nämä yli 400 puhuttelulisäystä. Kaikki suomennetut puhuttelut on lueteltu tutkielmani lopussa olevassa liitteessä.

2 PUHUTTELULISÄYS

Aina silloin, kun ihminen puhuu ja kohdistaa sanansa toiselle ihmiselle, voi olla tarpeen viitata kuulijaan. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi vokatiivisella maininnalla eli puhuttelulla. (Larjavaara 1999: 8.) Monissa kielissä puhuttelu jaetaan kolmeen eri ryhmään: puhuttelupronomineihin, puhutteluverbeihin ja puhuttelusubstantiiveihin. Puhuttelupronomineilla viitataan yleensä toisen persoonan pronomineihin, eli sinutteluun ja teitittelyyn, vaikkakin esimerkiksi suomen kielessä myös kolmatta persoonaa on mahdollista käyttää puhutteluun (esim. *Ottaako hän kahvia?*). Puhutteluverbit puolestaan viittaavat myös suomen kielessä tyypilliseen puhuttelun tapaan, jossa pronomini jätetään pois ja vastaanottajaan viitataan pelkällä persoonamuotoisella verbillä (esim. *Minne menet?*). Puhuttelusubstantiivit, joihin tämä tutkimus keskittyy, koostuvat sen sijaan joko erisnimestä tai yleisnimestä ja sen erilaisista määritteistä, joilla vastaanottajaan viitataan (esim. *Rakas ystävä, mukava nähdä!*). (Braun 1988: 7–8; Seppänen 1989: 196; Yli-Vakkuri 1989: 44, 55–58.) Kirjallisuudessa puhuttelusubstantiiveja kutsutaan myös puhuttelulisäyksiksi ja pelkiksi puhutteluiksi, ja näitä kahta termiä käytän myös omassa tutkimuksessani. Esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa ei käytetä lainkaan käsitettä puhuttelusubstantiivi, vaan ilmiöön viitataan sanoilla puhuttelulisäys ja puhutteluilmaus (ks. VISK § 1077, määritelmät s.v. puhuttelu). Koska en käsittele tutkimuksessani muita puhuttelun muotoja, kuten sinuttelua tai teitittelyä, uskon valitsemieni käsitteiden olevan tarpeeksi yksiselitteiset.

Iso suomen kieliopin mukaan puhuttelulisäys on ”erisnimen tai henkilökategorian mainitseminen löyhästi muuhun lausumaan liittyvänä tai kokonaan erillisenä lausumana” (VISK § 1077). Myös Yli-Vakkuri (1989: 44) määrittelee puhuttelut irtoilmauksiksi ja mainitsee niiden olevan tehtävältään interjektion kaltaisia. Kirjoitetussa kielessä puhuttelulisäykset erotetaan yleensä muusta lausumasta pilkulla tai muulla välimerkillä (mp.), ja tätä rajausta käytän myös omassa tutkielmassani. (Aineiston rajauksesta myös luvussa 1.) Puhuttelulisäyksen tehtävänä on kiinnittää vastaanottajan huomio ja varmistua siitä, että hän kuuntelee puhujaa. Toisaalta puhuttelulla voidaan myös ylläpitää vastaanottajan huomiota tai osoittaa useamman kuin kahden ihmisen välisissä keskusteluissa, kenelle sanat on oikeastaan kohdistettu. (Yli-Vakkuri 1989: 44; VISK § 1077.) Puhuttelut ovat näin ollen hyvin deiktisiä ilmauksia (Braun 1988: 7). Ne liittyvätkin tavallisesti käskyihin, kehotuksiin tai kysymyksiin, eli toisin sanoen sellaisiin lausumiin, jotka odottavat vastaanottajalta jonkinlaista vastausta tai reaktiota (VISK § 1077).

Puhuttelulisäykset koostuvat pääasiallisesti substantiiveista, ja niihin kuuluvat ensinnäkin kaikenlaiset nimet, kuten etu- ja sukunimet. Lisäksi puhutteluina voivat toimia sukulaisuussanat, kuten *äiti* ja *veli*, joita käytetään yleensä kuvaamaan verisukulaisia; sukupuolta ja siviilisäätystä ilmaisevat kohteliaisuussanat, kuten *herra* ja *rouva*; tittelit ja arvonimet, kuten *professori* ja *tohtori*; kunnioitusta kuvaavat ilmaukset, kuten *teidän armonne*; sekä ammattiin viittaavat sanat, kuten *tarjoilija* ja *kuski*. Puhuttelulisäyksiä ovat myös hellittely- tai haukkumanimet, kuten *kultaseni* ja *idiootti*, sekä erilaiset ihmissuhteita kuvaavat sanat, kuten *toveri* ja *ystävä*. (Braun 1988: 9–10; Isosävi & Lappalainen 2015: 12.) Puhuttelulisäyksillä saadaankin usein aikaan jonkinlainen affektiivinen sävy: niillä voidaan pehmentää lausuman sanomaa, ilmaista kunnioitusta tai osoittaa joko samaan ryhmään kuulumista tai valtaeroa keskustelijoiden välillä (Brown & Levinson 1987: 108; Seppänen 1989: 198). Tästä syystä puhuttelut ilmaisevat myös intersubjektuaalista funktiota (Yli-Vakkuri 1989: 45; intersubjektuaalisuudesta lisää luvussa 4.1), ja puhuttelut ovatkin merkittävä esimerkki kielellisistä sosiaalisista rakenteista (Braun 1988: 1). Ei ole sama asia puhutella puhekumppaniaan etunimellä tai sukunimellä, tai esimerkiksi sanalla *rakas* tai *idiootti*, vaan puhutteluilla voidaan ilmaista muun muassa keskustelijoiden välistä läheisyyttä ja rakentaa identiteettiä (Isosävi & Lappalainen 2015: 13).

Puhuttelulisäykset eivät ole yleensä kovinkaan homogeenisiä kielen elementtejä, vaan ne vaihtelevat huomattavasti eri puhujista, tilanteista ja puhuteltavista riippuen (Braun 1988: 23). Seppäsen (1989: 195) mukaan puhuttelulisäyksen valintaan vaikuttaa muun muassa se, millainen asema puhujalla ja puhuteltavalla on yhteisössä, millaisessa tilanteessa puhuttelu tapahtuu, millainen sävy keskustelulla on, millaisia aikomuksia keskustelijoilla on keskustelun suhteen ja millä tavalla keskustelijat suhtautuvat toisiinsa. Lisäksi puhuttelulisäysten valinta voi vaihdella jopa saman keskustelun sisällä useaan eri otteeseen, ja puhuttelut heijastavatkin usein keskustelun sävyn vaihteluja (mp.). Esimerkiksi Valma Yli-Vakkuri (1989) on artikkelissaan eritellyt hyvin tarkasti, millaisia puhuttelulisäyksiä suomalaiset käyttävät erilaisissa tilanteissa ja erilaisille ihmisille. Braunin (1988: 253–259) mukaan puhutteluilla voikin olla kirjaimellisen merkityksen lisäksi lukuisia sosiaalisia merkityksiä, ja puhuttelujen tulkinnaissa olisi aina otettava huomioon juuri puhujan ja puhuteltavan välinen suhde, heidän arvionsa toisistaan sekä molempien sosiaaliset taustat. Esimerkiksi se, millaisia merkityksiä etunimen käytöllä on, vaihtelee huomattavasti puhuttelutilanteesta toiseen, ja variaatio onkin puhutteluissa pikemminkin sääntö kuin poikkeus (mts. 23). Usein tutkimuksissa ja esimerkiksi kielenkäyttöoppaissa keskitytään kuitenkin puhuttelujen kirjaimellisiin merkityksiin,

sillä ne ovat pysyvämpiä ja selkeämpiä analysoida kuin monimutkaiset sosiaaliset merkitykset (mts. 261). Näin teen myös tässä tutkimuksessa.

Puhuttelujen käyttö ja yleisyys vaihtelevat myös kulttuurien välillä. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävin tutkimuskohde on luonnollisesti suomalainen puhuttelukulttuuri, mutta koska aineistoni on käännettyä suomen kieltä, on tarpeenmukaista ottaa huomioon englanninkielinenkin puhuttelukulttuuri. Suomalainen ja englantilainen kulttuuri eroavat toisistaan huomattavasti juuri puhuttelujen käytön osalta, ja tästä syystä esittelen seuraavaksi lyhyesti kyseisten kulttuurien puhuttelutapojen yleispiirteitä.

Suomalainen kohteliaisuus ja näin ollen myös puhuttelu on tavallisesti välttelevää ja kiertelevää, ja erityisesti suoraa vastaanottajaan tai puhuteltavaan viittaamista yritetään välttää kaikin mahdollisin keinoin, esimerkiksi käyttämällä juuri edellä mainittua kolmatta persoonaa tai passiivia (Yli-Vakkuri 2005: 191). Tästä syystä myös puhutteluja käytetään suomen kielessä harvemmin kuin monissa muissa Euroopan kielissä, ja puhuttelulisäysten nähdäänkin sopivan vain virallisiin, seremoniallisiin tilanteisiin (*Pyydän teitä, herra pääministeri...*) tai hyvin affektiiviseen, läheisten ihmisten väliseen keskusteluun (*Voi, kulta pieni, mitä teen sinun kanssasi!*). Muissa epävirallisissa tilanteissa puhuttelulisäyksiä ei tavallisesti käytetä. (Mts. 194.) Yli-Vakkuri (1989: 49) kuitenkin huomauttaa, että vaikka suomalaisten ajatellaan yleisesti karttavan puhuttelulisäyksiä, tämä ei ole täysin totta: esimerkiksi juuri tuttavallisessa, toisilleen läheisten ihmisten välisessä puheessa puhuttelujen käyttö on varsin tavallista. Muodollisissa tilanteissa puhuttelujen käyttö on sen sijaan paljon harvinaisempaa, sillä Suomessa ei tavallisesti käytetä arvonimiä tai muita titteleitä, jotka korostaisivat ihmisten asemaa tai arvoa, vaan kohteliaisuutta luodaan pikemminkin epäsuoruudella (Seppänen 1989: 199). Nimen tai muun puhuttelulisäyksen käyttö on myös Suomessa voimakkaasti vetoava puhuttelutapa, ja tästä syystä nimipuhuttelua esiintyy tavallisesti vain sellaisissa puheenvuoroissa, jotka vaativat puhuteltavalta jonkinlaista vastausta tai reaktiota (mts. 213; VISK § 1077).

Suomalaisen puhuttelulisäyksen käyttö onkin luontevinta silloin, kun puhuttelun tarkoituksena on kiinnittää puhuteltavan huomio puhujan esittämään pyyntöön, kysymykseen tai huomautukseen. Tavallisesti tällaisissa lauseissa puhuttelulisäys ja predikaattiverbi myös viittaavat samaan persoonaan: *Anna ruokaa, äiti*. (Yli-Vakkuri 1989: 52.) Sadeniemen (1968: 226) mukaan juuri tästä syystä sen tapaisia puhutteluja kuin *Niin, herra* näkee yleensä vain käännöskirjallisuudessa. Tutkimukseni aineistossa tällaisia puhutteluja onkin muutamia. Huomionarvoista on myös se, että suomen kielessä puhuttelulisäykset sijoittuvat yleensä puheenvuoron alkuun, vaikkakin hellittely- ja haukkumanimet voivat sijoittua myös vuoron

keskelle tai loppuun (VISK § 1078). Juuri tästä syystä edellä mainittu *Niin, herra* -tyylinen lausahdus voi kuulostaa suomalaisen korvaan vieraalta.

Toisin kuin suomen kielessä, englannissa puhuttelulisäyksen käyttö on huomattavasti yleisempää ja runsaampaa, ja sitä esiintyy kaikenlaisissa konteksteissa. Brittiläisessä kulttuurissa puhuttelujen käytön voidaan sanoa olevan jopa pakollista (Nevala 2015: 262), kun taas suomalaisessa kulttuurissa puhuttelulisäyksen käyttö vaatii yleensä erityisen syyn (Seppänen 1989: 198). Englannin kielessä tuttavallisuus, kunnioitus tai vieraus ilmaistaan juuri puhuttelulisäyksillä, sillä sinuttelua ja teitittelyä ei voida havaita pelkkien puhuttelupronominien avulla: yksikön ja monikon toiseen persoonaan käytetään molempiin pronominia *you*. (Stewart 2005: 117; Nevala 2015: 279–280; ks. myös Yli-Vakkuri 1989: 62.) Erityisesti brittienglannissa puhuttelulisäyksiä käytetään myös osoittamaan puhujien välistä statuseroa tai kunnioitusta (Stewart 2005: 117), mikä poikkeaa täysin suomalaisesta puhuttelukulttuurista. Iso-Britanniassa hierarkia oli aikaisemmin ja on osaksi vielä nykypäivänäkin niin olennainen osa yhteiskuntaa, että eri sosiaaliluokkiin kuuluville ihmisille täytyi olla omat puhuttelulisäyksensä (Nevala 2015: 266). Suomessa mitkään kohteliaisuussäännöt eivät sen sijaan vaadi puhuteltavan arvonimen mainitsemista, vaan sen mainintaan on yleensä jokin muu syy kuin vain kunnian tai kohteliaisuuden osoittaminen (Seppänen 1989: 198). Yli-Vakkurin (1989: 67) mukaan suomalainen puhuttelu onkin tavallisesti varsin luovaa ja vaativaa kielellistä toimintaa, hyvin erilaisella tavalla kuin vakiintuneen puhuttelukulttuurin kielissä, kuten esimerkiksi englannissa.

Braun (1988: 64) muistuttaa, etteivät erilaiset puhuttelujärjestelmät ole kuitenkaan suoria heijastuksia erilaisista yhteiskunnista ja niiden rakenteista, vaan ne ovat pikemminkin hienovaraisia merkkejä vallalla olevista ideologioista sekä yhteiskunnan historiasta. Esimerkiksi Suomessa herroittelulla, rouvittelulla ja neidittelyllä oli agraariyhteiskunnan aikaan paljon negatiivisia konnotaatioita, ja näitä puhuttelulisäyksiä käytetään tästä syystä vielä nykypäivänäkin usein ironisesti tai puhuteltavaa kiusoiteltaessa (Yli-Vakkuri 1989: 67; 2005: 196). Iso-Britanniassa puolestaan puhuttelijan ja puhuteltavan sosiaalinen status ja yhteiskunnan sisäiset asenteet vaikuttavat edelleen puhuttelujen käyttöön, vaikkakin myös tilannekontekstilla ja kommunikaation nopeudella on osansa (Nevala 2015: 263, 284). Yhteiskunnan puhuttelujärjestelmällä voi myös olla vaikutusta yksilöiden käsitykseen interpersoonaisista suhteista. Puhuttelujärjestelmä, joka korostaa ihmisen asemaa ja yhteiskuntaluokkaa, kiinnittää luonnollisesti puhujien huomion yksilöiden välisiin eroihin enemmän kuin sellainen puhuttelujärjestelmä, joka esimerkiksi välttelee ihmisten tittleiden mainitsemista. Puhuttelulisäykset eivät ole tietystikään ainoa kielellinen tapa, joilla sosiaalisia suhteita voidaan

ilmaista ja joilla niihin voidaan viitata, mutta yhdistettyinä muihin tapoihin niillä voi olla selkeä vaikutus ihmisten käsityksiin toisista ihmisistä sekä interpersoonaisista suhteista. (Braun 1988: 65.)

Vaikka puhutteluja tutkitaankin usein aidoissa vuorovaikutustilanteissa, niitä voidaan tarkastella myös autenttisia tilanteita jäljittelevistä aineistoista, kuten esimerkiksi kaunokirjallisuudesta (Isosävi & Lappalainen 2015: 14). Luonnollisestikaan kaunokirjallisuudessa esiintyvät puhuttelut eivät vastaa täysin puhuttelujen todellista käyttöä, mutta ne heijastavat silti omalta osaltaan esimerkiksi yhteiskunnallisia normeja ja aikansa henkeä. Toisaalta kaunokirjallisuudessa puhutteluja saattaa myös esiintyä huomattavasti enemmän kuin autenttisissa keskusteluissa, sillä niiden yhtenä funktiona on tehdä lukijalle selväksi, ketä puhutellaan. (Lappalainen 2015: 79, 84.) Suomessa kaunokirjallisuuden tai esimerkiksi televisiosarjojen puhutteluja on aikaisemmin tutkittu yleensä joko niiden tilanteisen ja sukupuolisen vaihtelun kautta (ks. esim. Riukulehto 2000), vertailemalla kahden eri kulttuurin puhuttelumuuotoja (ks. esim. Karpio 1998; Aalto 2002; Leppänen 2005) tai tarkastelemalla alkuperältään suomenkielisiä tekstejä (ks. esim. Ristiluoma 2006). Suurimmaksi osaksi kaunokirjallisten puhuttelujen tutkimus onkin siis ollut joko sosiolingvististä tai pragmaattista, eikä se ole keskittynyt kovinkaan paljon puhuttelulisäysten kääntämiseen tai niiden ilmaisemiin asenteisiin. Kahden eri suomennoksen puhuttelulisäyksiä ja niiden eroja ei ole juurikaan tutkittu – lähimmäksi tulee Grönholm (2012), joka on vertaillut tutkimuksessaan Sofi Oksasen romaanin *Puhdistus* alkuperäisiä suomenkielisiä puhuttelumuuotoja sekä niiden ranskankielisen käännöksen vastineita.

Tämä maisterintutkielma täyttää omalta osaltaan aukon tutkimuskirjallisuudessa selvittämällä, millaisilla erilaisilla tavoilla puhuttelulisäykset voidaan kääntää ja miten kaksi käännöstä eroavat toisistaan puhuttelulisäysten osalta. Toisaalta puhuttelulisäyksiä on myös tarpeen tutkia niiden ilmaisemien asennoitumisten ja suhtautumisen kautta, sillä ne saattavat vaikuttaa keskustelijoiden käsitykseen interpersoonaisista suhteista (Braun 1988: 64–65) – ja näin ollen muokata esimerkiksi lukijan tulkintaa kaunokirjallisen teoksen henkilöistä. Tästä syystä onkin mielestäni relevanttia tutkia, millaisilla erilaisilla tavoilla niinkin kulttuurisidonnaiset ja piileviä merkityksiä ilmaisevat kielen elementit kuin puhuttelulisäykset on käännetty englannista suomeksi. Puhuttelujen ilmaisemia interpersoonaisia merkityksiä on tutkinut aiemmin esimerkiksi Tolvanen (2016), joka tosin keskittyy artikkelissaan suomen- ja ruotsinkielisten viranomaistekstien sinutteluun ja teitittelyyn eikä esimerkiksi puhuttelulisäyksiin, joita analysoin omassa tutkielmassani. Tolvanen ei myöskään käytä teoreettisena taustanaan suhtautumisen teoriaa, vaan laajemmin systeemis-funktionaalista kielikäsitystä.

3 KÄÄNTÄMINEN KULTTUURIEN VÄLISENÄ NEUVOTTE- LUNA

3.1 Yleisesti kääntämisestä kulttuurien välillä

Kääntäminen käsitetään yleensä maallikkojen keskuudessa yksinkertaiseksi prosessiksi, jossa yhdellä kielellä tuotetun tekstin sanat vain korvataan vastaavilla toisen kielen sanoilla (Vehmas-Lehto 1999: 16). Todellisuudessa kääntäminen ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista, vaan se vaatii kääntäjältä monien erilaisten valintojen tekemistä. Bassnetin (2002: 6, 32) mukaan kääntäminen ei olekaan vain siirtymistä kielestä toiseen, vaan se voidaan pikemminkin nähdä neuvotteluna tekstien ja kulttuurien välillä: kääntäminen on muutakin kuin yhden kielen sanastollisten ja kieliopillisten yksiköiden korvaamista toisen kielen vastaavilla yksiköillä.

Tutkimuskirjallisuudessa kääntäminen on määritelty monin, toisistaan joko enemmän tai vähemmän eroavin tavoin, ja jo pelkästään kääntämistä kuvaavia metaforia on lukuisia erilaisia. Chestermanin (2004: 2–3) mukaan kääntäminen on voitu aikojen saatossa nähdä muun muassa uudelleen rakentamisena tai koodintamisena, vaatteiden vaihtamisena, esiintymisenä, matkustamisena tai jopa kuolleiden syömisinä. Jokainen näistä näkemyksistä korostaa joitakin kääntämisen puolia ja tarjoaa siihen erilaisia näkökulmia. Tässä tutkimuksessa kääntäminen määritellään kulttuurisidonnaisesta näkökulmasta käsin, jolloin edellä mainituista metaforista matkustaminen saattaisi kuvata kääntämistä kaikista parhaiten. Sherlock Holmes -novellien puhuttelut ovat kulttuurisidonnaisia kielen elementtejä, ja juuri tästä syystä niiden suomennosten analyysissä on mielestäni loogista ottaa huomioon kääntämisen kulttuurillinen näkökulma: puhuttelujen kääntäminen on samalla myös tekstin kulttuurin kääntämistä, ikään kuin liikkumista erilaisten kulttuurien ja niiden kielimaailmojen välillä. Näen kulttuurin tässä tutkimuksessa Leppihalmeen (2000: 89) ja Daviesin (2003: 68) tavoin tiettyä ihmisryhmää yhdistävinä ajatuksina, tapoina, tietoina, asenteina ja arvoina, jotka siirretään eteenpäin sukupolvelta toiselle. Lisäksi koska keskityn nimenomaan kirjoitettuun kieleen, näen kääntämisen erityisesti kirjoitettuihin teksteihin sekä niiden lukemiseen liittyvänä toimintana, vaikka luonnollisesti myös puhuttuja tekstejä on mahdollista kääntää; tällöin tosin puhutaan yleensä tulkkauksesta.

Kääntämisen lähtökohtana on tavallisesti lähdeteksti, lähdekielellä tuotettu kokonaisuus, joka on osoitettu lähdekielisille lukijoille. Kun tämä teksti käännetään, sen sisältämät merkitykset välitetään kohdekielellä toisen kieli- ja kulttuuripiirin lukijoille. Tämän välityksen lopputuloksena syntyy kääntäjän tekemä kohdeteksti eli käännös. (Tommola 2006: 11–12.) Käännöstutkimuksessa ei tavallisesti puhutakaan kielenkääntämisestä, sillä kääntämisen kohteena ovat nimenomaan tekstit sekä niiden sisältö ja merkitykset (mp.; Vehmas-Lehto 1999: 12). Lyhyesti sanottuna kääntäminen on siis lähdekielisen tekstin saattamista sellaiseen muotoon, että kohdekulttuurin jäsen voi lukea sitä yhtä vaivattomasti ja sujuvasti kuin samankaltaista, alun perin kohdekielellä kirjoitettua tekstiä (Immonen 2011: 107).

Kääntämisen tavoitteena on yleensä se, että sekä alkuperäisen lähdekielisen tekstin että kohdekielisen käännöksen merkitys olisi likimäärin samanlainen. Tavoitteeseen sisältyy myös lähdekielen rakenteiden säilyttäminen niin uskollisesti kuin on mahdollista ilman, että kohdekielen rakenteet vääristyvät. (Bassnett 2002: 11.) Venutin (2008: 1) mukaan käännös onkin yleensä useimpien lukijoiden, arvostelijoiden ja kustantajien mielestä hyväksyttävä silloin, kun se on sujuva eikä sisällä minkäänlaisia kielellisiä tai tyylillisiä poikkeamia. Toisin sanoen käännös on siis yleisesti hyväksyttävä juuri silloin, kun sitä voidaan lukea ikään kuin alkuperäisenä kohdekielisenä tekstinä, niin kuin edellä on mainittu. Monet tutkijat ovat tosin myös sitä mieltä, että käännöksen olisi tunnettava käännökseltä ja lähdetekstin kulttuurin erilaaisuutta olisi kunnioitettava, jotta käännökseen jääneet vieraat ainekset voisivat rikastuttaa kohdekulttuuria (Tommola 2006: 16).

Juuri tämän lähdekielen ja kohdekielen välillä tasapainoilemisen vuoksi kääntäminen on erittäin kulttuurisidonnaista, ja se voidaankin nähdä yhtenä tapana ylittää kieli- ja kulttuurirajoja. Alkuperäinen lähdeteksti on aina syntynyt omassa kulttuurissaan, omassa sosiaalisessa kontekstissaan, jolloin se myös heijastaa juuri tämän kulttuurin tapoja ja käytänteitä (Leppihalme 2000: 89). Kohdekulttuurin tavat ja käytänteet voivat olla sen sijaan hyvinkin erilaiset. Kääntäjä toimii tällöin välittäjänä kahden eri kulttuurin välillä: kääntäjän tehtävänä on ratkaista kahden kulttuurin väliset ristiriidat niin, että tekstin merkitys saadaan välitettyä mahdollisimman hyvin lähdekulttuurista kohdekulttuuriin (Hatim & Mason 1990: 223–224).

Esimerkiksi Venutin (2008: 14) mukaan kääntäminen on pohjimmiltaan aina eräällä tapaa väkivaltaista toimintaa: kääntäjä joutuu poistamaan, muokkaamaan ja järjestelemään lähdetekstiä kohdekielen mukaiseksi saadakseen käännöksestä mahdollisimman ymmärrettävän. Kääntämisen aikana tapahtuukin joka kerta jonkinlaista poistoa tai merkityksen muuttamista, jonka voidaan nähdä johtuvan neljästä eri syystä: 1) lähdetekstin kulttuurisista ele-

menteistä, joille ei löydy vastaavuuksia kohdekulttuurista; 2) lähdekielen ja kohdekielen erilaisista sanastollisista ja kieliopillisista piirteistä, tai esimerkiksi niiden erilaisista kohteliaisuusnormeista tai tavoista arvottaa asioita ja ihmisiä; 3) kirjoittajan ja kääntäjän erilaisista kielenkäyttötavoista; sekä 4) kirjoittajan ja kääntäjän erilaisista tulkinnoista, jolloin kääntäjä saattaa esimerkiksi nähdä symbolismia sellaisessa tekstissä, jossa kirjoittaja on pyrkinyt realismiin (Newmark: 1981: 7–8).

Käännöskieltä pidetään usein yksinkertaisempaan kuin kielen ei-käännettyä varianttia, ja käännösten niin sanottu yksinkertaisuus on jopa yksi käännösuniversaaleista, kielellisistä säännönmukaisuuksista, joiden oletetaan olevan kaikille käännöksille yhteisiä ja erottavan käännökset vastaavista alkuperäisteksteistä. Yksinkertaistumisella (*simplification*) viitataan hypoteesinomaisessa universaalissa siihen, että käännökset olisivat jollain tapaa lauserakenteiltaan ja sanastoltaan kohdekielisiä alkuperäistekstejä yksinkertaisempia. (Paloposki 2005: 25–26; Puurtinen 2005: 219–220.) Yksinkertaistumista voi tapahtua käännöksissä universaalien mukaan niin sanastollisella, lauseopillisella kuin tyylilliselläkin tasolla (Laviosa-Braithwaite 1998: 288). Yksinkertaistumishypoteesin voi olettaa pohjautuvan juuri edellä lueteltuihin, Newmarkin (1981: 7–8) määrittelemiin neljään poiston ja merkityksen muuttumisen syihin, joista jo puolet eli kaksi ensimmäistä neljästä kuvaavat nimenomaan kulttuurien välisiä eroja ja niiden vaikutusta käännösprosessiin. Tutkimukset eivät ole kuitenkaan todistaneet käännösten yksinkertaistumista yksiselitteisesti todeksi: esimerkiksi Jantunen (2001; 2004a) osoitti tutkimuksissaan, että tietyt ilmaisut, kuten synonyymiset astemääritteet, voivat olla käännössuomessa aivan yhtä monimuotoisia ja vaihtelevia kuin alkuperäissuomessakin. Myöskin yksinkertaistumista paljon tutkinut Laviosa-Braithwaite (1996; Jantusen 2004a: 47–48 mukaan) sai väitöskirjassaan vaihtelevia tuloksia käännösten yksinkertaistumisesta: käännöksissä suosittiin kyllä kohdekielen tyypillisimpiä sanoja, mutta toisaalta käännösten lausepituus ja sanastollinen variaatio eivät noudattaneet yksinkertaistumisen hypoteesia. Paloposki (2005: 26) huomauttaakin, että yksinkertaistumisen lisäksi esimerkiksi kääntäjät ja kääntämisen tutkijat puhuvat usein myös siitä, kuinka kieli ”rikastuu” käännettäessä, ja vaadittaisiinkin hyvin laajaa tutkimusta, jotta olisi mahdollista selvittää, ovatko käännökset loppujen lopuksi sanastoltaan yksinkertaisempia vai rikkaampia kuin samankieliset alkuperäistekstit.

3.2 Kotouttaminen ja vieraannuttaminen

Silloin, kun kääntäminen nähdään kulttuurien välisenä neuvotteluna, nostetaan usein esille myös käännosten kotouttaminen (*domestication*) ja vieraannuttaminen (*foreignization*) (Venuti 2008). Erityisesti Lawrence Venuti on käsitellyt kotouttamista ja vieraannuttamista omissa tutkimuksissaan 1990-luvun loppupuolelta lähtien, mutta käsitteiden taustalta löytyvät ideat ovat vaikuttaneet kääntämiseen ja sen tutkimukseen jo 1800-luvun saksalaisesta romantiikasta asti (Kemppanen ym. 2012: 7).

Kotouttaminen ja vieraannuttaminen pohjautuvat käsitteinä saksalaisen filosofin Friedrich Schleiermacherin ajatuksiin kääntämisestä. Schleiermacherin 1800-luvulla esittämän näkemyksen mukaan on olemassa kaksi tapaa kääntää tekstejä: joko kääntäjä jättää kirjailijan rauhaan ja siirtää lukijoita kohti kirjailijaa tai vaihtoehtoisesti jättää lukijat rauhaan ja siirtää sen sijaan kirjailijaa kohti lukijoita. (Venuti 2008: 15.) Näistä vaihtoehdoista ensimmäinen vastaa vieraannuttamista ja toinen kotouttamista. Schleiermacher ei tuonut näkemyksessään esille minkäänlaista kolmatta vaihtoehtoa, ja ilmeisesti jopa kielsi mahdollisten muiden vaihtoehtojen olemassaolon (Mäkisalo 2012: 63).

Venuti (2008: 15) määrittelee Schleiermacherin ajatusten pohjalta kotouttamisen tarkoittavan tekstin etnosentristä² pelkistämistä, jolla se saadaan vastaamaan kohdekulttuurin arvoja. Vieraannuttaminen sen sijaan korostaa Venutin (mp.) mukaan lähdekulttuurin arvoja ja tuo esiin kielelliset ja kulttuurien väliset erot. Vieraannuttavan käännoksen lukija joutuu siis lukiessaan suuntautumaan kohti lähdetekstin kirjoittajan kulttuurisesti vierasta ajatusmaailmaa, kun taas kotouttava käänнос mukautetaan kohdekulttuurin ajatusmaailmaan, jolloin lukijaa ikään kuin häiritään mahdollisimman vähän (Tommola 2006: 16). Vieraannuttaminen on kohdekulttuurin konventioiden kyseenalaistamista vierauden avulla, kun taas kotouttamisessa on kyse näiden konventioiden noudattamisesta (Ruokonen 2004: 76). Kotouttavissa käännoksissa esimerkiksi lähdetekstin ihmisten ja paikkojen nimet saatetaan muuttaa vastaamaan kohdekulttuurin nimiä tai tekstin tapahtumat voidaan jopa sijoittaa kohdekulttuurin ympäristöön. Vieraannuttavissa käännoksissa vieraskieliset nimet ja paikat säilytetään sen sijaan tavallisesti ennallaan. (Paloposki & Oittinen 2000: 387.)

Venutin kehrittelemät määritelmät käsitteille ovat hyvin kulttuurintutkimuksellisia. Hän näkee kotouttamisen ja vieraannuttamisen yhdistyvän nimenomaan lähdekulttuurin ja kohde-

---

² Etnosentrismi on ajattelutapa, jonka mukaan puhujan tai kirjoittajan oman kulttuurin arvot ja näkemykset ovat ainoita oikeita ja jossa oma kulttuuri nähdään muita kulttuureja arvokkaampana ja kehittyneempänä (Leppihalme 2000: 92).

kulttuurin arvoihin ja siihen, miten lähdekulttuurin arvoja muokataan kääntämisen yhteydessä (Mäkisalo 2012: 65). Kotouttamisen ja vieraannuttamisen nähdäänkin liittyvän tavallisesti juuri kulttuurien välisiin valtasuhteisiin: kääntäjä tekee erilaisia ratkaisuja riippuen siitä, tulokitaanko lähdekulttuurilla olevan enemmän vai vähemmän prestiisiä kuin kohdekulttuurilla. Jos lähdekulttuuri on kohdekulttuurin näkökulmasta katsottuna jäljittelemisen arvoinen, kääntäjän ratkaisut voivat olla hyvinkin vieraannuttavia. Jollain tapaa alempiarvoiseksi katsotun lähdetekstin kääntäminen saattaa puolestaan johtaa helposti tekstin kotouttamiseen ja jopa manipuloimiseen. (Leppihalme 2000: 92.)

Venutin (2008: 19) mukaan kotouttaminen ja vieraannuttaminen kuvaavatkin kääntäjän eettistä asennetta lähdetekstiä ja -kulttuuria kohtaan. Venuti on itse voimakkaasti vieraannuttamisen kannalla ja näkee kotouttamisen etnosentrisenä ja väkivaltaisena, kohdekulttuurin arvomaailmaa korostavana käytäntönä, joka tyypistää lähdetekstin kulttuurillisia ominaisuuksia (mts. 15). Myös Leppihalme (2000: 90) on arvostellut liiallista kotouttamista: hänen mielestään kääntäminen tai vieraiden kulttuurien tekstien lukeminen on käytännössä turhaa, jos lähdetekstistä poistetaan juuri ne elementit, jotka liittävät sen lähdekulttuuriin. Ruokosen (2004: 64) mukaan länsimaisessa käännösperinteessä vieraannuttamista on kuitenkin tavallisesti arvostettu vähemmän kuin kotouttamista.

Venutia ja hänen määritelmiään on kritisoitu siitä, että hän käsittelee kotouttamista ja vieraannuttamista enimmäkseen angloamerikkalaisesta näkökulmasta käsin, mikä myös osaltaan selittää hänen negatiivisen suhtautumisensa kotouttamista kohtaan. Englannin kieli on maailmanlaajuinen lingua franca, ja englanninkielisissä käännöksissä tehdyt kotouttavat ratkaisut ovat kontekstiltaan täysin erilaisia kuin vaikkapa kotouttavat suomennokset. (Oittinen 2000: 279.) Aaltosen (2004: 403–404) mukaan esimerkiksi juuri yhdysvaltalainen käännösperinne suosii voimakasta kotouttamista, jolloin käännökset kotoutetaan vastaamaan amerikkalaista, kulttuurisesti dominoivaa mallia. Monissa muissa kulttuureissa kotouttaminen ei kuitenkaan ole välttämättä yhtä väkivaltainen tai valtakulttuuria korostava käytäntö. Lisäksi Venuti tuo ylipäättään esimerkeissään esiin vain tilanteita, joissa joko kohdekulttuuri tai lähdekulttuuri on hallitsevassa asemassa toiseen nähden. Ruokosen (2004: 74) mukaan tämä pelkistää kulttuurienvälisiä suhteita: todellisuudessa kohdekulttuuri ja lähdekulttuuri voivat olla myös ”suurin piirtein ’samalla viivalla’”, jolloin kohdekulttuurissa voidaan esimerkiksi olla hyvinkin tietoisia lähdekulttuurin piirteistä. Sellaisia vieraannuttavia elementtejä, jotka ovat kohdekulttuurissa tuttuja, ei voida tällöin välttämättä edes pitää vieraannuttavina (Koskinen 2012: 15).

Paloposki ja Oittinen (2000: 387–388) huomauttavatkin, ettei kotouttaminen ole aina valtakulttuurin arvoihin sopeutumista, vaan sen merkitys riippuu kontekstista. Kotouttaminen voi heidän mukaansa myös vahvistaa vähemmistöön kuuluvan kohdekielen asemaa. Esimerkkinä Paloposki ja Oittinen analysoivat ensimmäistä suomenkielistä käännöstä William Shakespearen näytelmästä *Macbeth*, jonka J. F. Lagervall suomensi nimellä *Ruunulinna* vuonna 1834. Lagervall muutti henkilöiden nimet suomenkielisiksi, muotoili teoksen runomittaa suomalaisemmaksi ja jopa sijoitti näytelmän tapahtumat Suomen Karjalaan. Lagervallin käännös syntyi aikana, jolloin Suomi oli vielä Venäjän vallan alla, ja näytelmän voimakkaan kotouttava suomennos olikin kuin puheenvuoro suomen kielen ja kulttuurin puolesta. (Mts. 376–380.) Kääntämisellä oli Suomessa muutenkin 1800-luvulla merkittävä rooli kirjakielen kehityksessä, ja kotouttavien käännösten avulla oli tarkoitus luoda suomen kielestä kirjallisuuteen sopiva ilmaisuväline – alkutekstin tarkkaa noudattamista ei tällöin pidetty niinkään tärkeänä (Paloposki 2005: 21, 23). Näin ollen sekä kotouttamista että vieraannuttamista voidaan käyttää tilanteesta riippuen joko vähemmistökulttuurin tai valtakulttuurin hyväksi, eikä esimerkiksi Lagervallin tekemiä kotouttavia käännösratkaisuja voida välttämättä pitää Venutin näkemyksen tavoin väkivaltaisena valtakulttuurin arvomaailman korostamisena: *Ruunulinnan* aikaan suomenkielinen kulttuuri ei ollut virallisen valtakulttuurin asemassa edes omien rajojensa sisällä (Paloposki & Oittinen 2000: 375–380). Juuri tästä syystä kotouttavat ratkaisut esimerkiksi englanninkielisissä ja suomenkielisissä käännöksissä ovat ylipäättäänkin asemaltaan hyvin erilaisia. Englannin kieleen verrattuna suomi on varsin marginaalinen kieli, jolla ei ole esimerkiksi edellä mainittua asemaa *lingua francana*. Tämä vaikuttaa myös omaan tutkimukseeni, sillä tutkin juuri englanninkielisen lähdetekstin suomenkielisiä käännöksiä; toisin sanoen siis *lingua francasta* huomattavasti pienempään kieleen tehtyjä käännöksiä.

Kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteitä on arvosteltu myös muun muassa siitä, että niiden määritelmät ovat itse asiassa metaforia, eivätkä ne tällöin välttämättä toimi tutkimuksen työkaluina (Mäkisalo 2012: 63). Kotouttaminen ja vieraannuttaminen eivät ole myöskään historiallisesti pysyviä käsitteitä, vaan se, mikä nähdään kotouttavana ja mikä vieraannuttavana, voi muuttua ajan myötä. Jokin kääntäjän valinta, jota on aiemmin pidetty vieraannuttavana, voidaankin nähdä myöhemmin kotouttavana tai päinvastoin. (Koskinen 2012: 16.) Venuti itsekään ei tarjoa esimerkkejä siitä, mitkä käännösratkaisut olisivat selkeästi kotouttavia ja mitkä vieraannuttavia. Paloposken ja Oittisen (2000: 386) mukaan jo itse käsitteiden taustalla vaikuttavat ajatukset ovat harhaanjohtavia: käännettäessä tekstiä aina kotoutetaan jonkin verran, tavalla tai toisella, jotta siitä tulisi ymmärrettävä osa kohdekulttuuria. Paloposki

ja Oittinen (mp.) ehdottavat jopa, että koko vieraannuttamisen käsite saattaa olla pelkkä illuusio, jolloin vieraannuttamisen sijaan pitäisi puhua vain erilaisista kotouttamisen asteista.

Käsitteiden metaforisen luonteen ja kontekstisidonnaisuuden vuoksi niiden rajojen määrittäminen onkin liki mahdotonta. Kotouttaminen ja vieraannuttaminen voidaan nähdä joko toistensa vastakohtina tai eräänlaisena jatkumona erittäin kotouttavasta vähemmän kotouttavan ja vähemmän vieraannuttavan kautta erittäin vieraannuttavaan. Jotkut tutkijat sen sijaan ovat sitä mieltä, että käännökset voivat olla yhtä aikaa sekä kotouttavia että vieraannuttavia. (Mäkisalo 2012: 68.) Omassa tutkimuksessani kallistun näistä kahden jälkimmäisen näkemyksen kannalle, sillä tutkimissani puhuttelujen käännöksissä näkyy yhden suomennoksen sisällä sekä kotouttavia että vieraannuttavia valintoja. Lisäksi aineistoni puhuttelujen käännösratkaisut on mahdollista asettaa jatkumolle kotouttavimmasta vieraannuttavimpaan, mistä lisää luvussa 3.4.

Kritiikistä ja monista eri tulkinnoista huolimatta kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteitä on silti hyödynnetty käännostutkimuksessa runsaasti. Tämä johtuu luultavasti siitä, että kotouttamista ja vieraannuttamista on helppo soveltaa esimerkiksi lähdetekstin ja kohdetekstin välisen suhteen, kääntäjän valintojen tai lukijoiden vastaanoton tutkimiseen. Toisaalta käsitteet ovat myös helposti ymmärrettävissä, ja ne voidaan yhdistää yleismaailmallisiin näkemyksiin siitä, miten ihmiset hahmottavat oman kulttuurinsa suhteessa toisiin kulttuureihin. (Kemppanen ym. 2012: 7–8.)

3.3 Uudelleenkääntämishypoteesi

Kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteiden avulla on myös helppo vertailla saman tekstin eri käännöksiä. Jos lähdeteksti vaikuttaa kulttuurillisesti erityisen vieraalta, kääntäjä valitsee yleensä kotouttamisen tehdäkseen tekstistä mahdollisimman ymmärrettävän kohdekielisille lukijoille. Jos sama teksti kuitenkin käännetään myöhemmin uudestaan, se saattaa muuttua vieraannuttavammaksi, varsinkin jos lähdekulttuuri on jo kohdekielisille lukijoille tutumpi esimerkiksi globalisaation ansiosta. Ajatusta siitä, että saman tekstin myöhemmät käännökset olisivat vieraannuttavampia kuin aikaisemmat, kutsutaan uudelleenkääntämishypoteesiksi (*retranslation hypothesis*). (Koskinen & Paloposki 2004: 27–28; 2015: 8.) Uudelleenkääntämishypoteesin määritelmä voidaan muotoilla myös hieman toisin: esimerkiksi Chestermanin (2004: 8) mukaan uudelleenkääntämishypoteesilla tarkoitetaan sitä, että myöhemmät käännökset ovat tavallisesti lähempänä lähdetekstiä kuin aikaisemmat. Hypoteesi on yksi kää-

nösuniversaaleista, edellä luvussa 3.1 mainituista säännönmukaisuuksista, joiden oletetaan olevan yhteisiä kaikille käännöksille (mp.).

Uudelleenkääntämishypoteesi pohjautuu Koskisen ja Paloposken (2004: 27) mukaan Paul Bensimonin (1990) ja Antoine Bermanin (1990) esittämiin ajatuksiin uudelleenkääntämisestä.³ Bensimon (1990: xi; Koskisen & Paloposken 2004: 27 mukaan) esittää omassa artikkelissaan, että ensimmäiset käännökset ovat usein esitteleviä: ne pyrkivät sopeuttamaan tekstin vieraan kulttuurin kohdekulttuuriin ja saamaan lukijoilta positiivisen vastaanoton. Myöhempien käännösten ei tarvitse enää esitellä tekstiä ja sen perusajatuksia, vaan ne voivat säilyttää lähde- ja kohdekulttuurien välisen etäisyyden. Berman (1990: 1–7; Koskisen & Paloposken 2004: 27 mukaan) puolestaan esittää, että aikaisemmat käännökset vanhenevat, minkä vuoksi uudelleenkääntämiselle on ylipäättään tarvetta. Näiden ajatusten pohjalta kehitetty uudelleenkääntämishypoteesi vastaa monia intuitiivisia käsityksiä, joita käännöstutkijoilla ja kääntäjillä on uudelleenkääntämisestä. Monien kääntämisen ammattilaisten mielestä tuntuu luonnolliselta ajatella, että kohdekulttuuriin verrattuna vieraalta vaikuttavasta tekstistä tehdään ensin kotouttava käännös, minkä jälkeen myöhemmät käännökset voivat jo luottaa siihen, että lukijat tuntevat lähdekulttuurin ja -tekstin paremmin eikä niiden vieraita elementtejä tarvitse enää kotouttaa. (Koskinen & Paloposki 2004: 27–28.)

Syitä saman tekstin kahden eri käännöksen välisiin eroihin on monia muitakin. Kahden kulttuurin ja kielen välillä tasapainoilun lisäksi kääntäminen on esimerkiksi sidoksissa siihen tilanteeseen, jossa kääntäminen tapahtuu. Oittisen (2000: 266) mukaan kääntäjä ammentaa lähdetekstistä erilaisia asioita eri tarkoituksia varten, aina tilanteesta riippuen. Juuri tästä syystä samasta teoksesta eri aikoina tehdyt käännökset voivat olla hyvinkin erilaisia: eri aikoina on korostettu eri asioita, kotoutettu ja vieraannutettu erilaisia piirteitä, ja myös kääntämisen käytännöt ovat vaihdelleet ajan myötä. Mäkinen (2004: 412) on sitä mieltä, ettei saman tekstin eri käännösten voikaan katsoa eroavan toisistaan vain laadun perusteella niin, että toinen olisi hyvä ja toinen huono käännös. Hänen mukaansa on pikemminkin otettava huomioon se, että eri käännökset on yleensä suunnattu vastaamaan erilaisiin odotuksiin ja tarpeisiin. Uudelleenkääntämishypoteesi ei pyrikään arvottamaan käännöksiä, vaan pikemmin tarkastelemaan niiden kotouttamisen ja vieraannuttamisen asteita. Kääntäminen on kommunikatiivinen prosessi, joka tapahtuu aina jonkinlaisen sosiaalisen kontekstin sisällä (Hatim & Mason 1990: 3). Kulttuurien muuttuessa, kehittyessä tai siirtyessä joko lähemmäksi toista

---

³ Koska en valitettavasti pääse käsiksi Bensimonin ja Bermanin alkuperäisiin, *Palimpsestes*-lehdessä julkaistuihin artikkeleihin, joudun turvautumaan omassa tutkimuksessani Koskisen ja Paloposken (2004) tulkintoihin heidän ajatuksistaan.

kulttuuria tai kauemmaksi siitä myös kyseisen kulttuurin sisällä tehdyt käännökset reagoivat näihin muutoksiin.

Kääntämistilanteen lisäksi saman tekstin eri käännösten eroihin vaikuttavat luonnollisesti myös kääntäjien tulkintaerot ja käännösratkaisut. Kääntäjien rooli onkin monella tapaa kaksijakoinen: Koska he ovat kieliammattilaisia, oletetaan yleensä, että he eivät sorru käyttämään käännöksissään kohdekielen muoti-ilmauksia tai liian poikkeavaa kieltä – vaikka monet lukijat tosin olettavat käännösten olevan kieliasultaan jollain tapaa alkuperäistekstejä huonompia tai virheellisempiä. Toisaalta kääntäjät ovat kuitenkin välttämättä myös kulttuurinvälittäjiä, jolloin käännökseen voi helposti jäädä kohdekulttuurille vieraita ilmauksia tai vierassanoja, jotka kiinnittävät lukijoiden huomion. (Jantunen 2004b: 561–563; Tommola 2005: 109.) Tämä kääntäjän asema sekä kieliammattilaisena että kulttuurinvälittäjänä vaikuttaa siihen, millaisia kotouttavia ja vieraannuttavia ratkaisuja kääntäjä käännöksessään tekee. Kääntäjän käännösprosessi voidaankin jakaa kolmeen eri osaan: Aluksi kääntäjä tulkitsee ja analysoi lähdekielistä tekstiä, minkä jälkeen hän valitsee sopivat käännösratkaisut lähdekielen ja kohdekielen asemien, eroavaisuuksien ja rakenteiden perusteella. Lopuksi hän vielä muotoilee lähdetekstin kohdekielelle oman tulkintansa pohjalta niin, että se hänen mielestään vastaa kirjoittajan alkuperäistä näkemystä, tulevien lukijoiden odotuksia ja kohdekielen normeja. (Newmark 1981: 144.) Kääntäjän rooli on täten kaksijakoinen myös toisella tapaa: hän on aina yksi teoksen lukijoista, vaikka onkin ainutlaatuisessa asemassa jakaessaan oman luentansa ja tulkintansa muiden kohdekielisten lukijoiden kanssa (Oittinen 2000: 274). Kääntäjä on sekä tekstin lukija että tekstin tuottaja (Bassnett 2002: 43), ja tällöin saman teoksen eri käännökset voivat olla erilaisia myös siksi, että kääntäjät ovat tulkinneet ja lukeneet alkuperäisen lähdetekstin eri tavoin. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, mitkä tekstin piirteet ja elementit eri kääntäjät päättävät kotouttaa ja mitkä vieraannuttaa. Uudelleenkääntämistä tutkittaessa olisikin hyödyllistä perehtyä myös esimerkiksi kunkin käännöksen julkaisuajankohdan kielikäsitteisiin ja -normeihin sekä eri kääntäjien omiin valintoihin ja tyyliin (Koskinen & Paloposki 2015: 11). Tässä tutkielmassa näin laaja tutkimus ei kuitenkaan ole tilanpuutteen vuoksi mahdollista.

Uudelleenkääntämishypoteesia on sovellettu aikaisemmin erityisesti lastenkirjallisuuden suomennoksien tutkimiseen (ks. esim. Oittinen 1997; Heino 2013; Karjalainen 2014), ja se on ollut suosittu tutkimuskohde juuri vertailuun ja vastakohtaisuuteen perustuvan luonteensa vuoksi (Koskinen & Paloposki 2004: 28). Uudelleenkääntämishypoteesia ei ole kuitenkaan pystytty osoittamaan yksiselitteisesti todeksi tai epätodeksi, vaan tutkimusten tulokset ovat vaihdelleet laajasti. Koskinen ja Paloposki (2004) eivät esimerkiksi löytäneet

omassa tutkimuksessaan hypoteesille riittävästi tukea ja toteavatkin, ettei uudelleenikäntämishypoteesissa ole yleensä sellaisia piirteitä, jotka viittaisivat selvään siirtymään kotouttavista valinnoista vieraannuttaviin. Heidän mukaansa käänntösten kotouttamisen ja vieraannuttamisen asteisiin vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin vain käänntösten ilmestymisaika ja -järjestys, kuten vaikkapa edellä mainittu tilannekonteksti sekä kääntäjien tulkinnat tekstistä. Myöskään Karjalaisen (2014) tutkimuksessa uudelleenikäntämishypoteesi ei pätenyt P. L. Traversin *Maija Poppasen* suomennoksiin, vaikka samaa aihetta ja samoja suomennoksia tutkinut Heino (2013) löysikin omassa tutkimuksessaan todisteita uudelleenikäntämishypoteesin puolesta. Chesterman (1998: 405) on puolestaan sitä mieltä, että suomenkielisen käänntöskirjallisuuden historiassa kaunokirjallisten teosten ensimmäiset suomennokset ovat tavallisesti olleet niin kotouttavia, että niitä olisi voinut kutsua pikemminkin sovitukseksi kuin käänntöksi (vrt. esim. luvussa 3.2 mainittu *Ruunulinna*). Chestermanin (mp.) mukaan vasta myöhemmät suomennokset kunnioittivat ja olivat lähempänä alkuperäistä lähdetekstiä. Uudelleenikäntämistä on siis tutkittu enimmäkseen yksittäisten tapausten kautta, ei niinkään yhtenä kaunokirjallisuuden kääntämisen vakiintuneena toimintamallina, ja samasta tekstistä tehtyjen käänntösten vertailu onkin yksi käänntötutkimuksen yleisimmistä tutkimusasetelmista (Koskinen & Paloposki 2015: 10, 61). Oma tutkimukseni on myös jatkumoa tällaisille yksittäistutkimuksille, eikä yksittäisessä maisterintutkielmassa ole edes mahdollista käsitellä uudelleenikäntämishypoteesia omana ilmiönään. Koskisen ja Paloposken (mts. 70) mukaan hypoteesin laajemman todenperäisyyden testaaminen vaatisi esimerkiksi hyvin suuren aineiston eri aikakausilta ja eri kulttuuripiireistä kerättyjä uudelleenikäntöksiä.

Uudelleenikäntämishypoteesista siis kiistellään paljon, ja sen paikkansapitävyys tuntuu riippuvan erittäin paljon kunkin tutkimuksen aineistosta ja itse tutkijan tulkinnoista. Uudelleenikäntämishypoteesin testaamiseen ei ole myöskään luotu omaa, yhtenäistä metodiikkaansa (Koskinen & Paloposki 2015: 18), minkä vuoksi jokainen tutkija joutuu ikään kuin luomaan oman analyysimenetelmänsä. Omassa tutkimuksessani tarkastelen hypoteesin kiistanalaisuudesta huolimatta – ja oikeastaan myös juuri sen takia –, onko jompikumpi Sherlock Holmes -suomennoksista puhuttelujen osalta selvästi kotouttavampi tai vieraannuttavampi kuin toinen. Samalla tulen myös luonnollisesti selvittäneeksi, päteekö uudelleenikäntämishypoteesi omaan aineistooni. Oletukseni on hypoteesin mukaisesti, että Jaakko Anhavan tuorempi suomennos on vieraannuttavampi ja täten lähempänä lähdetekstiä kuin O. E. Juurikorven vanhempi suomennos. Analyysimenetelmäni olen rakentanut kulttuurisidonnaisten elementtien kääntämisen pohjalta, minkä esittelen seuraavaksi.

3.4 Kulttuurisidonnaisten elementtien kääntäminen

Vaikka kääntäminen voidaan nähdä kokonaisuudessaan kulttuurien välisenä neuvotteluna, on kääntäjien yleensä kiinnitettävä erityistä huomiota niin sanottujen kulttuurisidonnaisten elementtien (*culture-specific items*) kääntämiseen. Kulttuurisidonnaisiksi elementeiksi lasketaan tavallisesti kieli- ja kulttuuriyhteisön nimijärjestelmään liittyviä asioita, kuten esimerkiksi lähdetekstissä mainitut paikalliset instituutiot, kadunnimet, historialliset henkilöt, paikannimet, henkilöiden nimet sekä lehtien ja taideteosten nimet. (Aixelá 1996: 57.) Leppihalmeen (2000: 94) mukaan tällaisiksi kulttuurisidonnaisiksi käänösongelmiksi voidaan määritellä myös monet kielensisäiset kulttuuripiirteet, kuten esimerkiksi murre- ja rekisterierot, voimasanat sekä puhuttelut, joihin tämä tutkimus keskittyy. Oikeastaan nämä kaksi näkemystä edustavatkin saman asian kahta eri puolta, sillä kulttuurisidonnaisia elementtejä on olemassa sekä kielensisäisiä että kielenulkoisia. Kielensisäisiä elementtejä ovat esimerkiksi retoriset keinot, eri tekstilajien käytännöt, kohteliaisuusnormit, murteet, voimasanat ja puhuttelut. Kielenulkoisia elementtejä ovat sen sijaan muun muassa tekstissä näkyvät tavat, perinteet, vaatteet, ruoat ja instituutiot. (Davies 2003: 68.) Tämän tutkimuksen aineisto koostuu näin ollen kielensisäisistä kulttuurisidonnaisista elementeistä.

Aixelá (1996: 58) laajentaa kulttuurisidonnaisten elementtien määritelmän koskemaan edelleen kaikkia sellaisia tekstin elementtejä, joiden tehtävä ja konnotaatiot lähdetekstissä aiheuttavat kääntämisiongelman, kun ne yritetään kääntää kohdekielelle. Hänen mukaansa kääntämisiongelma voi johtua joko siitä, ettei elementille löydy vastinetta kohdekielestä, tai siitä, että sillä on lähde- ja kohdekulttuureissa erilainen intertekstuaalinen asema. Esimerkiksi puhutteluilla on erilainen asema eri kulttuureissa: suomen kielessä puhutteluja käytetään vähemmän kuin monissa muissa Euroopan kielissä, ja ne nähdään usein joko hyvin virallisina ja seremoniallisina tai vaihtoehtoisesti osoittamassa puhujien välistä läheisyyttä (Yli-Vakkuri 2005: 194–196). Aixelá (1996: 57–58) mainitsee esimerkkinä Raamatun kääntämisen: lampaalla ei ole kaikissa maailman kulttuureissa samaa konnotatiivista viattomuuden merkitystä kuin sillä on Raamatun lähdekulttuurissa, jolloin lampaan merkityksen kääntäminen tällaisiin toisenlaisiin kulttuureihin aiheuttaa käänösiongelman.

Aixelán (1996: 54) mukaan kulttuurisidonnaisia elementtejä voidaan kääntää erilaisten säilyttävien (*conservation*) tai luonnollistavien (*naturalization*) strategioiden mukaan. Aixelán määritelmät säilyttävälle ja luonnollistaville strategioilla vastaavat pitkälti Venutin määritelmiä vieraannuttamiselle ja kotouttamiselle, ja Aixelá esittääkin kääntäjän valitseman strate-

gian kuvaavan juuri sitä, miten kohdekulttuuri suhtautuu vieraisiin elementteihin (mp.). Aixelá (mts. 61–64) tarjoaa myös listan erilaisista kulttuurisidonnaisten elementtien käännösratkaisuista, jotka hän asettaa asteikolle säilyttävimmästä eli vieraannuttavimmasta luonnollistavimpaan eli kotouttavimpaan. Esittelen seuraavaksi Aixelán esittämät ratkaisut. Kaikki esimerkit ovat omiani, ellei toisin mainita.

Vieraannuttaviksi kulttuurisidonnaisten elementtien käännösratkaisuksi Aixelá (1996: 61–62) määrittelee toiston (*repetition*), ortografisen muokkauksen (*orthographic adaptation*), kielellisen käännökseen (*linguistic translation*), tekstin ulkoisen lisäyksen (*extratextual gloss*) sekä tekstin sisäisen lisäyksen (*intratextual gloss*; käsitteiden suomennokset omia). Toisto tarkoittaa lähdetekstin elementin säilyttämistä tai toistamista kohdekielisessä käänöksessä, jolloin esimerkiksi puhuttelu *sir* jätettäisiin muotoon *sir*. Ortografinen muokkaus sen sijaan tapahtuu yleensä vain silloin, kun lähdekieli ja kohdekieli käyttävät erilaisia aakkosia. Tällöin lähdekielen elementti, joka on useimmiten jokin nimi, muokataan vastaamaan kohdekielen aakkosia tai ääntämystä esimerkiksi muuttamalla suomenkielisen nimen Ä- ja Ö-kirjaimet A- ja O-kirjaimiksi, kun se käännetään englanniksi.

Kielellistä käännoästä käytetään Aixelán (1996: 61–62) mukaan yleensä mittayksiköiden ja valuuojen kääntämiseen. Kääntäjä säilyttää tällöin lähdekulttuurin elementin mutta kääntää sen kohdekieliseksi muodoksi, jolloin lukija voi vielä tunnistaa elementin kuuluvan vieraaseen kulttuuriin. Tällaisessa ratkaisussa esimerkiksi englannin *inch* muuttuu suomessa *tuumaksi* tai *pound punnaksi*. Käännös on suomea, mutta kulttuurisidonnainen elementti on edelleen vieraasta kulttuurista. Tekstin ulkoinen ja tekstin sisäinen lisäys sen sijaan tarkoittavat sitä, että kääntäjä käyttää jotakuta edellä mainituista ratkaisuksista mutta lisää tekstiin vielä jonkinlaisen selityksen elementin merkityksestä tai tulkinnoista. Tekstin ulkoisessa lisäyksessä kääntäjä lisää selityksen varsinaisen käännökseen ulkopuolelle esimerkiksi alaviitteeseen, tekstin lopussa olevaan sanastoon tai kommenttina sulkujen sisälle. Tekstin sisäisessä lisäyksessä selitys puolestaan yhdistetään itse tekstiin, jolloin kääntäjä esimerkiksi lisää elementtiin tarkentavan nominin tai etunimeen sukunimen. Sherlock Holmesin ja tohtori Watsonin kohtaamispaikka *Barts* suomennettaisiin tällöin esimerkiksi *Bartsin sairaalaksi*.

Kotouttaviksi käännösratkaisuiksi Aixelá (1996: 63–64) esittää kuusi vaihtoehtoa: synonymian (*synonymy*), rajoitetun yleistyksen (*limited universalization*), täydellisen yleistyksen (*absolute universalization*), luonnollistamisen (*naturalization*), poiston (*deletion*) ja itsenäisen luomuksen (*autonomous creation*; käsitteiden suomennokset omia). Synonymia tarkoittaa kulttuurisidonnaisen elementin kääntämistä kohdekielisellä synonyymilla, jolloin Aixelán (mts. 63) mukaan esimerkiksi kuubalainen alkoholituotemerkki *Bacardi* käännetään

pelkkänä *rommina*. Aixelán esimerkit synonymiasta vaikuttavatkin pikemminkin kulttuurisidonnaisen elementin kääntämiseltä jonkinlaisella ylä- tai alakäsitteellä, ja lisäksi hän määrittelee synonymiaksi myös sen, jos jostakin tekstin henkilöstä käytetään käänöksessä esimerkiksi etunimeä alkuperäisen tekstin sukunimen sijaan. Nimestään huolimatta Aixelán synonymia ei siis niinkään vastaa täysin synonymian määritelmää⁴, vaikka sitä käytetäänkin hänen mukaansa yleensä silloin, kun halutaan välttää jo aiemmin mainitun vieraan elementin toistamista (mp.).

Aixelán (1996: 63) rajoitettu ja täydellinen yleistys ovat sen sijaan hyvin lähellä toisiaan. Rajoitettua yleistystä käyttäessään kääntäjä korvaa mielestään liian vieraan elementin lähdekulttuuriin liittyvällä ilmaisulla, joka on kuitenkin lähempänä kohdekulttuuria kuin alkuperäinen elementti. Tällöin esimerkiksi englanninkielinen ilmaisu *five grand* suomennettaisiin *viisi tuhatta dollaria*, vaikka alkuperäisessä elementissä ei sanaa *dollari* olekaan. Täydellisessä yleistyksessä kääntäjä puolestaan korvaa lähdekulttuuriin viittaavan elementin kokonaan kohdekulttuurin vastineella, jolloin samaisesta ilmaisusta *five grand* tulisi vaikkapa *viisi tuhatta euroa*.

Luonnollistaminen tarkoittaa lähdekulttuurisen elementin muuttamista kokonaan kohdekulttuuriin kuuluvaksi. Tällöin esimerkiksi englanninkielinen nimi *John* saatettaisiin suomentaa *Jussiksi* tai puhuttelu *sir* kääntää *herraksi*. Poisto tarkoittaa puolestaan nimensä mukaisesti sitä, että kääntäjä poistaa koko kulttuurisidonnaisen elementin käänöksestään. Syitä elementin poistamiseen voi olla lukuisia erilaisia: Aixelán (1996: 64) mukaan kääntäjä voi kokea, ettei elementti sovi käänöksen tyyliin tai rakenteeseen tai että sen tarkka kääntäminen vaatisi liian pitkällisen selityksen, joka rikkoisi tekstin sujuvuutta. Aixelán (mp.) mielestä poistoa on myös se, jos kulttuurisidonnaisesta elementistä poistetaan vain yksi osa: esimerkiksi käy omassa aineistossani esiintyvä puhuttelu *my dear Holmes*, joka on suomennettu vain nimenä *Holmes*. Kotouttavista ratkaisuista viimeinen eli itsenäinen luomus tarkoittaa puolestaan sitä, että kääntäjä lisää kohdekieliseen käänökseen lähdekulttuuriin viittaavan elementin, jota ei ole alkuperäisessä lähdetekstissä. Esimerkki tällaisesta voisi olla vaikkapa kääntäjän lisäämä puhuttelu tai viittaus kulttuurille tyypilliseen ruokaan, jota ei kuitenkaan esiinny alkuperäisessä tekstissä.

Aixelán esittelemät käänösratkaisut eivät ole aivan selvärajaisia, ja esimerkiksi Davies (2003: 70–71) onkin kritisoinut niitä tarkennusten puutteesta. Varsinkin rajoitetun

---

⁴ Esimerkiksi Iso suomen kielioppi määrittelee synonymian tarkoittavan eri ilmausten samamerkityksisyyttä, vaikka käytännössä merkitykseltään samankaltaiset sanat ovat harvoin keskenään täysin synonyymisia (VISK määritelmät s.v. synonyymi, synonymia, synonyyminen).

yleistyksen, täydellisen yleistyksen ja luonnollistamisen erot vaikuttavat hyvin häilyviltä ja tulkinnanvaraisilta. On myös hankalaa sanoa, miten kyseiset käänösratkaisut lopulta eroavat kielellisestä käännöksestä. Davies (mts. 72–88) esittääkin oman yksinkertaistetun mallinsa eri käänösratkaisuksista, jotka vastaavat pienin muutoksin ja tarkennuksin Aixelán toistoa, tekstin ulkoista ja sisäistä lisäystä, poistoa, rajoitettua ja täydellistä yleistystä, luonnollistamista ja itsenäistä luomusta. Davies (mts. 97) ei kuitenkaan määrittele ratkaisujaan kotouttamisen ja vieraannuttamisen kannalta, vaan on pikemminkin sitä mieltä, ettei käänösratkaisuja voi määrittellä yksiselitteisesti joko kotouttaviksi tai vieraannuttaviksi.

Toisin kuin Davies, Aixelá (1996: 61) määrittelee käänösratkaisunsa esittelyjärjestyksen mukaisesti jatkumoksi vieraannuttavimmasta kotouttavimpaan, jolloin toisto ja ortografinen muokkaus ovat vieraannuttavimmat vaihtoehdot, kun taas poisto ja itsenäinen luomus ovat kotouttavimmat. Koska tässä tutkimuksessa tarkastelen puhuttelujen käännöksiä nimenomaan kotouttamisen ja vieraannuttamisen kannalta, pohjaan oman luokitteluni Daviesin hieman tarkempien ratkaisujen sijaan Aixelán alkuperäiseen, joskin hieman epäselvempään luokitteluun. Aixelán luokittelun tulkinnanvaraisuus antaa toisaalta myös mahdollisuuden soveltaa hänen esittämiään ratkaisuja niin, että ne toimivat paremmin oman aineistoni kanssa. Puhutteluja ei ole aikaisemmin juurikaan tutkittu kääntämisen tai kotouttamisen ja vieraannuttamisen kannalta, ja kulttuurisidonnaisten elementtien kääntämisen tutkimuskin on keskittynyt enimmäkseen kielenulkoisiin elementteihin (ks. esim. Karjalainen 2014). Myös Aixelán ja Daviesin esittämät käänösratkaisut on kehitetty ainakin heidän käyttämiensä esimerkkien perusteella juuri kielenulkoisten elementtien käännösten pohjalta, eivätkä ne sovellu sellaisinaan oman aineistoni kielensisäisten elementtien eli puhuttelujen käännöksiin.

Aixelán luokittelun pohjalta olenkin luonut omaa aineistoani varten seitsemän eri käänösratkaisua, joita kutsun edelleen osittain Aixeláan nojaten toistoksi, luonnollistamiseksi, poistoksi, osittaiseksi poistoksi, possessiivisuffiksin poistoksi, lisäykseksi ja muotoiluksi. Lisäksi käännöksissä on joitakin virhekäännöksiä. Toistolla tarkoitan samaa kuin Aixelákin (1996: 61): lähdetekstin elementti toistetaan käännöksessä sellaisenaan. Usein erityisesti pelkästä erisnimestä koostuvat puhuttelut on käännetty tällä tavalla, jolloin puhuttelu *Watson* säilyy muodossa *Watson*. Luonnollistamisen sovellan sen sijaan Aixelán edellä kuvaillun määritelmän perusteella tarkoittamaan suoria käännöksiä, jolloin esimerkiksi puhuttelu *Doctor* on käännetty *tohtoriksi* tai *sir herraksi*. Lasken luonnollistamiseksi myös suoraan käännetty, määritteestä ja erisnimestä koostuvat puhuttelut, jolloin esimerkiksi *Mr. Holmes* käännetään *herra Holmesiksi*.

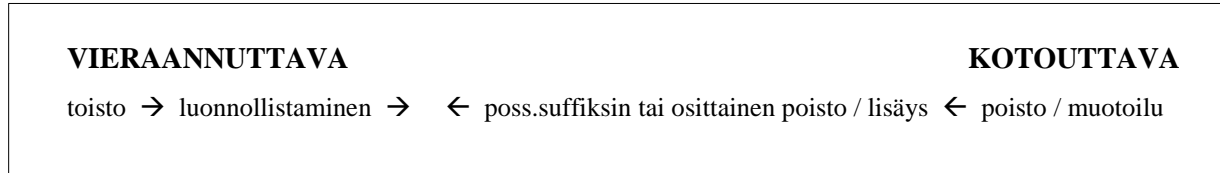
Samoin kuin Aixelalla (1996: 64), tässäkin tutkimuksessa poisto tarkoittaa koko kulttuurisidonnaisen elementin, tässä tapauksessa puhuttelun, poistoa. Olen kuitenkin myös lisännyt käänösratkaisuihin osittaisen poiston sekä possessiivisuffiksin poiston. Osittaisella poistolla tarkoitan tilannetta, jossa kääntäjä on poistanut vain jonkin osan puhuttelusta esimerkiksi kääntämällä puhuttelun *my dear Holmes* muotoon *Holmes*. Koska lisäksi niin monissa lähdetekstin puhutteluissa esiintyy englannin kielen ensimmäisen persoonan genetiivisijainen persoonapronomini *my*, olen luonut sen poistolle oman kategoriansa. Jos kyseinen pronomini on suomennettu, se on käännetty puhuttelun pääsanaan liitetyllä possessiivisuffiksilla, jolloin esimerkiksi *my boy* on suomennettuna *poikasen*. Tästä syystä kutsunkin *my*-pronominin poistoa possessiivisuffiksin poistoksi. Possessiivisuffiksin poistossa *my dear Watson* käännettäisiin siis esimerkiksi *hyväksi Watsoniksi*, jolloin kääntäjä on poistanut puhuttelusta vain omistusta ilmaisevan taivutuspäätteen⁵. Suomen kielessä on tavallista, ettei erisnimien yhteydessä käytetä possessiivisuffiksia (VISK § 1298), mikä voikin osaltaan selittää sen, miksi kääntäjä on päättänyt tehdä tällaisen poiston.

Lisäyksellä tarkoitan kääntäjän tekemää lisäystä lähdetekstissä esiintyvään puhutteluun. Tällaisia lisäyksiä voivat olla esimerkiksi puhuttelun käännökseen liitetyt sanat *voi* ja *hyvä*, jolloin vaikkapa puhuttelu *man* on käännetty muotoon *hyvä mies*. Lisäys ei siis vastaa Aixelán (1996: 64) itsenäistä luomusta, joka oli kääntäjän käännökseensä lisäämä kokonainen kulttuurisidonnainen elementti, vaan lisäyksessä on pikemminkin kyse jo olemassa olevaan puhutteluun lisätyistä sanoista. Muotoilulla tarkoitan sen sijaan sitä, että lähdetekstissä muusta lauseesta erillinen puhuttelu on muotoiltu käänöksessä osaksi lausetta niin, että se saakin jonkinlaisen syntaktisen tehtävän. Tällöin esimerkiksi puhuttelun sisältämä repliikki *good-night, your Majesty* muuttuu muotoon *toivotan teidän majesteetillenne hyvää yötä*. Virhekäännös on puolestaan nimensä mukaisesti käännös, joka ei vastaa lähdetekstin puhuttelua: kääntäjä on esimerkiksi epähuomiossa suomentanut puhuttelun *Jem* muotoon *Jim* tai *Miss Roylottin* muotoon *neiti Stoner*. Tällaisissa käänöksissä nimenomaan puhuttelun erisnimi on yleensä käännetty virheellisesti, ja niitä esiintyy aineistossani vain muutaman kerran.

Määrittelyn lisäksi olen asettanut edellä esittelemäni seitsemän käänösratkaisua jatkumolle erittäin vieraannuttavasta erittäin kotouttavaan, edelleen osaksi Aixelán (1996: 61) tekemään jatkumoon nojaten. Jatkumoni vasemmalle puolelle asettuvat vieraannuttavat ja oikealle puolelle kotouttavat käänösratkaisut. Jatkumon keskikohdasta kauimpana olevat

⁵ Iso suomen kielioppi määrittelee possessiivisuffiksin taivutuspäätteeksi, joka liittyy substantiivilausekkeen edussanaan sekä ilmaisee omistusta tai muuta kuuluvuutta (VISK § 96, 128). Käytän tätä määritelmää myös omassa tutkielmassani.

ratkaisut ovat kaikista kotouttavimpia tai vieraannuttavimpia, kun taas keskikohtaa lähempänä olevat ratkaisut ovat vähemmän kotouttavia tai vähemmän vieraannuttavia. Tekemäni jatkumo näyttää seuraavalta (kuvio 1):

Kuvio 1. Käännösratkaisujen jatkumo vieraannuttavasta kotouttavaan.

Kuten Aixelällä (1996: 61), omassakin jatkumossani toisto on erittäin vieraannuttava käännösratkaisu, sillä se säilyttää puhuttelun täsmälleen samanlaisena kuin lähdetekstissä. Luonnollistamisen näen sen sijaan vähemmän vieraannuttavana ratkaisuna, en kotouttavana niin kuin Aixelä (mts. 63). Olen tehnyt tämän valinnan siksi, että luonnollistaminen säilyttää aina lähdekulttuurin puhuttelun, vaikka puhuttelu muuttuukin kohdekulttuuriseen muotoon.

Aixelán (1996: 64) jatkumoon nojaten olen määritellyt koko puhuttelun poiston erittäin kotouttavaksi ratkaisuksi. Jos puhuttelusta on poistettu vain osa tai pelkkä possessiivisuffiksi, on kyseessä vähemmän kotouttava ratkaisu. Puhuttelun poisto on mielestäni kotouttava ratkaisu juurikin englannista suomeen käännettäessä, sillä suomen kielessä puhutteluja käytetään vähemmän kuin monissa muissa Euroopan kielissä (Yli-Vakkuri 2005: 194–196).

Näen myös lisäyksen vähemmän kotouttavana ratkaisuna, sillä se kyllä säilyttää alkuperäisen puhuttelun mutta lisää siihen jonkinlaisen kohdekulttuuriin kuuluvan ilmaisun tai sanan. Muotoilu on puolestaan erittäin kotouttava käännösratkaisu, sillä se periaatteessa poistaa alkuperäisen puhuttelun ja sulauttaa sen osaksi kohdekielistä lausetta. Virhekäännökset eivät näy luokittelussa omana ryhmänä, sillä olen analysoinut ne sen mukaan, mihin käännösratkaisuun ne olisivat sopineet, jos puhutteluun sisältyvä erisnimi olisi käännetty lähdetekstin mukaisesti.

4 SUHTAUTUMISEN TEORIA

4.1 Systeemis-funktionaalinen kielitiede

Tutkielmani toisena teoreettisena taustana ja analyysimenetelmänä käytän Martinin ja Whiten (2005) kehittämää suhtautumisen teoriaa (*appraisal theory*). Teoria perustuu M. A. K. Hallidayn ajatuksiin pohjautuvaan systeemis-funktionaalisen kielitieteeseen (SF; *systemic functional linguistics*) (Eggins 2013: 1–2), ja jotta voin käsitellä tutkimuksessani suhtautumisen teoriaa, on minun pohjustettava se systeemis-funktionaalisen kielitieteen kuvauksen kautta.

Systeemis-funktionaalisen kielitieteen tai kielikäsitelmän perusajatus on, että se näkee kielen ennen kaikkea sosiaalisena toimintana ja ilmiönä sekä pyrkii liittämään kielen kiinteästi sosiaaliseen yhteisöön ja ihmisen sosiaaliseen käyttäytymiseen (Halliday & Hasan 1993: 4; Luukka 2002: 89). Sosiaalinen todellisuus tai kulttuuri kuvataan SF:ssä laajaksi semioottiseksi, merkityksiä muodostavaksi rakennelmäksi – ikään kuin tietojärjestelmäksi, jonka rakentamiseen kieli osallistuu yhtenä semioottisena systeeminä. Kielen keskeisin tehtävä onkin merkitysten rakentaminen. Kieli nähdään systeemis-funktionaalisisessa kielitieteessä sosiaalisena semiotiikkana (*social semiotic*), mikä tarkoittaa sitä, että kieli ja sen ilmaisemat merkitykset tulkitaan sosiokulttuurisen kontekstin kautta. (Halliday 1984: 2; Luukka 2002: 90.) Kielellinen järjestelmä on teoriassa ikään kuin metafora yhteiskunnalle ja sen sosiaaliselle rakenteelle. Kieli ei kuitenkaan vain välitä ja symboloi sosiaalisia rakenteita ja merkityksiä, vaan se myös aktiivisesti ylläpitää ja jopa muokkaa niitä. Näin ollen kielensisäinen vaihtelu vastaa yhteiskunnan sisäistä vaihtelua: kielellinen vaihtelu on yhteiskunnan rakentamaa mutta samalla myös rakentaa vastavuoroisesti yhteiskuntaa. (Halliday 2007 [1978]: 255; Eggins 2013: 11.)

Nimensä mukaisesti systeemis-funktionaalinen kielitiede näkee kielen systeeminä tai resurssina, erilaisten vaihtoehtoisten valintojen joukkona sekä näiden valintojen välisinä yhteyksinä ja niihin vaikuttavina olosuhteina (Halliday 2007 [1978]: 262). Kuten edellä mainitsin, kieli on teoriassa semioottinen systeemi tai järjestelmä, jossa jokainen valinta saa merkityksensä siitä, millaisia muita valintoja samassa tilanteessa ja kontekstissa olisi voitu tehdä. Tällainen näkemys tuo korostetusti esille sen, miten erilaiset kielelliset valinnat sopivat mihinkin kontekstiin: kieli on eräänlainen resurssi, jota käytetään valitsemalla aina tiettyyn kontekstiin sopiva merkitys. (Eggins 2013: 3, 20.) Systeemisyydellä viitataan SF:ssä

lyhyesti sanottuna siihen, että kieli on pohjimmiltaan merkityspotentiaali. Tämä tarkoittaa sitä, että systeemis-funktionaalinen kielikäsitelmä näkee kielen erilaisten valintojen tai vaihtoehtoisten merkitysten joukkona. Nämä valinnat toteutuvat kielessä sanastollis-kieliopillisena potentiaalina, eli kaikkena sinä, mitä kielen puhuja voi kielellä sanoa ja ilmaista. (Halliday 2007 [1971]: 47, 50.) Merkityspotentiaalia voidaan kuvata joko laajemmassa kulttuurisessa kontekstissa koko kielen merkityksellistämisen järjestelmänä tai rajatumminkin tilannekontekstissa tietyn tilanteen tai sosiaalisen kontekstin semanttisena systeeminä. Merkityspotentiaali on siis tällöin valikoima erilaisia valintoja, jotka liittyvät tiettyyn sosiaaliseen kontekstiin tai tilanteeseen. (Halliday 2007 [1975b]: 180.)

Yksi merkityspotentiaalinsa osa-alue on esimerkiksi se, että kielen lauseet ovat aina joko myönteisiä tai kielteisiä. Myönteisyys ja kielteisyys ovat vastakohtaisia ominaisuuksia, vaikka ne voivatkin ilmetä lauseissa lukuisilla eri tavoilla, ja näin ollen kielenkäyttäjä valitsee aina tilanteen ja kontekstin mukaan myönteisyyden ja kielteisyyden väliltä. Luonnollisesti tämä esimerkki on hyvin yksinkertainen valinta, ja merkityspotentiaalinsa sisällä tehtävät valinnat voivat olla myös huomattavasti monimutkaisempia. Systeemis-funktionaalissa kielitieteessä kielenkäyttö muodostuu aina kokonaisesta systeemien verkostosta, useista valinnoista, jotka kaikki rakentavat kontekstiin sopivia merkityksiä. (Halliday & Matthiessen 2004: 22–23.) Kielen käyttäminen on näin ollen semioottinen prosessi, jossa merkityksiä rakennetaan valintojen kautta (Eggins 2013: 3).

SF:n nimen toinen puoli, funktionaalisuus, viittaa puolestaan siihen, että systeemis-funktionaalinen kielitiede on kiinnostunut siitä, mitä kielellä voidaan tehdä – tai pikemminkin siitä, mitä kielen puhujat voivat tehdä kielen avulla. SF pyrkii selittämään kielen järjestelmän ja rakenteen sen palveleminen funktioiden kautta: kieli on sellaista kuin se on siksi, että sen täytyy tehdä tiettyjä asioita. (Halliday 2007 [1974]: 75, 78.) Systeemis-funktionaalissa kielitieteessä funktionaalisuudella ei siis tarkoiteta vain niitä tekoja, joita ihmiset tekevät kielen avulla, vaan funktionaalisuus on huomattavasti perusteellisempi osa kielijärjestelmää. Funktionaalisuus on koodattu osaksi kielen systeemiä, ja siksi se ei olekaan vain osa kielenkäyttöä, vaan pikemminkin perustavanlaatuinen osa itse kieltä: kielen systeemi on ikään kuin järjestäytynyt funktionsensa ympärille. (Halliday & Hasan 1993: 15, 17; Halliday 1984: 47.) Systeemis-funktionaalinen kielitiede näkee näin ollen kielen funktionaalisuuden kahdella tasolla: siinä, miten ja mihin ihmiset käyttävät kieltä, sekä siinä, miten kieli on rakentunut näiden käyttötarkoitusten varaan (Eggins 2013: 3).

SF:ssä kieli ei koostu vain irrallisista sanoista tai lauseista, vaan laajemmista teksteistä ja diskursseista, merkitysten vaihdoksista ihmisten välillä (Halliday 1984: 2). Systeemis-

funktionaalisen kielitieteen perusyksikkö onkin teksti, tai pikemminkin teksti kontekstissaan (*text-in-situation*). Tekstillä ei ole teoriassa muoto- tai kokovaatimuksia: se voi olla puhuttua, kirjoitettua tai viitottua; puheakti, yhtä aihetta käsittelevä jakso, keskustelu, narratiivi tai mikä tahansa muu vastaava kokonaisuus (Halliday 2007 [1975a]: 132). Hallidayn ja Matthiessenin (2004: 26) mukaan teksti voi olla esimerkiksi satunnainen, suhteellisen merkityksetön kohtaaminen, kuten kahvin tilaaminen, tai vaihtoehtoisesti merkittävä historiallinen tapahtuma, kuten Nelson Mandelan virkaanastujaispuhe. Tekstin tärkein ominaisuus ei olekaan systeemifunktionaalisisessa kielitieteessä sen koko tai muoto, vaan se, että se on funktionaalista kieltä: tekstillä on aina tehtävänsä tietyssä kontekstissa, ja teksti määritelläänkin systeemifunktionaalisisessa kielikäsitteessä miksi tahansa kielelliseksi tapaukseksi, joka on osallinen tiettyyn tilannekontekstiin. (Halliday & Hasan 1993: 10.) Lisäksi teksti voidaan määritellä myös toteutuneeksi merkityspotentiaaliksi: semanttiseksi kokonaisuudeksi, joka koostuu lukemattomista erilaisista, sekä yhtäaikaaisista että toisiaan seuraavista valinnoista. Nämä valinnat tai merkitykset koodataan äänneisiin tai kirjaimiin sekä edelleen sanoihin, joista tekstin semanttinen yksikkö lopulta muodostuu. (Halliday 2007 [1975b]: 179, 199; Halliday & Hasan 1993: 10.)

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, systeemifunktionaalisisessa kielitieteessä kielenkäytön kontekstilla on aina erityisen merkittävä asema, sillä konteksti vaikuttaa siihen, miten käytämme kieltä kussakin tilanteessa ilmaisemaan tiettyjä merkityksiä. Konteksti vaikuttaa kieleen, mutta samalla myös kieli vaikuttaa kontekstiinsa. (Halliday 1984: 3.) Tästä syystä systeemifunktionaalisisessa kielitieteessä kieltä analysoidaan aina jossakin kontekstissa, sillä Hallidayn (2007 [1974]: 90) mukaan kieli saa merkityksensä vasta toimiessaan tietyssä tilanteessa tai käyttöyhteydessä. Kontekstin kaikista mahdollisista osa-alueista systeemifunktionaalista kielitiedettä kiinnostaakin erityisesti tilannekonteksti (*context of situation*) (mp.; Eggins 2013: 9). Hallidayn (2007 [1974]: 93) mukaan tekstin tilannekontekstin määrittävät kolme eri piirrettä: mitä tilanteessa tapahtuu, ketkä tilanteeseen osallistuvat ja mikä rooli kielellä on tilanteessa. Nämä kolme piirrettä vaikuttavat samalla myös siihen, millaista kielen variaatiota eli rekisteriä erilaisissa tilannekonteksteissa käytetään (mp.). Rekisteri (*register*) tarkoittaa systeemifunktionaalisisessa kielitieteessä kielen vaihtelua käyttötarkoituksen mukaan: se, mitä kielellä tietyssä tilanteessa tehdään, määrittää sen, millainen rekisteri on käytössä. Rekisterit eroavat toisistaan eniten kieliopillisten ja erityisesti sanastollisten piirteiden osalta, mutta niitä eivät silti määritä pelkkä puheenaihe tai se, mitä teksti käsittelee. Tilanteeseen sopivan rekisterin valitsemista ohjaavat pikemminkin käytännöt siitä, millainen kieli on sopivaa mitäkin käyttöä varten, mihin vaikuttavat juuri edellä luetellut kolme tilannekonteksti-

tin piirrettä. (Halliday 2007 [1964]: 16–17; Halliday & Hasan 1993: 41.) Rekisteri on näin ollen jonkin tietyn tilanteen tai kontekstin merkityspotentiaali, jonka avulla kielenkäyttäjät osaavat käyttää kieltä tilanteeseen sopivalla tavalla (Halliday 2007 [1975b]: 182). Rekisteri määritelläänkin SF:ssä usein murteiden kautta: jos murre määräytyy kielenkäyttäjän taustan perusteella, määräytyy rekisteri puolestaan sen perusteella, mitä kielenkäyttäjä on kulloinkin tekemässä (Halliday 2007 [1978]: 254). Tästä syystä omaakin tutkielmaani voidaan pitää rekisterianalyysinä, sillä aineistoni puhuttelulisäykset edustavat tilanteista ja sosiaalisen kontekstin määräämää vaihtelua.

Rekisterin lisäksi tilannekontekstin kolme piirrettä – mitä tilanteessa tapahtuu, ketkä tilanteeseen osallistuvat ja mikä rooli kielellä on tilanteessa – vaikuttavat myös siihen, millaisia merkityksiä ja funktioita kielellä voi olla (Halliday 2007 [1975b]: 193). Halliday (2007 [1974]: 82) toteaa, että kielen täytyy pystyä täyttämään kaikissa ihmiskulttuureissa kolme funktiota: Ensiksikin sen täytyy pystyä kuvaamaan kielenkäyttäjän kokemusta sekä ympäröivästä että ihmisen sisäisestä maailmasta erilaisten tapahtumien, asioiden ja ihmisten kautta. Lisäksi kielen on samanaikaisesti kyettävä luomaan loogisia suhteita tällaisten kuvausten välille. (Vrt. mitä tilanteessa tapahtuu.) Toiseksi kielen täytyy pystyä ilmaisemaan ihmisen osallistuminen, kielenkäyttäjien roolit erilaisissa tilanteissa sekä heidän toiveensa, tunteensa, asenteensa ja arvotuksensa (vrt. ketkä tilanteeseen osallistuvat). Kolmanneksi kielen täytyy myös tehdä tämä kaikki yhtäaikaaisesti, järjestämällä ilmaistut merkitykset järkevaksi ja koherentiksi kokonaisuudeksi (vrt. mikä rooli kielellä on tilanteessa). Nämä kolme funktiota on systeemis-funktionaalisen kielitieteen mukaan rakennettu kielen semanttisen järjestelmän sisälle, ja näin ollen ne eivät kuvaakaan pelkästään kielen erilaisia käyttötapoja, vaan ovat pikemminkin abstraktisempia metafunktioita. (Mp.) Koska systeemis-funktionaalinen kielitiede tarkastelee kieltä sosiaalisina tekoina ja merkityksiä rakentavina toimintoina, on kieli rakentunut juuri tällaisten sosiaalisissa tilanteissa kehittyneiden metafunktioiden varaan. Nämä metafunktiot ikään kuin jäsentävät kielen erilaisiin toimintoihin ja tehtäviin. (Luukka 2002: 102.)

Hallidayn määrittelemiin kielen funktioihin perustuvia metafunktioita on SF:ssä kolme: ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen (*ideational, interpersonal, textual*). Ideationaalinen viittaa kielenkäyttäjän merkityspotentiaaliin tarkkailijana, sillä ideationaalisen metafunktion kautta kielellä voidaan kertoa kokemuksista ja ympäristöstä. Ideationaalisella metafunktiolla ilmaistaan lyhyesti sanottuna asioita: olentoja, objekteja, tekoja, tapahtumia, ominaisuuksia, tilanteita ja kaikkien näiden välisiä suhteita, olivatpa ne sitten osa ulkopuolista maailmaa tai ihmisen tietoisuutta. Ideationaalinen metafunktio on siis kielen sisällöllinen

funktio, kieltä jostakin. (Halliday 2007 [1975b]: 183–184.) Ideationaalinen metafunktio nimeää, jäsentää ja luokittelee maailmaa, kokemuksia, tekoja ja loogisia merkityksiä (Luukka 2002: 102). Toisinaan ideationaalinen metafunktio jaetaan systeemis-funktionaalisisessa kielitieteessä kahteen osaan, eksperientiaaliseen (*experiential*) ja loogiseen (*logical*), joista ensimmäinen ilmaisee asioita ja toinen asioiden välisiä suhteita (Halliday & Hasan 1993: 18–21). Koska en kuitenkaan tässä tutkielmassa keskity niinkään ideationaalisen metafunktion analysointiin, en käsittele jaottelua tämän tarkemmin.

Toinen metafunktio, interpersoonainen, johon myös suhtautumisen teoria perustuu, viittaa kielenkäyttäjän merkityspotentiaaliin osallistujana. Interpersoonainen metafunktio on kielen osallistuva funktio, kieltä jonkin tekemisenä. Interpersoonaisen metafunktion kautta kielenkäyttäjä muun muassa ilmaisee asenteitaan ja arvotuksiaan sekä pyrkii vaikuttamaan toisten kielenkäyttäjien käyttäytymiseen ja näkemyksiin. Lisäksi interpersoonaisen metafunktion avulla voidaan tuoda esille kunkin tilanteen osallistujien roolit ja heidän välisensä suhteet. (Halliday 2007 [1975b]: 184.) Interpersoonainen metafunktio kuvaa siis sitä, miten kieli ylläpitää ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä ilmaisee tunteita, asenteita, mielipiteitä ja sosiaalisia suhteita. Interpersoonaisen metafunktion avulla puhuja tai kirjoittaja osallistuu maailmaan ja on yhteydessä toisiin ihmisiin. (Luukka 2002: 102–103; Martin ja White 2005: 7.) Metafunktion nimi viittaakin siihen, että se on tehtäviltään sekä vuorovaikutteinen (engl. *interactive*) että henkilökohtainen (engl. *personal*) (Halliday & Matthiessen 2004: 30).

Hallidayn (1984: 2) mukaan ideationaalinen metafunktio on reflektointia, interpersoonainen sen sijaan toimintaa. Jotta nämä kaksi metafunktiota kuitenkin toimisivat kielessä tarkoitustensa mukaisesti, tarvitaan vielä kolmas eli tekstuaalinen metafunktio, joka yhdistää ideationaalisen ja interpersoonaisen metafunktion ilmaisemat merkitykset yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tekstuaalisen metafunktion tehtävänä onkin toteuttaa ideationaalinen ja interpersoonainen metafunktio. Tekstuaalinen metafunktio vastaa kielenkäyttäjien potentiaalia muodostaa tekstejä, ja sen avulla kieli kiinnitetään ympäristöönsä: sekä kielelliseen – mitä on sanottu aikaisemmin – että tilanteiseen kontekstiinsa. (Halliday 2007 [1975b]: 184.) Tekstuaalinen metafunktio rakentaa teksteihin koheesiota ja jatkuvuutta ja käsittää näin ollen ne tekstin sisäiset yhteydet ja keinot, joilla teksti rakentuu yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Luukka 2002: 103; Halliday & Matthiessen 2004: 30).

Hallidayn ja Hasanin (1993: 23) mukaan yleinen väärinkäsitys on se, että yhdellä lauseella tai tekstillä voi olla vain yksi funktio tai että sen osat voidaan jaotella selkeästi ideationaaliseen, interpersoonaiseen tai tekstuaaliseen metafunktion kuuluviksi. Halliday ja Hasan painottavatkin sitä, että lauseet ja tekstit ovat aina multifunktionaalisia. Eri metafunktionien

ilmaisemat merkitykset ovat kietoutuneet teksteissä toisiinsa niin kiinteästi, että tekstiä on aina analysoitava kokonaisuutena. (Mp.). Halliday (2007 [1978]: 257) on kuitenkin toisaalla viitannut myös siihen, että kolme metafunktiota ovat suhteellisen itsenäisiä: esimerkiksi interpersoonaisen metafunktion sisällä tehdyt valinnat eivät vaikuta kovinkaan paljon ideationaalisen metafunktion valintoihin. Jos kielenkäyttäjät ilmaisee interpersoonaisen metafunktion avulla vaikkapa vakuuttuneisuutta, tässä vakuuttuneisuudessa tapahtuvat valinnat eivät vaikuta viestin ideationaaliseen asiasisältöön (mp.). Metafunktiot siis toimivat yhdessä, mutta ne ovat toisaalta myös itsenäisiä osatekijöitä (Halliday 2007 [1978]: 257). Luultavasti tästä syystä myös suhtautumisen teoria, joka pohjautuu juuri interpersoonaiseen metafunktiioon, ei kiinnitä suurempaa huomiota ideationaaliseen tai tekstuaaliseen metafunktiioon.

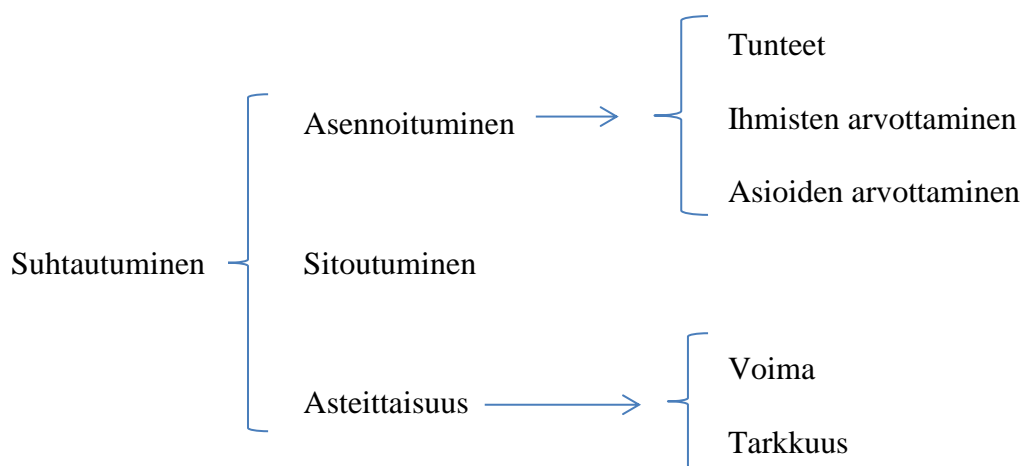
4.2 Yleistä suhtautumisen teoriasta

Suhtautumisen teoria on kiinnostunut kielen interpersoonaisista merkityksistä ja siitä, miten kirjoittajat ja puhujat teorian nimen mukaisesti suhtautuvat tai asennoituvat aiheeseensa tai keskustelukumppaneihinsa. Teoria pyrkii esimerkiksi selvittämään, miten ja millaisten keinojen avulla kirjoittajat ja puhujat osoittavat hyväksyntää, arvostusta, kritiikkiä ja vastustusta. Toisaalta suhtautumisen avulla voidaan myös selvittää, miten kirjoittajat ja puhujat asemoivat itsensä vastaanottajaansa nähden tai miten he rakentavat itselleen identiteettiä tekstin sisällä. (Martin & White 2005: 1.)

Suhtautuminen on siis ennen kaikkea kiinnostunut teksteissä ilmenevistä asenteista, jotka puolestaan arvottavat teksteissä tai niiden ulkopuolella esiintyviä asioita, ihmisiä ja tunteita (Martin & Rose 2007: 25–26). Suhtautumisen teoria onkin alun perin kehitetty analysoimaan ”arvottamisen semantiikkaa” (*the semantics of evaluation*) eli sitä, millaisia tunteita ja arvotuksia kielenkäyttäjät ilmaisee ja millaisen arvon hän antaa kohtaamilleen ilmiöille ja ihmisille. Suhtautumisella ja sen alakäsitteillä on näin ollen tärkeä rooli solidaarisuuden ja ihmissuhteiden rakentumisessa. (Martin 2000: 144, 165). Koska myös puhuttelulisäyksillä voi olla vaikutusta ihmissuhteisiin sekä ihmisten käsityksiin toisista ihmisistä (ks. luku 2), suhtautumisen teorian yhdistäminen puhuttelulisäyksien analyysiin vaikuttaa varsin luontevalta yhdistelmältä. Suomenkielistä analyysia suhtautumisen teorian avulla on tehty vielä varsin vähän, mutta teoriaa on silti hyödynnetty jo hyvin monenlaisten tekstien tutkimisessa. Suhtautumisen teorian avulla on analysoitu esimerkiksi taloussanomalehtien pääkirjoituksia (Katajamäki 2006), lukiolaisten yleisönosastokirjoituksia (Mikkonen 2010), henkilökohtaisia

kirjoituksia (Heiskanen 2013) sekä uutisia, kolumneja ja pilapiirroksia (Penttilä 2015). Kaulokirjallisuudessa esiintyvää suhtautumista on kuitenkin tutkittu selvästi vähemmän, ja puhuttelulisäyksien osalta tutkimusta ei ilmeisesti ole tehty lainkaan oman kandidaatintutkielmani (Metsola 2012) lisäksi.

Suhtautuminen jaetaan teoriassa kolmeen osaan: asennoitumiseen (*attitude*; käsitteiden suomennokset Katajamäki 2006 ja Luukka 2010 ellei toisin mainita) sekä sen asteittaisuuteen (*graduation*) ja sitoutumiseen (*engagement*). Asennoituminen on teorian peruskäsite, ja se kuvaa erilaisia tunteita, ihmisten käyttäytymisen arvosteluja ja asioiden arvottamista. Asteittäisyys sen sijaan kuvaa näiden asennoitumisten voimakkuutta tai tarkkuutta, ja sen avulla asennoituminen voidaan asettaa esimerkiksi asteikolle heikoimmasta vahvimpaan. Sitoutuminen viittaa puolestaan asennoitumisen lähteeseen tai alkuperään eli siihen, kenen äänellä asennoituminen ilmaistaan. Sitoutuminen liittyy olennaisesti myös erilaisiin mielipiteisiin ja tekstien moniäänisyyteen. (Martin & White 2005: 35.) Asennoitumista voidaan siis suhtautumisen teoriassa muunnella kahdella eri tavalla: joko voimakkuuden kautta tai ilmaisemalla se erilaisten lähteiden välityksellä. Kun teksti ilmaisee jonkinlaista suhtautumista, nämä kolme osaa ovat aina samanaikaisesti läsnä, sillä valitessaan tietyn asennoitumisen kielenkäyttäjä valitsee aina myös sen voimakkuuden ja alkuperän. (Martin & Rose 2007: 26–28.) Kuviossa 2 kuvataan yksinkertaistettuna suhtautumisen teorian perusrunko Martinin ja Whiten (2005: 38) vastaavan kuvion pohjalta:

Kuvio 2. Suhtautumisen teorian runko.

Asennoituminen jaetaan teoriassa edelleen kolmeen osa-alueeseen: tunteisiin (*affect*), ihmisten arvottamiseen (*judgement*) ja asioiden arvottamiseen (*appreciation*) (Martin & White 2005: 35–36; Martin & Rose 2007: 28; ks. myös Katajamäki 2006: 99). Oikeastaan myös ihmisten ja asioiden arvottaminen ilmaisevat tunteita, ja siksi tunteet voidaankin nähdä koko suhtautumisen teorian perusjärjestelmänä, joka vain ilmenee ihmisten käyttäytymisen sekä erilaisten asioiden ja luonnonilmiöiden arvottamisena (Martin 2000: 147). Ihmisten ja asioiden arvottaminen ovat Martinin ja Whiten (2005: 45) mukaan ikään kuin institutionalisoituneita tunteita: ne kuvaavat yhteiskunnan arvoja, kuten sitä, miten ihmisten tulisi käyttäytyä, millaisia heidän tulisi olla ja minkä arvoisia tietyt asiat ovat. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin selkeämpää käsittää tunteet, ihmisten arvottaminen ja asioiden arvottaminen kolmena selvästi erillisenä käsitteenä, ja tätä lähestymistapaa käyttävät suurimmaksi osaksi myös Martin ja White (2005) sekä Martin ja Rose (2007).

Koska asennoitumisen osa-alueista tunteet ja ihmisten arvottaminen ovat tutkimukseni erityisen merkittäviä käsitteitä, esittelen ne tarkemmin omassa alaluvussa (luku 4.3). Asioiden arvottaminen ei sen sijaan ole tutkimukseni kannalta relevantti käsite. Asioiden arvottaminen on kiinnostunut erilaisten konkreettisten ja abstraktien asioiden arvottamisesta ja esimerkiksi siitä, millaisia reaktioita jokin asia herättää, millainen sen koostumus on tai millaista hyötyä siitä on (Martin 2000: 159–160; Martin & Rose 2007: 37). Aineistoni puhuttelulisäykset ilmaisevat aina suhtautumista ihmisiä kohtaan, eivät asioita, ja tästä syystä en esitele tai käsittele asioiden arvottamista tutkielmassani tämän tarkemmin.

Tunteiden ja ihmisten arvottamisen lisäksi myös asennoitumisen asteittaisuus on tutkielmassani merkittävä käsite, sillä juuri asteittaisuuden käsitteen avulla on mahdollista selvittää, kumpi aineistoni suomennoksista ilmaisee voimakkaampaa suhtautumista. Asteittaisuus jaetaan teoriassa kahteen eri asteittaisuuden tapaan: voimaan (*force*) ja tarkkuuteen (*focus*). Voima ilmaisee muun muassa erilaisten vahvistussanojen, komparatiivien ja superlatiivien, toiston sekä merkitykseltään eritasoista vahvuutta edustavien sanojen kautta, miten voimakasta tai heikkoa suhtautuminen on. (Martin & White 2005: 37.) Voiman avulla esimerkiksi erilaisten astemääritteiden avulla muodostetut arvottavat ilmaisut *varsin älykäs*, *todella älykäs* ja *äärimmäisen älykäs*⁶ voidaan asettaa asteikolle heikoimmasta vahvimpaan. Toisaalta myös erilaiset asennoitumista tai tunnetta kuvaavat sanat voidaan järjestää samankaltaiselle asteikolle: *haltioitunut* ilmaisee selvästi voimakkaampaa tunnetta kuin *tyytyväinen*. (Martin & White 2005: 143–144; Martin & Rose 2007: 42–44; ks. astemääritteistä myös

---

⁶ Tämän ja seuraavien alalukujen esimerkit on suomennettu Martinin ja Whiten (2005) englanninkielisistä esimerkeistä, ellei toisin mainita.

VISK § 615.) Vastaavalla tavalla aineistoni puhuttelulisäyksistä *ystävä kallis* on suhtautumiseltaan voimakkaampi kuin esimerkiksi pelkän sukunimipuhuttelun käyttäminen. Voiman voidaan katsoa ilmaisevan asennoitumisissa yleensä joko suurempia tai pienempiä positiivisuuden ja negatiivisuuden asteita, vaikka muitakin vaihtoehtoja toki on (Martin & White 2005: 135, 137).

Asteittaisuuden toinen tapa, tarkkuus, viittaa puolestaan erilaisten kategorioiden pehmentämiseen tai tarkentamiseen. Tarkkuutta voidaan ilmaista teksteissä esimerkiksi käyttämällä likimääräisyyttä ilmaisevaa partikkelia *noin* tai vastaavaa merkitystä ilmaisevaa sanaa *jonkinlainen*. (Martin & White 2005: 37; VISK § 855.) Martin ja Rose (2007: 46) käyttävät esimerkkinä ilmausta *I met a kind of policeman*, joka viittaa siihen, että tavattu henkilö on puhujan mielestä jollain tapaa vähemmän poliisi kuin tavanomaiset ja tyypilliset poliisin ammatin edustajat. Tarkkuuden avulla asioita ja ihmisiä voidaankin vertailla niiden prototyyppeihin sekä asettaa asteikolle myös sellaisia sanoja, joita ei tavallisesti vertailla keskenään tai jotka eivät yksinään esiintyessään ole asenteellisia (vrt. pelkkä *policeman* ilman *kind of* -ilmaisua). Tarkkuus ei siis niinkään vahvenna tai heikennä suhtautumista, vaan se terävöittää tai pehmentää asioiden välisiä rajoja. Jos jotakuta kuvaillaan esimerkiksi sanoilla *todellinen ystävä*, on ilmaistu suhtautuminen selvästi tarkempaa kuin jos henkilön sanottaisiin olevan *jonkin sortin ystävä*. (Mts. 46–47, 137–139) Tarkkuuden kaltaista asteittaisuutta ei kuitenkaan esiinny omassa aineistossani, joten keskityn asteittaisuuden kannalta pikemminkin voiman käsitteeseen.

Suhtautumisen toinen osa-alue eli sitoutuminen viittaa asennoitumisen lähteeseen. Asennoitumisen alkuperää voidaan muuttaa esimerkiksi perinteisten suorien tai epäsuorien lainausten kautta tai käyttämällä passiivia, mutta erityisesti narratiiveissa, joita aineistonikin novellit ovat, asennoitumisen alkuperästä kertoo myös se, kuka toimii tarinan kertojana. (Martin & Rose 2007: 48–50.) Sitoutuminen vertautuu suhtautumisen teoriassa vahvasti ajatukseen kielen dialogisuudesta, ja teoria onkin kiinnostunut esimerkiksi siitä, miten kielenkäyttäjät suhtautuvat tekstiensä sisällä niissä esiintyviin muihin ääniin ja lähteisiin (Martin & White 2005: 92–93). Sitoutumisenkaan ei ole erityisen merkittävä käsite omassa tutkimuksessani, mutta asennoitumista tutkittaessa on silti aina hyvä ottaa huomioon, kenen asennoitumisen tekstissä näkyy. Etenkin novelleissa ja muissa kaunokirjallisissa teoksissa tämä saattaa aiheuttaa jopa ristiriitoja: onko esimerkiksi puhuttelulisäyksen ilmaiseman asennoitumisen lähde puhuttelun lausuva fiktiivinen henkilö tai yksikön ensimmäisessä persoonassa tarinaa kertova fiktiivinen kertoja, vai pitäisikö lähteenä pitää pikemminkin teoksen kirjoittajaa tai peräti sen suomentajaa? Tässä tutkimuksessa olen pitänyt asennoitumisen lähteenä aina

novelleissa esiintyviä fiktiivisiä henkilöitä, mutta luonnollisesti myös aineistoni kahden eri suomentajan suhtautuminen paistaa teksteistä läpi siinä, miten he ovat puhuttelulisäykset suomentaneet.

Martinin ja Rosen (2007: 40) mukaan suhtautumista analysoitaessa on aina tärkeää ottaa huomioon analysoitavan sanan tai lauseen konteksti ja konteksti, aivan kuten systeemifunktionaalisisessa kielitieteessäkin. Suhtautumista ei voida tutkia pala palalta, vaan esimerkiksi se, onko tietyssä yhteydessä kyseessä positiivinen vai negatiivinen suhtautuminen, saattaa riippua pitkälti ilmaisun kontekstista. (Mp.) Muun muassa huumorin tai sarkasmin analysoiminen suhtautumisen kautta voi olla hyvin vaikeaa juuri tästä syystä (Martin 2000: 163). Suhtautumisen teoriaa on kritisoitu siitä, että sen tapa jaotella suhtautumista on hyvinkin pikkutarkka, minkä vuoksi teorian hyödyntäminen voi olla varsin työlästä (Juvonen 2007: 434). Lisäksi teoriaa voisi kritisoida myös siitä, että se perustuu erittäin voimakkaasti tutkijan omiin tulkintoihin, ja eri tutkijat voivat analysoida saman tekstin asennoitumiset eri tavoin. Suhtautumista analysoitaessa tutkijan pitäisikin aina tuoda esille oma lukijapositionsa, sillä tutkijan oma näkökulma voi vaikuttaa siihen, millaista asennoitumista ja suhtautumista hän aineistostaan löytää (Martin 2000: 162; Martin & Rose 2007: 70).

4.3 Asennoitumisen osa-alueet

4.3.1 Tunteet

Tunteet kuvaavat nimensä mukaisesti tunteellisia reaktioita ja asennoitumista (Martin & White 2005: 35). Tunteita voidaan ilmaista tekstissä joko ominaisuutena (*iloinen poika*), prosessina (*lahja ilahdutti poikaa*) tai kommenttina (*poika otti iloisen pitkät torkut*) (Martin 2000: 149; Martin & White 2005: 46). Tämän tutkimuksen aineistossa tunteet ilmaistaan ominaisuuksina, sillä puhuttelulisäyksellä puhuteltavaan henkilöön ikään kuin liitetään tiettyjä tunteita ja arvottamista.

Tunteet määritellään suhtautumisen teoriassa erilaisten jaottelujen kautta, joista ensimmäinen on se, ovatko tunteet positiivisia vai negatiivisia. Positiiviseksi tunteeksi teoriassa määritellään esimerkiksi ilo ja negatiiviseksi suru, ja positiivisuus tai negatiivisuus käsitteäänkin sen kautta, millaiset tuntemukset koetaan kulttuurissa yleisesti miellyttäväksi ja millaisia tunteita pyritään puolestaan tyypillisesti välttämään. Tästä syystä esimerkiksi surullisuuden tunnetta ei nähdä suhtautumisen teoriassa positiivisena, vaikka ihmisen psykologian kannalta surua voidaan toki pitää jopa suositeltavana ja produktiivisena reaktiona tiettyihin

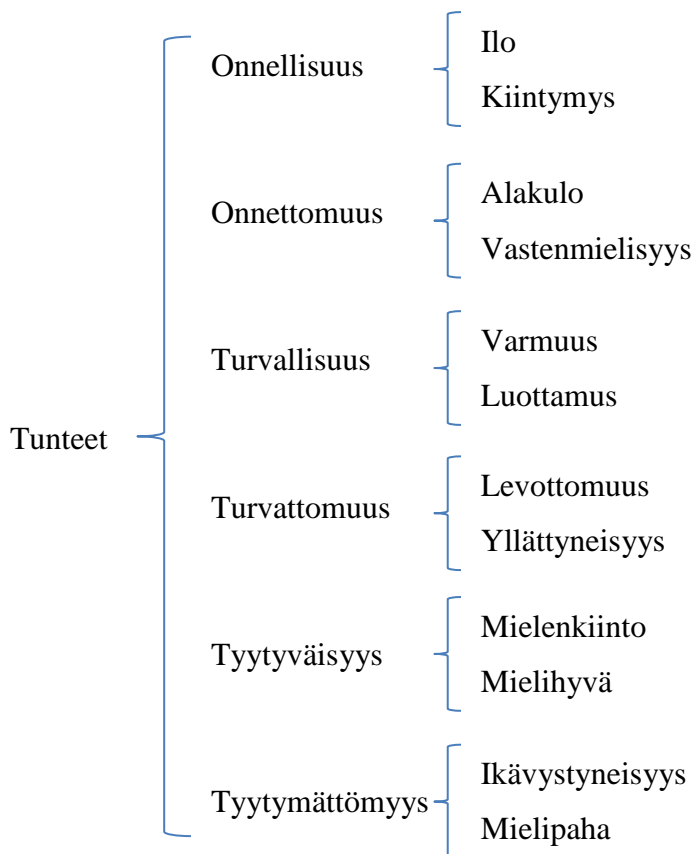
tapahumiin. Tunteiden toinen jaottelu määrittelee tunteet sen sijaan sen perusteella, ilmaistaanko ne tekstissä jonkinlaisena näkyvänä käyttäytymisenä (*hän hymyili/nauroi/itki*) vai pidempiaikaisena mielentilana tai prosessina (*hän rakasti/tunsi olonsa iloiseksi/inhosi*). Tämä jaottelu kuvaa sitä, tuodaanko tunteet tekstissä esille suoraan mentaalisenä tunteena vai epäsuoraan tunteesta johtuvana reaktiona tai toimintana. (Martin 2000: 149; Martin & White 2005: 46–47; Luukka 2010.)

Tunteiden kolmas jaottelu kuvaa tunteen kohdistumista eli sitä, kohdistuuko tai reagoiko tunne johonkin ulkoiseen agenttiin vai onko kyseessä pikemminkin jonkinlainen tunnelma, jolle ei löydy selkeää syytä tai selitystä. Reagoivaa tunnetta olisi esimerkiksi sanoa *hän ilahtui lahjasta*, kun taas tunnelmaa ilmaisisi *hän oli iloinen*. Joskus tekstistä voi olla kuitenkin vaikeaa sanoa, onko tunne reagoivaa vai ei, sillä laajempaa kontekstia tarkastelemalla pelkkä *hän oli iloinen* voi myös viitata tunteeseen, joka on syntynyt reaktiona johonkin. (Martin & White 2005: 47–48.) Tämän tutkimuksen aineistossa esiintyvät tunteet kohdistuvat ja reagoivat aina johonkin agenttiin, sillä puhuttelulisäykset ilmaisevat omalla tavallaan puhuttelijan reaktiota puhuteltavaa henkilöä kohtaan.

Tunteiden neljäs jaottelu viittaa jo edellä esiteltyyn tunteiden asteittaisuuteen eli siihen, asettuvatko tunteet voimakkuusasteikolla korkealle vai matalalle vai johonkin näiden kahden ääripään väliin. Tämä vaatii yleensä samankaltaista tunnetta ilmaisevien sanojen vertailua, jolloin esimerkiksi verbin *pitää* voidaan katsoa asettuvan positiivisten tunteiden voimakkuusasteikon alapäähän, verbin *rakastaa* keskivaiheille ja verbin *jumaloida* asteikon yläpäähän. (Martin 2000: 149; Martin & White 2005: 48.) Viides jaottelu sen sijaan jakaa tunteet tulevaisuuteen ja nykyisyyteen viittaaviin. Tulevaisuuteen viittaavat tunteet kuvaavat intentioita, jotka eivät ole vielä toteutuneet, kuten lauseessa *hän halusi lahjan*, kun taas nykyisyyteen viittaavat kuvaavat jo vallalla olevaa tilaa, kuten lauseessa *hän piti lahjasta*. Tulevaisuuteen viittaavat tunteet liittyvät yleensä jollain tavoin joko pelkoon tai haluun, ja ne ovatkin aina sekä jonkin tekijän aiheuttamia että johonkin kohdistuvia. (Martin 2000: 150; Martin & White 2005: 48.) Tunteiden viisi jaottelua on esitetty alla olevassa asetelmassa:

1) positiivinen vai negatiivinen	<i>iloinen</i> vai <i>surullinen</i>
2) käyttäytyminen vai mielentila	<i>hän hymyili</i> vai <i>hän tunsu olonsa iloiseksi</i>
3) reagoiva vai tunnelma	<i>hän ilahtui lahjasta</i> vai <i>hän oli iloinen</i>
4) voimakkuudeltaan korkea, keskitasoa vai matala	<i>pitää</i> vai <i>rakastaa</i> vai <i>jumaloida</i>
5) tulevaisuuteen vai nykyisyyteen viittaava	<i>hän halusi lahjan</i> vai <i>hän piti lahjasta</i>

Kuuden ja viimeinen jaottelu, joka on samalla myös jaotteluista tarkin, jakaa tunteet kolmeen eri ryhmään: onnellisuuteen/onnettomuuteen (*un/happiness*), turvallisuuden/turvattomuuteen (*in/security*) ja tyytyväisyyteen/tyytymättömyyteen (*dis/satisfaction*). Nämä kolme ryhmää jakautuvat nimiensä mukaisesti sekä positiivisiin että negatiivisiin tunteisiin, ja ne kuvaavat erityyppisiä tunteita. Onnellisuuden ja onnettomuuden ryhmään kuuluvat niin sanotut perinteiset ”sydämen tunteet”: suru, viha, ilo ja rakkaus (*hän oli surullinen/iloinen*). Turvallisuuden ja turvattomuuden tunteet ovat sen sijaan tunteita, jotka kuvaavat hyvän olon ja tasapainon tunteita, kuten varmuutta, luottamusta, ahdistusta, pelkoa ja hämmästyä (*hän oli itsevarma/hermostunut*). Tyytyväisyys ja tyytymättömyys viittaavat sen sijaan erilaisten tavoitteiden saavuttamiseen liittyviin tunteisiin: ärtymykseen, tylsistyneisyyteen, pettymykseen, ylpeyteen, ihailuun ja innostuneisuuteen (*hän oli kyllästynyt/kiinnostunut*). (Martin 2000: 150; Martin & White 2005: 49.) Erilaiset tunteet ja niitä kuvaavat sanat on jaoteltu suhtautumisen teoriassa näihin kolmeen ryhmään ja niiden erilaisiin alaluokkiin varsin pikkutarkasti, ja sekä Martin (2000: 151–152) että Martin ja White (2005: 49–52) esittävät kustakin ryhmästä laajan taulukon, johon on lueteltu, mihin ryhmään mikäkin tunne kuuluu. Olen luonut taulukoiden pohjalta kuvion 3, josta näkyy, miten tunteet jakautuvat eri alaluokkiin. Alaluokkien nimien suomennokset ovat omiani. Käyn seuraavaksi lyhyesti nämä luokat läpi ja keskityn erityisesti niihin onnellisuuden, turvallisuuden ja tyytyväisyyden alaryhmiin, jotka ovat oman tutkielmani kannalta relevantteja.

Kuvio 3. Tunteiden alaluokat.

Onnellisuuden/onnettomuuden ryhmä on luultavasti se ryhmä, jonka tunteet ovat kielenkäyttäjille tutuimpia ja jotka myös tulevat monille ensimmäisenä mieleen, kun puhutaan tunteista. Onnellisuuden tunteet jaetaan kahteen alaluokkaan: iloon (*cheer*) ja kiintymykseen (*affection*), joita voidaan ilmaista esimerkiksi käyttäytymisen (*nauraa; halata*) tai mielentilan (*iloinen; rakastava*) kautta. Onnettomuuden alaluokat ovat sen sijaan näiden kahden vastakohtia, ja onnettomuus jaetaan alakuloon (*misery*) ja vastenmielisyteen (*antipathy*). Kuten onnellisuuden tunteet, myös nämä voivat ilmetä sekä käyttäytymisenä (*itkeä; vihata*) että mielentilana (*surullinen; inhoava*). Ilo ja alakulo ovat teoriassa sisäisiä tunnetiloja, kun taas kiintymys ja vastenmielisyys kohdistuvat aina johonkuhun toiseen henkilöön. (Martin & White 2005: 49.) Näistä tunteista omassa aineistossani esiintyy erityisen paljon kiintymyksen tunteita, joita analysoin luvussa 6.1, sekä jonkin verran vastenmielisyttä, jota analysoin puolestaan luvussa 6.3. Oheisessa taulukossa 1 on kuvattu edellä esitellyt onnellisuuden ja onnettomuuden tunteet tiivistetyssä muodossa. Olen poiminut taulukkoon myös esimerkit aineistossani esiintyvistä tunteista.

Taulukko 1. Onnellisuuden/onnettomuuden alaluokat ja niiden esimerkit.

ONNELLISUUS	KÄYTTÄYTYMINEN	MIELENTILA	ESIMERKKI AINEISTOSTA
ilo	<i>nauraa</i>	<i>iloinen</i>	-
kiintymys	<i>halata</i>	<i>rakastava</i>	<i>ystävä hyvä</i>
ONNETTOMUUS			
alakulo	<i>itkeä</i>	<i>surullinen</i>	-
vastenmielisyys	<i>vihata</i>	<i>inhoava</i>	<i>mestari Holmes</i> (ivallisessa kontekstissa)

Turvallisuuden/turvattomuuden ryhmä kuvaa puolestaan rauhallisuuden ja hermostuneisuuden kaltaisia tunteita, jotka liittyvät yleensä ympäristön, tilanteen tai toisten ihmisten aiheuttamiin reaktioihin. Turvallisuus jaetaan teoriassa varmuuteen (*confidence*) ja luottamukseen (*trust*). Kuten onnellisuutta, näitäkin voidaan ilmaista sekä käyttäytymisenä (*vakuuttaa; luottaa*) että mielentilana (*itsevarma; luottavainen*). Turvattomuus jaetaan sen sijaan levottomuuteen (*disquiet*) ja yllättyneisyyteen (*surprise*), jotka ilmaistaan käyttäytymisenä esimerkiksi sanojen *vapista* tai *pelästyä* kautta ja mielentilana sanojen *hermostunut* ja *hämmentynyt* kautta. (Martin & White 2005: 49–50.) Omassa aineistossani esiintyy joitakin puhuttelulisäyksiä, jotka ilmaisevat turvattomuuden alaluokkaa levottomuutta (ks. luku 6.3), mutta muita turvallisuuden/turvattomuuden tunteita aineistostani ei tulkintojeni mukaan löydy. Taulukossa 2 on kuvattu turvallisuuden ja turvattomuuden tunteet sekä niiden esimerkit tiivistetysti:

Taulukko 2. Turvallisuuden/turvattomuuden alaluokat ja niiden esimerkit.

TURVALLISUUS	KÄYTTÄYTYMINEN	MIELENTILA	ESIMERKKI AINEISTOSTA
varmuus	<i>vakuuttaa</i>	<i>itsevarma</i>	-
luottamus	<i>luottaa</i>	<i>luottavainen</i>	-
TURVATTOMUUS			
levottomuus	<i>vapista</i>	<i>hermostunut</i>	<i>voi herra Holmes</i>
yllättyneisyys	<i>pelästyä</i>	<i>hämmentynyt</i>	-

Tunteiden viimeinen ryhmä, tyytyväisyys/tyytymättömyys, jakautuu suhtautumisen teoriassa kahden muun ryhmän tavoin neljään alaluokkaan. Tyytyväisyys ja tyytymättömyys kuvaavat tavoitteisiin ja toimintoihin liittyviä tunteita, kuten esimerkiksi turhautuneisuutta ja onnistumista. Tyytyväisyys jaetaan mielenkiintoon (*interest*) ja mielihyvään (*pleasure*), joista ensimmäistä ilmaisevat esimerkiksi sanat *kiinnostua* ja *syventynyt* ja jälkimmäistä sanat *kehua* ja *mielissään*. Tyytymättömyys jaetaan sen sijaan ikävystyneisyyteen (*ennui*) ja mielipahaan (*displeasure*). Ikävystyneisyyttä kuvaavat esimerkiksi *haukotella* ja *kyllästynyt*, mielipahaa puolestaan *moittia* ja *ärsyyntynyt*. Kuten edellisissä ryhmissä, tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden tunteetkin voidaan siis ilmaista joko käyttäytymisen tai mielentilan kautta. (Martin & White 2005: 50–51.) Omassa aineistossani on joitakin puhuttelulisäyksiä, jotka ilmaisevat mielipahaa; analysoin näitä puhutteluita luvussa 6.3. Oheisessa taulukossa 3 on vielä kuvattu tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden tunteet tiivistetysti:

Taulukko 3. Tyytyväisyyden/tyytymättömyyden alaluokat ja niiden esimerkit.

TYTYVÄISYYS	KÄYTTÄYTYMINEN	MIELENTILA	ESIMERKKI AINEISTOSTA
mielenkiinto	<i>kiinnostua</i>	<i>syventynyt</i>	-
mielihyvä	<i>kehua</i>	<i>mielissään</i>	-
TYTYMÄTTÖMYYS			
ikävystyneisyys	<i>haukotella</i>	<i>kyllästynyt</i>	-
mielipaha	<i>moittia</i>	<i>ärsyyntynyt</i>	<i>voi neiti kulta</i> (uhkaavassa kontekstissa)

Kuten taulukot osoittavat, Martinin ja Whiten suhtautumisen teoria on varsin pikkutarkka tunteiden luokittelussaan. Martin ja White (2005: 49–51) luettelevat omassa onnellisuuden/onnettomuuden, turvallisuuden/turvattomuuden ja tyytyväisyyden/tyytymättömyyden taulukoissaan huomattavasti useampia esimerkkisanoja ja -tunteita kuin olen itse edellä maininnut, mutta vaikuttaa siltä, että on silti myös paljon sellaisia tunteita, jotka jäävät teorian esimerkkien ja taulukoiden ulkopuolelle. Omassa analyysissäni olen pyrkinyt luokittelemaan oman aineistoni puhuttelujen ilmaisevat tunteet mahdollisimman tarkasti Martinin ja Whiten taulukoiden pohjalta. Olen myös tulkinnut puhuttelulisäysten ilmaisevat tunteita pikemmin-

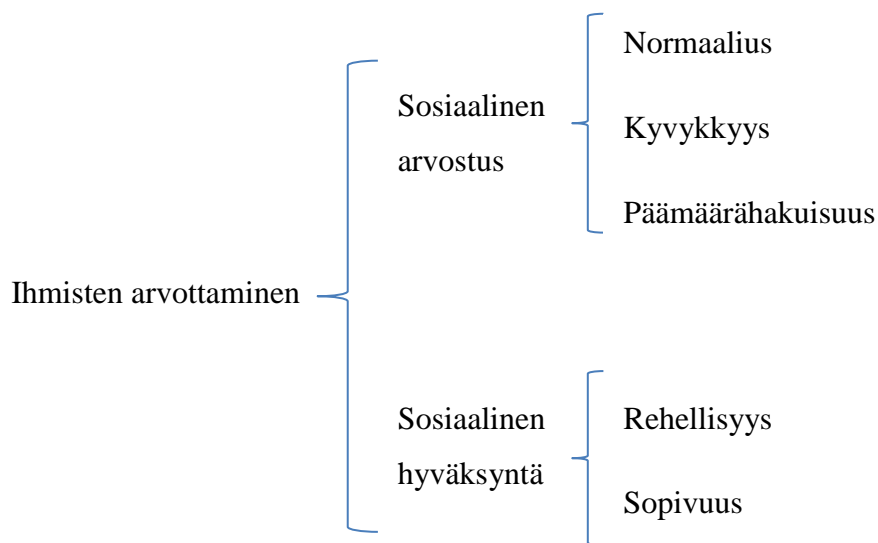
kin puhuttelijan mielentilan kuin käyttäytymisen kautta, sillä puhuttelut eivät ole tekoja samalla tavalla kuin edellä olevissa taulukoissa luetellut verbit ovat.

4.3.2 Ihmisten arvottaminen

Asennoitumisen toinen osa-alue, ihmisten arvottaminen, kuvaa erilaisia tapoja suhtautua ihmisiin sekä heidän käyttäytymiseensä ja tekoihinsa. Ihmisten käyttäytymistä voidaan esimerkiksi kritisoida, kehua, tuomita tai arvioida erilaisten normien ja periaatteiden mukaan. (Martin & White 2005: 35, 42.) Kuten tunteet, myös ihmisten arvottaminen voi olla joko positiivista tai negatiivista, ja sitä voidaan ilmaista joko suoraan tai epäsuorasti (Martin & Rose 2007: 32). Katajamäki (2006: 100–101) kuitenkin huomauttaa, että erityisesti ihmisten arvottamisen positiivisuus tai negatiivisuus riippuu paljolti kontekstista: esimerkiksi jossakin tekstissä esiintyvän rikollisen näkökulmasta se, että hänet määritellään pahaksi, voi olla positiivinen asia, vaikka pahuus ei yhteiskunnan näkökulmasta positiivinen piirre olekaan. Yleensä lukija kuitenkin havaitsee eron henkilökohtaisen mielipiteen ja yleisen suhtautumisen välillä ja pystyy tulkitsemaan tekstissä esiintyvän arvottamisen oikein myös silloin, kun tekstin tavoitteena on olla ironinen tai humoristinen. (Mp.; ks. myös Martin & White 2005: 52.) Myös omassa aineistossani esiintyy puhuttelulisäyksiä, joiden positiivisuuden tai negatiivisuuden tulkitseminen vaatii tarkkaa kontekstin huomioon ottamista. Kyseiset puhuttelut saattavat esimerkiksi vaikuttaa päällisin puolin positiivisilta, mutta niiden kontekstia tarkasteltaessa käy selväksi, ettei puhuttelun lopullinen merkitys ole lähelläkään positiivista (ks. luku 6.3).

Ihmisten arvottaminen jaetaan suhtautumisen teoriassa kahteen erilaiseen arvottamisen tapaan: sosiaaliseen arvostukseen (*social esteem*) ja sosiaaliseen hyväksyntään (*social sanction*). Näistä sosiaalinen arvostus liittyy yleensä henkilökohtaisempaan ihmisten sosiaalisten taitojen arvottamiseen, ja se kuvaa ihmisen normaaliutta (*normality*; suomennos oma), kyvykkyyttä (*capacity*; suomennos Luukka 2010) ja päämäärähakuisuutta (*tenacity*; suomennos oma). (Martin 2000: 156; Martin & White 2005: 52.) Luukka (2010) suomentaa normaaliuden erityisyydeksi ja päämäärähakuisuuden luotettavuudeksi, mutta nämä suomennokset eivät omasta mielestäni täysin tavoita alkuperäisten englanninkielisten käsitteiden merkitystä, ja siksi käytän tutkielmassa omia suomennoksiani. Sosiaalinen hyväksyntä liittyy sen sijaan yhteiskunnassa ja sen jäsenenä toimimisessa arvostettuihin ominaisuuksiin, ja sillä ilmaistavia arvottavia piirteitä saatetaan usein jopa kuvailla erilaisissa säännöissä ja laissa. Sosiaalinen

hyväksyntä kuvaakin ihmisen rehellisyyttä (*veracity*; suomennos oma) ja sopivuutta (*propriety*; suomennos oma). (Martin & White 2005: 52.) Luukka (2010) suomentaa nämä käsitteet totuudellisuudeksi ja säädyllisyydeksi, mutta ne eivät mielestäni vastaa täysin englanninkielisten sanojen merkityksiä. Martin (2000: 156) tiivistää sosiaalisen arvostuksen ja sosiaalisen hyväksynnän eron hieman humoristisesti siten, että ihminen tarvitsee yleensä terapeuttia, jos hänellä on liikaa sosiaalisen arvostuksen ongelmia, mutta hän tarvitsee pikemminkin asianajajaa, jos hänellä on liikaa sosiaalisen hyväksynnän ongelmia. Ihmisten arvottamisen jaottelu on esitetty kuviossa 4:

Kuvio 4. Ihmisten arvottamisen jaottelu.

Sosiaalisen arvostuksen alaluokkaa normaaliutta voidaan ilmaista esimerkiksi sellaisilla sanoilla kuin *onnekas*, *luonnollinen*, *kummallinen* ja *vanhanaikainen*, jotka kaikki kertovat, miten erikoinen tai tavallinen ihminen on. Kyvykkyyttä eli sitä, miten taitava ihminen on, ilmaisevat sen sijaan muun muassa sanat *voimakas*, *järkevä*, *typerä* ja *epäonnistunut*, ja päämäärähakuisuutta eli sitä, miten päättäväinen tai luotettava ihminen on, puolestaan *rohkea*, *uskollinen*, *kärsimätön* ja *itsepäinen*. Ihmisen arvottamisen toisen puolen eli sosiaalisen hyväksynnän rehellisyyttä, ihmisen totuudellisuutta, ilmaisevat esimerkiksi sanat *uskottava* ja *valehteleva*, sopivuutta eli ihmisen eettisyyttä puolestaan vaikkapa niinkin perinteiset adjektiivit kuin *hyvä* ja *paha*. (Martin & White 2005: 53.) Alla olevassa taulukossa 4 on vielä kuvattu tiivistetysti suhtautumisen teorian ihmisten arvottaminen. Taulukossa näkyy myös kunkin arvottamisen tavan kohdalla esimerkki tutkielmani aineistosta.

Taulukko 4. Ihmisten arvottamisen alaluokat ja niiden esimerkit.

SOSIAALINEN ARVOSTUS	POSITIIVINEN	NEGATIIVINEN	ESIMERKKI AINEISTOSTA
normaalius	<i>luonnollinen</i>	<i>kummallinen</i>	<i>hyvä mies</i>
kyvykkyys	<i>järkevä</i>	<i>typerä</i>	<i>tohtori</i>
päämäärähakuisuus	<i>uskollinen</i>	<i>epäluotettava</i>	<i>hyvä mies</i>
SOSIAALINEN HYVÄKSYNTÄ			
rehellisyys	<i>uskottava</i>	<i>valehteleva</i>	<i>senkin roisto</i>
sopivuus	<i>hyvä</i>	<i>paha</i>	<i>senkin roisto</i>

Kuten taulukko tuo esille, omassa aineistossani sama puhuttelulisäys voi monesti ilmaista tulkinnasta riippuen kahta erilaista arvottamista (ks. luvut 6.2 ja 6.3). Martin ja White (2005: 53) ovat jaotelleet omassa ihmisten arvottamista kuvaavissa taulukoissaan lukuisia eri adjektiiveja sosiaalisen arvostuksen ja hyväksynnän eri alakategorioihin, ja olen pyrkinyt luokittelemaan oman aineistoni puhuttelut mahdollisimman tarkasti heidän taulukoidensa pohjalta.

5 KOTOUTTAMINEN JA VIERAANNUTTAMINEN SUOMENNETUISSA PUHUTTELUISSA

Analysoin seuraavaksi puhuttelulisäysten suomennokset aiemmin esittelemiäni käänösratkaisujen (ks. luku 3.4) perusteella. Koska aineistoni on niin suuri – 405 puhuttelua kahdessa eri suomennoksessa –, on analyysini pakostikin enimmäkseen määrällistä. Nostan kuitenkin aineistosta esiin myös esimerkkejä siitä, miten sama puhuttelulisäys on suomennettu kussakin käänöksessä, mikä tuo analyysini laadullisen näkökulman. Esimerkeissä puhuttelulisäykset on aina lihavoitu, ja poiston merkinä käytän merkkiä Ø. Valitsemani esimerkit tuovat varmasti esille muitakin eroja suomennosten välillä, mutta koska keskityn tutkielmassani juuri puhuttelulisäyksiin, en kiinnitä suomennoksien muihin eroihin erityistä huomiota, elleivät ne ole relevantteja puhuttelujen kannalta.

Olen analyysini aluksi laskenut, kuinka monta esiintymää eri käänösratkaisuilla on molemmissa suomennoksissa, ja viittaaan lukumääriin myös myöhemmin analyysissäni. Juurikorven suomennoksen käänösratkaisujen lukumäärät ja niiden prosenttiosuudet puhuttelulisäysten kokonaismäärästä on esitetty taulukossa 5, Anhavan vastaavat luvut puolestaan taulukossa 6. Käänösratkaisut on listattu taulukkoihin kotouttavimmasta vieraannuttavimpaan (kotouttavin ratkaisu poisto, vieraannuttavin toisto; ks. luku 3.4).

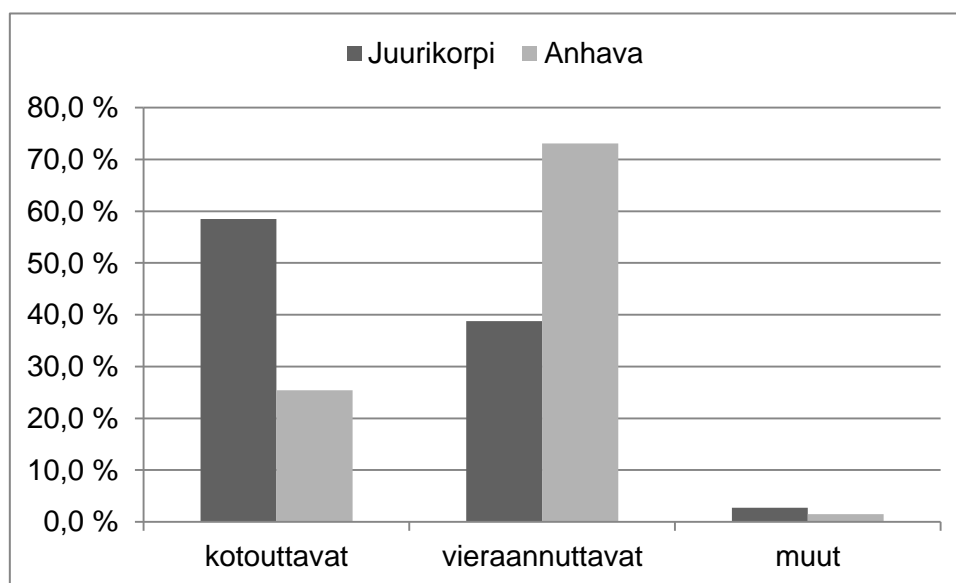
Taulukko 5. Juurikorven käänösratkaisujen lukumäärät ja prosenttiosuudet.

	LUKUMÄÄRÄ	PROSENTTIOSUUS
<i>KOTOUTTAVAT</i>	237	58,5
poisto	196	48,4
muotoilu	4	1,0
lisäys	19	4,7
osittainen poisto	9	2,2
possessiivisuffiksin poisto	9	2,2
<i>VIERAANNUTTAVAT</i>	157	38,8
luonnollistaminen	106	26,2
toisto	51	12,6
<i>MUUT</i>	11	2,7
<i>yhteensä</i>	405	100

Taulukko 6. Anhavan käänösratkaisujen lukumäärät ja prosenttiosuudet.

	LUKUMÄÄRÄ	PROSENTTIOSUUS
KOTOUTTAVAT	103	25,4
poisto	43	10,6
muotoilu	2	0,5
lisäys	31	7,6
osittainen poisto	4	1,0
possessiivisuffiksin poisto	23	5,7
VIERAANNUTTAVAT	296	73,1
luonnollistaminen	208	51,4
toisto	88	21,7
MUUT	6	1,5
<i>yhteensä</i>	<i>405</i>	<i>100</i>

Koska taulukoissa 5 ja 6 on varsin paljon tietoa ja numeroita, olen lisäksi selkeyden vuoksi koontanut alla olevaan kuvioon 5 molempien suomennosten kotouttavien, vieraannuttavien ja muiden käänösratkaisujen kokonaislukumäärien prosenttiosuudet pylväsdiagrammin muotoon. Kuten kuvio osoittaa, Juurikorven ja Anhavan suomennoksissa on havaittavissa selkeitä eroja siinä, millaisia käänösratkaisuja he ovat käyttäneet eniten.

Kuvio 5. Suomennosten käänösratkaisujen prosenttiosuudet.

Taulukoiden ja kuvion perusteella vaikuttaisikin siltä, että Juurikorven suomennoksessa on selvästi enemmän kotouttavia käännösratkaisuja kuin vieraannuttavia. Anhavan suomennoksessa tilanne on puolestaan päinvastainen. Analysoin kuitenkin seuraavaksi molempien suomennosten käännösratkaisut vielä tarkemmin aineistoesimerkkien avulla. Käsitelen ensin omassa luvussaan molempien suomennosten kotouttavat käännösratkaisut ja sen jälkeen vieraannuttavat. Lopuksi analysoin vielä muut käännösratkaisut eli ne suomennetut puhuttelut, joita ei ole mahdollista luokitella vain yhden käännösratkaisun mukaan.

5.1 Kotouttavat käännösratkaisut

Kotouttavia käännösratkaisuja on mallissani viisi erilaista: poisto, muotoilu, lisäys, osittainen poisto ja possessiivisuffiksin poisto. Näistä ratkaisuista eniten molemmissa suomennoksissa esiintyy poistoa, mutta poiston lukumäärät eroavat toisistaan huomattavasti. Kun Jaakko Anhava on poistanut suomennoksestaan 43 puhuttelulisäystä, on O. E. Juurikorpi poistanut peräti 196. Poisto onkin Juurikorven suomennoksen kaikista yleisin käännösratkaisu. Huomattavaa on myös se, että kun aineiston novelleja tarkastellaan yksitellen, on Anhava poistanut yhdestä novellista enintään seitsemän puhuttelua. Juurikorvella sama lukema kohoaa sen sijaan 29:ään. Se, että poisto on niin yleinen käännösratkaisu molemmissa suomennoksissa, ei ole kovinkaan yllättävää: suomen kielessä puhuttelua käytetään huomattavasti vähemmän kuin englannissa (Yli-Vakkuri 2005: 194–196), ja tämän vuoksi monet alkuperäisen englanninkielisen tekstin puhuttelulisäyksistä olisivat voineet kuulostaa suomenkielisessä käänöksessä liiankin vierailta.

Molemmat suomentajat ovat poistaneet enimmäkseen yhdestä nimestä tai yhdestä sanasta koostuvia puhuttelulisäyksiä, kuten *Watson* ja *sir*. Tällaiset puhuttelulisäykset esiintyvät aineistossa tavallisesti vain kahden henkilön välisissä keskusteluissa, jolloin puheenvuoron vastaanottaja käy lukijalle selväksi jo muusta kontekstista eikä puhuttelulisäys ole tämän vuoksi niinkään tarpeellinen (esimerkki 1):

1) ALKUPERÄINEN:

Now, I'll state the case clearly and concisely to you, **Watson**, and maybe you can see a spark where all is dark to me.

JUURIKORPI:

Haparoin ikään kuin pimeässä. Mutta ehkäpä sinä osaat opastaa minut oikealle tielle, Ø kunhan kerron sinulle asian.

ANHAVA:

Nyt selostan sinulle tapauksen lyhykäisesti ja selkeästi, Ø niin että ehkäpä näet väläyksen jossakin, mikä minulle on tyystin pimeää.

Erityisen usein molemmat suomentajat ovat poistaneet puhuttelun *sir*, joka on myös yksi alkuperäisen tekstin yleisimmistä puhutteluista. Se esiintyy alkuperäisissä novelleissa peräti 60 kertaa ja varsin usein juuri seuraavanlaisessa yhteydessä, jossa puhuttelulisäys on liitetty yksisanaiseen vastaukseen (esimerkki 2):

2) ALKUPERÄINEN:

Yes, **sir**.

JUURIKORPI:

Niin Ø.

ANHAVA:

Niin juuri Ø.

Juurikorpi on poistanut enemmän myös pidempiä, useammasta määritteestä ja erisnimestä tai läheisyyttä ilmaisevasta yleisnimestä koostuvia puhuttelulisäyksiä. Anhava on sen sijaan yleensä säilyttänyt tällaiset puhuttelut ja kääntänyt ne jonkin toisen, useimmiten vieraannuttavan käännösratkaisun mukaan (ks. luku 5.2). Tällaisia puhuttelulisäyksiä ovat esimerkiksi *my dear Watson*, *my dear fellow* sekä monet *Mr./Mrs./Miss* + sukunimi -tyyppiset puhuttelut. Esimerkissä (3) alkuperäinen puhuttelulisäys on eräässä novellissa esiintyvän kirjeen lopussa vastaanottajaa puhutteleva *dear Mr. Sherlock Holmes*. Esimerkistä on havaittavissa, kuinka Juurikorven ratkaisu poistaa puhuttelulisäys on muuttanut ja lyhentänyt koko kirjeen lopputervehdystä, etenkin alkuperäiseen ja Anhavan suurempaan käännökseen verrattuna.

3) ALKUPERÄINEN:

I leave a photograph which he might care to possess; and I remain, **dear Mr. Sherlock Holmes**,
Very truly yours,
Irene Norton, *née* Adler.

JUURIKORPI:

-- Sen tilalle jätän toisen valokuvan, jonka hän ehkä haluaa omistaa. Ø
Kunnioittavasti
Irene Norton
o.s. Adler

ANHAVA:

Jätän valokuvan, jonka hän kenties haluaa omistaa; ja olen, **hyvä herra Sherlock Holmes**,
mitä vilpittömimmin teidän
Irene Norton, o.s. Adler

Seuraavaa kotouttavaa ratkaisua eli muotoilua esiintyy kussakin käännöksessä sen sijaan yllättävän vähän: Juurikorvella neljä kertaa ja Anhavalla vain kaksi. Muotoilussa kyse on siitä, että alkuperäistekstissä muusta lauseesta irrallisena lausumana esiintynyt puhuttelu on suomennoksessa muotoiltu joksikin lauseen osaksi. Puhuttelulisäystä ei siis ole erotettu muusta lauseesta pilkulla, ja siitä on tullut muotoilun kautta osa lauseen rakennetta esimerkiksi sen subjektina tai muuna lauseopillisena jäsenenä. Yllättävää tämän ratkaisun käytön vähyys on siksi, että erityisesti suomen kielessä puhuttelu olisi hyvinkin mahdollista ilmaista niin, että puhuteltavaan viitattaisiin yksikön kolmannen persoonan kautta, ilman erillistä puhuttelulisäystä (ks. esim. Yli-Vakkuri 1989: 55–57). Suomalainen kohteliaisuus on varsin välttelevää ja epäsuoraa verrattuna englanninkieliseen puhutteluun (ks. luku 2), ja siksi suomentajien olisi voinut olettaa hyödyntäneen tällaisen epäsuoruuden mahdollisuutta suomennoksissaan enemmänkin.

Seuraavat esimerkit (4), (5), (6) ja (7) kuvaavat sitä, millaisia muotoiluja suomentajat ovat tehneet. Kuten niistä näkyy, suomentajat ovat muotoilleet puhuttelulisäyksen lauseeseen joko allatiivimuotoiseksi adverbiaaliksi (esimerkit 4 ja 5) tai vaihtoehtoisesti lauseen subjektiksi (esimerkit 6 ja 7):

4) ALKUPERÄINEN:

Then, good-night, **your Majesty** --

ANHAVA:

Sitten toivotan **teidän majesteetillenne** hyvää yötä --

5) ALKUPERÄINEN:

Well, it is just as I have been telling you, **Mr. Sherlock Holmes** --

JUURIKORPI:

Kuten jo ennätin kertoa **herra Holmesille** --

6) ALKUPERÄINEN:

Well, would you please, **sir**, march upstairs, where we can get a cab to carry your Highness to the police station?

ANHAVA:

Suvalsisiko **herra** siis lähteä nousemaan portaita yläkertaan, niin että pääsemme vaunuihin, jotka vievät teidän ylhäisyytenne poliisiasemalle.

- 7) ALKUPERÄINEN:
If they fire, **Watson**, have no compunction about shooting them down.

JUURIKORPI:
Jos he ampuvat, niin **Watson** ampuu vastaan arkailematta ja tarkasti.

Kolmatta kotouttavaa käännösratkaisua eli lisäystä, jossa kääntäjä on lisännyt suomennettuun puhuttelulisäykseen jonkin sanan, esiintyy sen sijaan molemmissa suomennoksissa selvästi muotoilua enemmän: Juurikorvella 19 kertaa, Anhavalla 31. Useimmiten puhuttelulisäykseen on lisätty suomennoksissa sana *hyvä*, joitakin kertoja myös sana *voi* tai *senkin*, jolloin esimerkiksi puhuttelu *Doctor* on suomennettu *tohtori hyvä* tai puhuttelu *thief* muodolla *senkin varas*. Lisäys on tehty tavallisesti alkuperäisessä tekstissä esiintyviin yksisanaisiin puhutteluihin, kuten *man*, *sir*, *miss*, *madam*, *Doctor* tai *landlord*, jolloin suomennetut puhuttelut ovat esimerkiksi muotoa *hyvä mies*, *hyvä herra*, *hyvä neiti*, *hyvä rouva*, *tohtori hyvä* ja *isäntä hyvä*. Joiltakin osin *hyvä*-sanran runsas lisääminen johtuu varmastikin siitä, että esimerkiksi sana *mies* on suomen kielessä yksinään varsin harvinainen puhuttelutapa, johon liittyy hyvin negatiivisia konnotaatioita (Yli-Vakkuri 1989: 46). Yli-Vakkurin (mp.) mukaan puhuttelu *hyvä mies* on sen sijaan huomattavasti yleisempi, ja sitä käytetäänkin erityisesti pahoittelussa tai päivittelyssä, missä merkityksessä kyseinen puhuttelu esiintyy myös omassa aineistossani (ks. luku 6.3). Esimerkissä (8) Anhava on lisännyt *mies*-puhutteluun sanan *hyvä*, Juurikorpi puolestaan ei. Molemmat vaihtoehdot kuitenkin toimivat, sillä puhuteltava henkilö on rikollinen, ja näin ollen myös pelkän sanan *mies* aiheuttamat negatiiviset merkitykset sopivat puhuttelun yhteyteen.

- 8) ALKUPERÄINEN:
Hold up, **man**, or you'll be into the fire!

JUURIKORPI:
Yrittäkää pysyä pystyssä, **mies**, muuten kaadutte suoraan tuleen!

ANHAVA:
Pysykää nyt pystyssä, **hyvä mies**, muuten kaadutte tuleen!

Sen sijaan aineistosta tai lähdekirjallisuudesta ei löydy selkeää selitystä sille, miksi *hyvä*-sana on lisätty suomennoksissa niin usein erilaisiin kohteliaisuuspuhutteluihin (*herra*, *rouva*, *neiti*) ja titteleihin (*tohtori*, *isäntä*). Taustalla on mahdollisesti se, että esimerkiksi *rouva hyvä* saattaa kuulostaa puhutteluna suomeksi jollain tapaa luontevammalta kuin pelkkä *rouva*. Juurikorpi ja Anhava ovat usein lisänneet *hyvä*-sanran samaan puhuttelulisäykseen,

kuten alla olevassa esimerkissä (9), mutta aineistossa on myös lukuisia sellaisia puhuttelulisäyksiä, joihin vain jompikumpi suomentajista on lisännyt sanan *hyvä*. Tällöin toinen suomentaja on yleensä joko poistanut alkuperäisen puhuttelun, lisännyt siihen jonkin muun sanan (ks. esim. alla esimerkki 10) tai suomentanut puhuttelun luonnollistamisen kautta.

9) ALKUPERÄINEN:

It is a little fancy of my wife's, and ladies' fancies, you know, **madam**, ladies' fancies must be consulted.

JUURIKORPI:

Se on vaimoni päähänpisto, ja teidän tiedätte, **hyvä neiti**, että naisen päähänpistot täytyy aina ottaa huomioon.

ANHAVA:

Se on vaimoni mitätön oikku, ja kuten tiedätte, **neiti hyvä**, naisten oikut täytyy ottaa huomioon.

Edellä mainittujen sanojen *hyvä*, *voi* ja *senkin* lisäksi puhuttelulisäyksiin on voitu lisätä myös possessiivisuffiksi, jolloin puhuttelut *dear* tai *dearest* on käännetty muodoilla *kultaseni* tai *rakkaani*. Tällaisia lisäyksiä on Juurikorvella vain yksi ja Anhavalla kaksi, joten possessiivisuffiksin lisääminen ei ole ollut kummallakaan suomentajalla kovinkaan yleinen tapa. Puhutteluun on voitu lisätä myös titteli tai erisnimi, jolloin esimerkiksi puhuttelu *sir* (suom. *herra*) on käännetty tarkentavammaksi ja puheenvuoron selvemmin juuri tietylle henkilölle kohdistavaksi muodoksi *herra johtaja* tai *herra Holmes*. Tällaisten tapausten taustalla on selvästi ollut halu tarkentaa sitä, kenelle puheenvuoro on suunnattu, ja ne esiintyvätkin yleensä sellaisissa konteksteissa, joissa keskustelijoita on useampi on kuin kaksi. Seuraava esimerkki (10) havainnollistaa tällaista tilannetta. Samalla esimerkki myös osoittaa, että vaikka Juurikorpi ja Anhava ovatkin tehneet usein hyvin samankaltaisia lisäyksiä (ks. edellä esimerkki 9), he ovat saattaneet lisätä puhuttelulisäykseen myös eri sanan. Esimerkissä (10) Juurikorpi on lisännyt puhutteluun erisnimen, Anhava puolestaan määritteen *hyvä*, ja he ovat myös sijoittaneet puhuttelun eri kohtiin lausetta:

10) ALKUPERÄINEN:

Sir, I cannot find words to thank you --

JUURIKORPI:

En löydä sanoja kiittääkseen teitä, **herra Holmes** --

ANHAVA:

Hyvä herra, en löydä sanoja kiittääkseen teitä --

Toiseksi viimeistä kotouttavaa käännösratkaisua eli osittaista poistoa esiintyy kummassakin suomennoksessa vähän: Juurikorvella yhdeksän kertaa ja Anhavalla vain neljä. Tällaisissa käännöksissä puhuttelulisäyksestä on poistettu joko alkuperäisessä puhuttelussa ollut etunimi tai määrite. Molemmat suomentajat ovat poistaneet erityisesti etunimiä, jolloin esimerkiksi puhuttelut *Mr. Henry Baker*, *Mr. Jabez Wilson* ja *Mister Sherlock Holmes* ovat kääntyneet muodoiksi *herra Baker*, *herra Wilson* ja *herra Holmes*. Lisäksi suomentajat ovat poistaneet joitakin adjektiiveja tai kohteliaisuussanoja: Juurikorpi on suomentanut puhuttelun *my dear fellow*⁷ muotoon *ystäväiseni*, jolloin puhuttelusta on poistettu adjektiivi *dear*, ja sekä Juurikorpi että Anhava ovat suomentaneet erään *Mr. Holmes* -puhuttelun pelkäksi *Holmesiksi*, mikä on sinällään varsin erikoinen valinta, sillä se muuttaa samalla puhuttelun teitittelyn sinutteluksi. Joitakin kertoja suomentajat ovat myös poistaneet puhutteluista useampia osia, kuten alla olevassa esimerkissä (11), jossa Juurikorpi on poistanut puhuttelulisäyksestä sekä etunimen että huudahduksen *voi*. Anhavan puhuttelussa molemmat sanat ovat sen sijaan tal-

11) ALKUPERÄINEN:

”**Oh, Mr. Sherlock Holmes!**” she cried, glancing from one to the other of us

--

JUURIKORPI:

”**Herra Holmes!**” hän huudahti katsoen meitä molempia --

ANHAVA:

– **Voi, herra Sherlock Holmes**, hän huudahti vilkuillen vuoroin meihin kumpaankin --

Kotouttavista käännösratkaisuista viimeinen on possessiivisuffiksin poisto, jota Juurikorpi on käyttänyt saman verran kuin osittaistakin poistoa eli yhdeksän kertaa. Anhava on sen sijaan poistanut puhutteluistaan possessiivisuffiksin jopa 23 kertaa. Ison suomen kieliopin (VISK § 1298) mukaan suomen kielessä on tavallista, ettei erisnimien yhteydessä käytetä possessiivisuffiksia, ja etenkin englanninkielisten nimien kanssa possessiivisuffiksi synnyttäisi sellaisia muotoja kuin *Watsonini* ja *Holmesini*, jotka eivät luultavasti kuulostaisi suomenkielisistä lukijoista kovinkaan luontevilta. Tästä syystä possessiivisuffiksin poistoa olisi voinut olettaa esiintyvän aineistossa enemmänkin. Usein on kuitenkin käynyt niin, että silloin kun Anhava on poistanut puhuttelulisäyksestä vain sen possessiivisuffiksin, on Juurikorpi poistanut koko puhuttelun, kuten esimerkissä (12):

---

⁷ *fellow* = ’vanh. toveri, kollega’ (MOT Englanti s.v. *fellow*)

- 12) ALKUPERÄINEN:
You could not possibly have come at a better time, **my dear Watson** – –

JUURIKORPI:
Sopivampaan aikaan et olisi voinut tulla **Ø** – –

ANHAVA:
Watson hyvä, etpä olisikaan saattanut tulla sopivampaan aikaan – –

Molemmissa suomennoksissa possessiivisuffikseja on poistettu myös yleisnimen sisältävistä puhuttelulisäyksistä. Tällöin esimerkiksi *my boy* on kääntynyt muotoon *poika* ja *my dearest uncle* muotoon *rakas setä*. Yleisnimellisissä puhutteluissa on kuitenkin havaittavissa suomennosten välillä sama ero kuin erisnimellisissäkin: Anhava on esimerkiksi kääntänyt aineistossa seitsemän kertaa esiintyvän puhuttelun *my dear fellow* säännönmukaisesti joka kerta muotoon *ystävä hyvä* tai *ystävä kallis*, jolloin hän on poistanut puhuttelusta ainoastaan sen possessiivisuffiksin. Juurikorpi on sen sijaan poistanut kyseisestä puhuttelusta possessiivisuffiksin vain kerran, suomentanut sen osittaisen poiston kautta myöskin yhden kerran sekä poistanut sen kokonaan peräti viisi kertaa. Vaikuttaa siis siltä, että Anhavan suurempi possessiivisuffiksin poiston lukumäärä johtuu yksinkertaisesti siitä, että Juurikorpi on yleensä poistanut kokonaan ne puhuttelulisäykset, joista Anhava on poistanut vain possessiivisuffiksin.

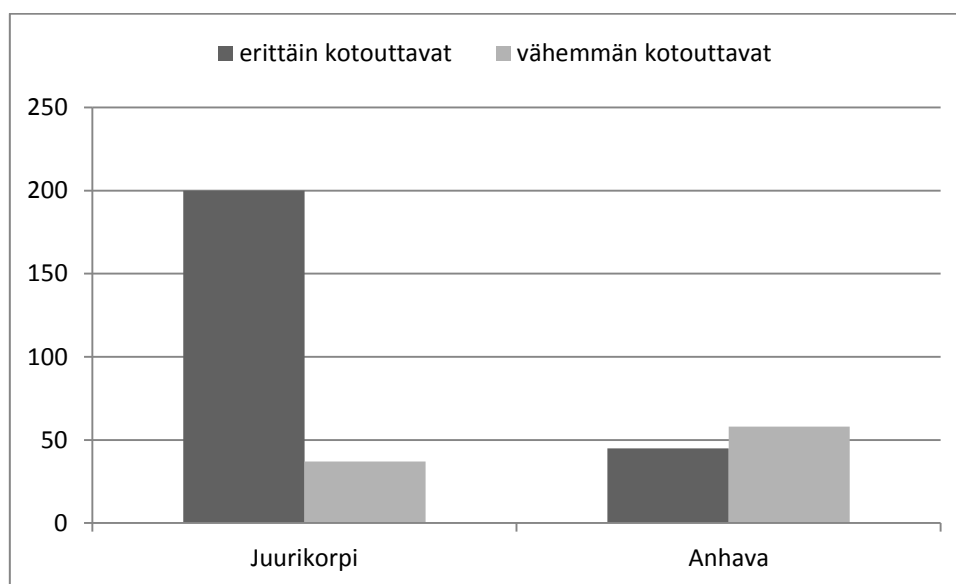
Yleisnimellisten puhuttelulisäysten possessiivisuffiksin poistamiselle on joissakin tapauksissa havaittavissa selvä ymmärrettävyyteen liittyvä syy, sillä sen säilyttäminen suomennetuissa puhutteluissa olisi saattanut jopa muuttaa puhuttelujen alkuperäistä merkitystä. Näin on muun muassa alla olevassa esimerkissä (13), jossa Watson puhuttelee itselleen vain kaukaisesti tuttua naista. Suomennoksessa säilytetty possessiivisuffiksi olisi saanut puhuttelun kuulostamaan siltä kuin Watson puhuttelisi paljon tutumpaa naista, ehkä jopa omaa vaimoaan (vrt. alla olevia suomennoksia suoraan käännökseen *hyvä rouvani*). Luultavasti samasta syystä myös puhuttelu *my dear sir* on Anhavalla suomennettu muotoon *hyvä herra*. Juurikorpi on jälleen poistanut kyseisen puhuttelun kokonaan.

- 13) ALKUPERÄINEN:
”**My dear madam**,” said I, ”I am an old campaigner – –”

JUURIKORPI:
”**Hyvä rouva**, olen matkoillani tottunut – –”

ANHAVA:
– **Rouva hyvä**, olen entinen sotilas, minä sanoin – –

Määrittelin aiemmin luvussa 3.4 erittäin kotouttaviksi käänösratkaisuksi poiston ja muotoilun, vähemmän kotouttaviksi puolestaan lisäyksen, osittaisen poiston ja possessiivisufiksin poiston. Kun edellä taulukoissa 5 ja 6 luetellut eri kotouttavien käänösratkaisujen lukumäärät lasketaan yhteen, saadaan tulokseksi, että Juurikorpi on käyttänyt erittäin kotouttavia ratkaisuja suomennoksessaan 200 kertaa ja vähemmän kotouttavia 37 kertaa. Anhavalla erittäin kotouttavia käänösratkaisuja on sen sijaan 45 ja vähemmän kotouttavia 58. Juurikorpi on siis käyttänyt huomattavasti enemmän erittäin kotouttavia ratkaisuja kuin Anhava, kun taas Anhava on käyttänyt jonkin verran enemmän vähemmän kotouttavia ratkaisuja, kuten kuviosta 6 on havaittavissa:

Kuvio 6. Erittäin ja vähemmän kotouttavien käänösratkaisujen lukumäärät molemmissa suomennoksissa.

Näiden laskelmien sekä tämän luvun alussa esitettyjen prosentiosuuksien perusteella vaikuttaakin siltä, että Juurikorven suomennoksen puhuttelulisäysten käänösratkaisut ovat selvästi useammin kotouttavia kuin Anhavan. Puhuttelulisäysten kokonaismäärä aineistossa on 405 kappaletta, ja näistä Juurikorpi on suomentanut kotouttavasti yli puolet, kun taas Anhavalla kotouttavia käänösratkaisuja on vain noin neljäsosa (ks. edellä taulukot 5 ja 6). Kotouttavien käänösratkaisujen osalta suomennokset noudattavatkin uudelleenkiääntämishypoteesia: vanhempi Juurikorven suomennos on puhuttelulisäysten käänöksiltään kotouttavampi kuin Anhavan noin viisikymmentä vuotta myöhemmin ilmestynyt suomennos. Seuraavaksi analysoin vielä molempien suomennosten vieraannuttavat käänösratkaisut.

5.2 Vieraannuttavat käänösratkaisut

Vieraannuttavia käänösratkaisuja on mallissani kaksi erilaista: luonnollistaminen ja toisto. Näistä kahdesta ratkaisusta luonnollistamista esiintyy enemmän kummassakin suomennoksessa, ja Anhavalla luonnollistaminen on jopa hänen suomennoksensa yleisin käänösratkaisu: Anhava on käyttänyt luonnollistamista 208 kertaa, Juurikorpi puolestaan 106. Luonnollistamisessa on kyse siitä, että puhuttelulisäys on suomennettu ikään kuin suoraan, sen merkitys ja muoto säilyttäen ja mitään poistamatta. Suomennettu puhuttelu on siis sekä merkitykseltään että muodoltaan samanlainen alkuperäisen englanninkielisen puhuttelun kanssa, eikä puhuttelusta ole poistettu edes possessiivisuffiksia tai yhtä määritettä. Erityisen yleinen tämä käänösratkaisu on molemmissa suomennoksissa *herra/rouva/neiti* + sukunimi -tyyppisissä puhuttelulisäyksissä, kuten esimerkissä (14). Suurin osa luonnollistamisen avulla käännettyistä puhuttelulisäyksistä onkin juuri tällaisia puhutteluja.

14) ALKUPERÄINEN:

It is easy to see that your experience has been no common one, **Mr. Hatherley** --

JUURIKORPI:

Näkee, että teille on tapahtunut jotakin tavatonta, **herra Hatherley** --

ANHAVA:

On helppo havaita, **herra Hatherley**, ettei kokemuksenne ole ollut aivan tavanomainen --

Olen laskenut luonnollistamiseksi myös sellaiset käänösratkaisut, joissa esimerkiksi puhuttelulisäys *my boy* tai *my girl* on käännetty muotoon *poikaseni* tai *tyttöseni*. Näissä suomennoksissa on säilytetty alkuperäisen puhuttelun omistavuus, mutta niihin on myös lisätty hellittelevä ja pienuuteen viittaava liite *-nen*. Suomennosten merkitys on kuitenkin niin lähellä alkuperäisen englanninkielisen puhuttelulisäyksen merkitystä, että olen tulkinnut kääntäjän käyttäneen luonnollistamista. Liite *-nen* on lisäyksenä varsin pieni, eikä se juurikaan muuta puhuttelulisäyksen merkitystä: *tyttöni* ja *tyttöseni* ovat merkitykseltään hyvin samankaltaisia, ja tästä syystä olen luokitellut tällaiset käänösratkaisut luonnollistamiseksi enkä esimerkiksi kotouttavaksi lisäykseksi. Puhuttelut myös esiintyvät alkuperäisessäkin tekstissä hellittelevässä yhteydessä, ja suomennokseen lisätty *-nen* vain korostaa tätä (esimerkki 15):

- 15) ALKUPERÄINEN:
No, no, **my girl**, the matter must be probed to the bottom.

JUURIKORPI:
En ole, **tyttöseni**. Asia on tutkittava perin pohjin.

ANHAVA:
En ole, **tyttöseni**, tämä asia on tutkittava pohjia myöten.

Samasta syystä olen tulkinnut luonnollistamiseksi myös sellaiset tilanteet, joissa Anhava on suomentanut puhuttelun *my boy* muodolla *veliseni*. Näitä puhutteluja esiintyy aineistossa muutamia kertoja Sherlock Holmesin puhutellessa tohtori Watsonia, ja kyseessä onkin siis pikemminkin ystävyyttä kuin vanhempi–lapsi-suhdetta kuvaava puhuttelu. Anhava on suomentanut englanninkielisen sanan *boy* sanalla *veli*, ja vaikka sanat ovatkin erilaiset, niiden merkitykset ovat samankaltaiset: yksi *veli*-sanana määritelmistä on ’mies (veljen kaltainen) läheisenä ihmisenä’ (KS s.v. *veli*), mikä on hyvin lähellä englanninkielisen *boy*-sanana merkitystä tässä yhteydessä⁸. Juurikorpi on joko poistanut tällaiset puhuttelut tai suomentanut ne sanalla *poikasen*, joka on myös selvästi luonnollistamista (esimerkki 16).

- 16) ALKUPERÄINEN:
Ha, ha, **my boy**, what do you make of that?

JUURIKORPI:
Mitäs siitä sanot, **poikasen**?

ANHAVA:
No niin, **veliseni**, mitäs siihen sanot?

Luonnollistamista edustavat myös monet sanan *kuule* tai *kuulehan* sisältävät puhuttelulisäykset. Yli-Vakkurin (1989: 49) mukaan tuttavallisten tilanteiden puhuttelua voidaan usein korostaa interjektionomaisella *kuule(han)*-ilmauksella, ja myös omassa aineistossani tämä lisäys esiintyy vain tuttavallisissa puhutteluissa. Enimmäkseen *kuule(han)* esiintyy Holmesin ja Watsonin välisissä suomennetuissa puhutteluissa, ja tämän lisäksi sitä käytetään joitakin kertoja sukulaisten puhutellessa toisiaan. Seppäsen (1989: 200) mukaan *kuule(han)* toimii puhuttelun yhteydessä tavallisesti huomionkohdistamiskeinona, ja Juurikorven ja Anhavan suomennoksissa kyseisellä ilmauksella onkin usein suomennettu jonkinlainen lyhyt, puhuttelulisäystä edeltävä tähdentävä lause tai lausahdus, kuten *look here, why, I say, tell me* tai *do you know*, joiden tavoitteena on kiinnittää puhuteltavan henkilön huomio puhutteliijaan.

⁸ Tässä yhteydessä ’*boy* = (dated) A friendly form of address from one man to another, especially from an older man to a young man: “*my dear boy, don’t say another word!*” (Oxford Dictionaries s.v. *boy*).

Tällaisen lausahduksen voisi toki tulkita myös itsenäiseksi lausumaksi tai interjektiksi eikä niinkään osaksi puhuttelua, mutta koska tämäntyyppisten interjektoiden merkitys on sekä alkuperäisessä englanninkielisessä tekstissä että suomennoksissa selvästi sama kuin puhutelulisäysten – puheenvuoron kohdistaminen ja huomion kiinnittäminen – olen tässä tutkielmassa tulkinnut ne osaksi puhuttelua. Esimerkit (17) ja (18) havainnollistavat tällaisia tilanteita, ja kuten niistä näkyy, sekä Anhava että Juurikorpi ovat yleensä suomentaneet nämä puhuttelut juuri *kuule(han)*-sanalla. Juurikorpi on tosin myös poistanut muutaman tällaisen puhuttelulisäyksen kokonaan sekä käyttänyt *kuule(han)*-sanaa muunlaisissakin yhteyksissä, joista enemmän luvussa 5.3.

17) ALKUPERÄINEN:

Why, Watson, let us put their own devilish trade-mark upon them.

JUURIKORPI:

Watson, kuulehan, me voimmekin käyttää heidän omaa tehtaanmerkkiään.

ANHAVA:

Kuulehan, Watson, lähetetäänpä heille heidän oma pirallinen tavaramerkkinsä.

18) ALKUPERÄINEN:

”**Look here, dad,**” said he with his eyes cast down, ”can you let me have £200?”

JUURIKORPI:

”**Kuule isä**”, hän sanoi katsoen lattiaan, ”voisinko saada kaksisataa puntaa?”

ANHAVA:

”**Kuule isä**”, hän sanoi katse maahan luotuna, ”etkö voisi antaa minulle kahtasataa puntaa?”

Lisäksi luonnollistamista on käytetty erityisesti myös haukkumanimien suomentamiseen. Alkuperäisessä englanninkielisessä tekstissä haukkumanimet ovat yleensä muodossa *you* + yleisnimi, jonka Juurikorpi ja Anhava ovat suomentaneet *senkin* + yleisnimi; Juurikorpi on tosin kerran käyttänyt sanan *senkin* sijaan sanaa *te* ja kerran sanaa *sinä*. Näin ollen sellaiset puhuttelut kuin *you scoundrel* ja *you villain* ovat kääntyneet Juurikorvella ja Anhavalla muodoiksi *senkin lurjus* ja *senkin roisto*. Yli-Vakkurin (1989: 51) mukaan pejoratiiviset puhuttelulisäykset muodostetaankin suomen kielessä tavallisesti juuri pronominin *senkin* avulla, tosin kuin englannissa ja esimerkiksi ruotsissa, joissa käytetään toista persoonaa (engl. *you scoundrel*⁹, ruots. *din skurk*¹⁰). Esimerkissä (19) näkyy, miten suomentajat ovat kääntäneet

⁹ *scoundrel* = ’lurjus, konna, roisto’ (MOT Englanti s.v. *scoundrel*)

luonnollistamisen avulla sekä *you*-sanana sisältävän haukkumanimen että sellaisen haukkumanimen, jossa tätä pronominia ei esiinny:

19) ALKUPERÄINEN:

”It is for me to ask you that,” he shrieked, ”**you thieves! Spies and thieves!** I have caught you now, have I? –”

JUURIKORPI:

”Juuri sitä tahtoisin kysyä teiltä!” ärjäisi hän. ”**Senkin varkaat! Nuuskijat! Rosvot!** Mutta nytpä jouduittekin satimeen!”

ANHAVA:

– Sitä minun sietää kysyä tieltä, hän kiljaisi. – **Senkin varkaat! Vakoilijat ja varkaat!** Sainpas teidät kiinni, enkö saanutkin? –

Aineistossani on siis myös pelkästä loukkaavasta yleisnimestä koostuvia haukkumanimiä, ja näistä yhden Juurikorpi on kääntänyt niin, että alkuperäisen puhuttelulisäyksen merkitys on hieman muuttunut, vaikka suomennos muuten onkin luonnollistamisen kaltainen. Tämä näkyy seuraavassa esimerkissä (20). Alkuperäisen englanninkielisen puhuttelun sana *cocksure* viittaa arkikielessä röyhkeään itsevarmuuteen ja ylimielisyyteen (MOT Englanti s.v. *cocksure*), mikä näkyikin Anhavan suomennoksessa. Juurikorpi on sen sijaan omassa suomennoksessaan korostanut pikemminkin erimielisyyttä kuin itsevarmuutta, mikä voidaan tulkita eräänlaiseksi virhekäännökseksi. Puhuttelulisäys on kuitenkin muodoltaan samanlainen kuin englanninkielinen puhuttelu (*herra* + yleisnimi), joten olen tulkinnut Juurikorvenkin käännöksen luonnollistamiseksi. (Virhekäännösten luokittelusta tarkemmin luvussa 3.4.)

20) ALKUPERÄINEN:

”Now then, **Mr. Cocksure**,” said the salesman –

JUURIKORPI:

”Kas niin, **herra Vastarannankiiski**”, hän sanoi –

ANHAVA:

– No niin, **herra Suuriluulo**, sanoi kauppias –

Kuten luvussa 5.1 mainitsin, Anhava on usein suomentanut luonnollistamisen avulla monia sellaisia puhuttelulisäyksiä, jotka Juurikorpi on poistanut kokonaan. Juuri nämä kaksi käännösratkaisua tekevätkin suomennosten väliset erot selkeimmin näkyviksi: poisto on Juurikorven suomennoksen yleisin käännösratkaisu, luonnollistaminen puolestaan Anhavan, ja tämä näkyy myös yksittäisiä puhuttelulisäyksiä tarkasteltaessa (esimerkit 21 ja 22):

¹⁰ *skurk* = ’hulttio, konna, lurjus, roisto (rikollinen), roisto; *din skurk!* senkin roisto!’ (MOT Ruotsi s.v. *skurk*)

- 21) ALKUPERÄINEN:
There is a little nut for you to crack, **Master Holmes**.
- JUURIKORPI:
-- tuossa on sinulle pikku pähkinä purtavaksi **Ø**.
- ANHAVA:
Siinä on sinulle pikku pähkinä purtavaksi, **mestari Holmes**.
- 22) ALKUPERÄINEN:
Well, I did what she said, **Mr. Holmes**, and I carried the bird all the way to Kilburn.
- JUURIKORPI:
Tein työtä käskettyä **Ø** ja kannoin linnun kainalossani Kilburniin.
- ANHAVA:
No niin, tein työtä käskettyä, **herra Holmes**, ja kiikutin linnun aina Kilburniin asti.

Toinen mallini vieraannuttavista käännösratkaisuista on toisto, jossa puhuttelulisäys on toistettu suomennoksessa sellaisenaan. Tätäkin ratkaisua esiintyy molemmissa suomennoksissa varsin paljon: Juurikorvella 51 kertaa, Anhavalla puolestaan 88. Tavallisesti toiston avulla suomennetut puhuttelulisäykset koostuvat pelkästä erisnimestä ilman mitään määritteitä, ja suomentajat ovatkin vain yksinkertaisesti toistaneet tämän etunimen suomennoksessaan ilman muutoksia tai poistoja (esimerkit 23 ja 24):

- 23) ALKUPERÄINEN:
I am ashamed of you, **Holmes** --
- JUURIKORPI:
Minua ihan hävettää sinun puolestasi, **Holmes** --
- ANHAVA:
Häpeän puolestasi, **Holmes** --
- 24) ALKUPERÄINEN:
And here comes the country surgeon and Mrs. Rucastle, so I think, **Watson**, that we had best escort Miss Hunter back to Winchester --
- JUURIKORPI:
Näen lääkärin ja rouva Rucastlen tulevan tuolta, **Watson**, niin että meidän lienee sopivaa poistua nyt ja ottaa neiti Hunter mukaamme --
- ANHAVA:
Siinä tulevatkin maalaislääkäri ja rouva Rucastle, joten lienee parasta, **Watson**, että me lähemme viemään neiti Hunteria takaisin Winchesteriin --

Aineistossa on toistettu vain kaksi kertaa täsmälleen samanlaisena sellainen puhutelulisäys, joka ei ole erisnimi. Juurikorpi tekee näin suomennoksessaan kahdelle *sir*-puhuttelulle, ja kontekstista päätellen ainakin toinen niistä on saattanut olla tietoinen valinta: kyseisessä kohtauksessa poliisi puhuttelee ivallisesti rikollista, joka on vaatinut poliiseilta enemmän kunnioitusta. Englanninkielisen puhuttelun toisto muuten suomenkielisessä tekstissä tuntuu korostavan tätä ivallisuutta entisestään (esimerkki 25 alla), ja puhuttelun toistolla vaikuttaisikin olevan selvä merkitys kyseisessä kontekstissa. Anhava on suomentanut samaisen puhuttelun muotoilun kautta (ks. esimerkki 6 edellisessä luvussa).

25) ALKUPERÄINEN:

Well, would you please, **sir**, march upstairs, where we can get a cab to carry your Highness to the police station?

JUURIKOPRI:

Suvaitkaa siis, **sir**, kiivetä yläilmoihin, niin otamme ajurin ja viemme teidän korkeutenne poliisiasemalle.

Toinen Juurikorven toistama *sir* ei kuitenkaan esiinny tällaisessa kontekstissa, vaan poliisivirkailijan puhutellessa kohteliaasti Sherlock Holmesia (esimerkki 26). Anhava on suomentanut tämän puhuttelun luonnollistamisen avulla. Molemmat Juurikorven *sir*-puhutelulisäyksen toistot saattavat siis olla vain Juurikorvelta tekstiin sattumalta jääneitä englanninkielisiä puhutteluja.

26) ALKUPERÄINEN:

”Who is on duty?” asked Holmes.

”Inspector Bradstreet, **sir**.”

JUURIKORPI:

”Kuka on päivystäjänä?” Holmes kysyi.

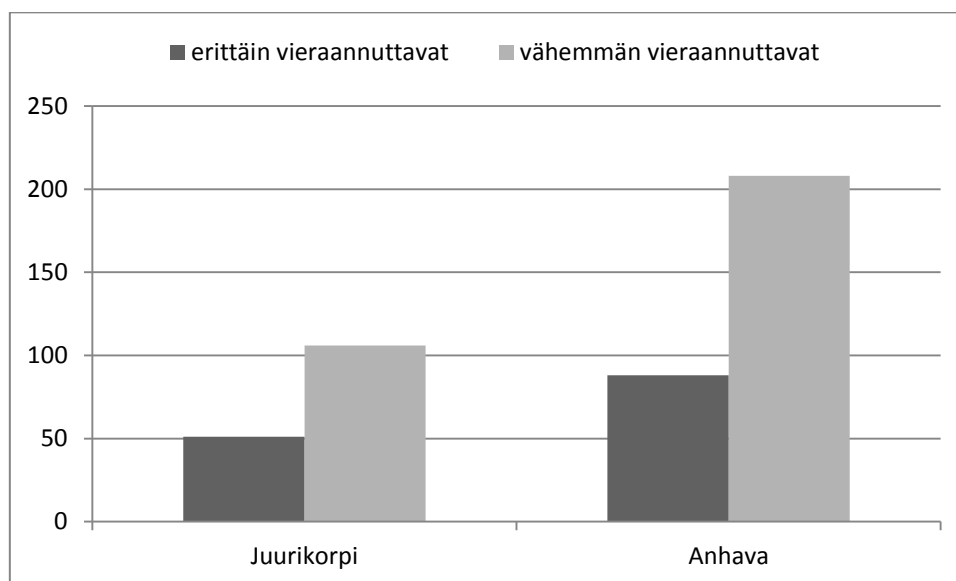
”Tarkastaja Bradstreet, **sir**.”

ANHAVA:

– Kuka on vuorossa?

– Komisario Bradstreet, **herra**.

Aiemmin luvussa 3.4 määrittelin vieraannuttavista käänösratkaisista toiston erittäin vieraannuttavaksi ja luonnollistamisen vähemmän vieraannuttavaksi. Näin ollen Juurikorpi on käyttänyt erittäin vieraannuttavia käänösratkaisuja 51 kertaa ja vähemmän vieraannuttavia 104 kertaa. Anhavalla enemmän vieraannuttavia ratkaisuja on 88 ja vähemmän vieraannuttavia 208. Anhava on siis käyttänyt selvästi Juurikorpea enemmän sekä erittäin että vähemmän vieraannuttavia käänösratkaisuja, kuten kuviosta 7 on havaittavissa.

Kuvio 7. Erittäin ja vähemmän vieraannuttavien käännösratkaisujen lukumäärät molemmissa suomennoksissa.

Kuvion ja tämän luvun alussa esitettyjen prosentiosuuksien perusteella vaikuttaakin siltä, että Anhavan suomennoksen puhuttelulisäysten käännösratkaisut ovat selvästi useammin vieraannuttavia kuin Juurikorven. Aineistoni puhuttelulisäysten kokonaismäärä on 405 kappaletta, ja näistä Anhava on suomennanut vieraannuttavasti yli 70 prosenttia, kun taas Juurikorvella vieraannuttavia käännösratkaisuja on vain noin 40 prosenttia (ks. edellä taulukot 5 ja 6). Luvussa 5.1 totesin, että suomennokset noudattavat uudelleenikäntämishypoteesia kotouttavien ratkaisujen osalta, ja tilanne on sama myös vieraannuttavien käännösratkaisujen kohdalla: Anhavan uudempi suomennos on puhuttelulisäyksien käänöksiltään selvästi vieraannuttavampi kuin Juurikorven yli viisikymmentä vuotta vanhempi suomennos.

5.3 Muut käännösratkaisut

Kotouttavien ja vieraannuttavien käännösratkaisujen lisäksi aineistossa on myös joitakin puhuttelulisäyksiä, joiden suomennokset eivät sovi yksiselitteisesti mihinkään aiemmin määrittelmistäni käännösratkaisuista. Näissä kaikissa tapauksissa puhuttelulisäys on kyllä säilytetty, mutta se on suomennettu tavalla, joka poikkeaa alkuperäisen englanninkielisen tekstin sanavalinnoista, vaikka puhuttelun kohdehenkilö säilyykin samana. Myös puhuttelulisäyksen sävy on voinut muuttua jonkin verran. Tällaisissa suomennetuissa puhuttelulisäyksissä esimerkiksi tittelimuotoinen puhuttelu *Doctor* on käännetty erisnimeksi *Watson* – *Watson* on

tohtori, ja häneen viitataan novelleissa kummallakin puhuttelulla – tai *my dear young lady* on suomennettu erisnimen sisältävään muotoon *neiti Hunter*. Lisäksi molemmat suomentajat ovat esimerkiksi suomentaneet puhuttelun *my dear Holmes* joitakin kertoja muodolla *hyvä mies*. Tällaiset käännösratkaisut siis ikään kuin vaihtavat sen sanan, jolla puhuteltavaan viitataan, joksikin toiseksi: erisnimen sisältävän puhuttelun yleisnimelliseksi tai tittelin erisnimeksi, kuten esimerkissä (27). Tällainen vaihdos muuttaa yleensä myös jonkin verran puhuttelun sävyä: sukunimi ei ole yhtä virallinen puhuttelutapa kuin titteli.

27) ALKUPERÄINEN:

Kindly look her up in my index, **Doctor** – –

JUURIKORPI:

Watson, viitsitkö etsiä hänen nimensä hakemistosta – –

ANHAVA:

Olisitko niin hyvä ja etsisit hänet kortistostani, **Watson** – –

Näiden sanavalintamuutosten lisäksi suomentajat ovat myös tehneet puhutteluihin muunlaisiakin muutoksia esimerkiksi käyttämällä useampaa erilaista käännösratkaisua yhdessä ja samassa puhuttelulisäyksessä. Tällöin puhutteluun on voitu tehdä sekä jonkinlainen poisto että lisäys, kuten esimerkissä (28), jossa Anhava on sekä poistanut puhuttelusta possessiivisuffiksin että lisännyt siihen määritteen *hyvä*. Näin ollen kyseistä puhuttelua ei ole mahdollista luokitella vain yhden käännösratkaisun mukaiseksi (*boy*-sanon kääntämisestä sanalla *veli* ks. luku 5.2), ja myös puhuttelun sävy muuttuu hieman lisätyn *hyvä*-määritteen johdosta.

28) ALKUPERÄINEN:

Never trust to general impressions, **my boy**, but concentrate yourself upon details.

ANHAVA:

Älä koskaan jää kokonaisvaikutelman varaan, **veli hyvä**, vaan keskity yksityiskohtiin.

Juurikorpi on puolestaan suomentanut jotkin puhuttelut tai puhuttelujen määritteet vain pelkällä sanalla *kuulehan*. Ilmauksella *kuule(han)* ei siis ole aina suomennettu jonkinlaista puhuttelua edeltävää lausumaa tai interjektiota (ks. luku 5.2), vaan Juurikorpi on kääntänyt sen avulla myös kokonaisia puhutteluja niin, että puhuttelu *Doctor* on suomeksi *kuulehan*, tai vaihtoehtoisesti puhuttelujen osia niin, että *my dear Holmes* on kääntynyt muo-

toon *kuulehan nyt, Holmes*. Tällaisiin suomennettuihin puhutteluihin on siis jälleen tehty sekä poistoja että lisäyksiä, jolloin ne eivät sovi selkeästi vain yhteen käännösratkaisujen kategoriaan. Esimerkissä (29) Juurikorpi on poistanut puhuttelulisäyksestä possessiivisuffiksin ja määritteen mutta lisännyt siihen *kuulehan*-ilmauksen:

29) ALKUPERÄINEN:

I know, **my dear Watson**, that you share my love of all that is bizarre and outside the conventions and humdrum routine of everyday life.

JUURIKORPI:

Kuulehan Watson, tiedän että kaikki mikä on eriskummallista, tavallisuudesta poikkeavaa ja arkielämän säännölliselle kululle vierasta, viehättää sinua aivan yhtä paljon kuin minuakin.

Tällaisia muista käännösratkaisuista poikkeavia puhuttelulisäyksiä esiintyy Juurikorvella 11 kertaa ja Anhavalla kuusi, ja niiden osuus puhuttelujen kokonaismäärästä jääkin molemmissa suomennoksissa alle kolmen prosentin (ks. taulukot 5 ja 6). Kyseessä ei siis ole kovinkaan yleinen tapa kääntää puhuttelulisäyksiä, mutta osaltaan nämä ratkaisut todistavat, ettei kulttuurisidonnaisten elementtien ja puhuttelulisäysten kääntäminen ole aina niin yksinkertaista ja selkeää kuin tarkkarajaiset kotouttavat ja vieraannuttavat käännösratkaisut antaisivat olettaa. Lisäksi ne osoittavat, ettei rajanveto kotouttavan ja vieraannuttavan välillä ole aina mahdollista. Tässä luvussa esitellyt poikkeavat puhuttelulisäysten käännökset ovat osaltaan vieraannuttavia, sillä ne ovat aina säilyttäneet alkuperäisestä puhuttelusta jotakin. Toisaalta kyseisissä käännöksissä on silti myös runsaasti kotouttavia lisäyksiä ja osittaisia poistoja sekä erilaisia sananvaihdoksia, jotka muuttavat alkuperäisen puhuttelun sävyä. Juuri tämän ristiriidan takia olen jakanut nämä käännösratkaisut omaksi ryhmäkseen, joka asettuu jonnekin kotouttavan ja vieraannuttavan välimaastoon. Oman ryhmän luominen tällaisille puhutteluille on perusteltavissa myös sillä, että ne eivät sopineet yksiselitteisesti mihinkään tässä tutkielmassa määrittelemistäni käännösratkaisuista. Jo se, että suomennoksista löytyy tällaisia ratkaisuja, kertoo siitä, ettei kulttuurisidonnaisten elementtien kääntäminen ole aina niin säännönmukaista kuin kotouttamisen ja vieraannuttamisen kaltaiset käsitteet antaisivat ymmärtää.

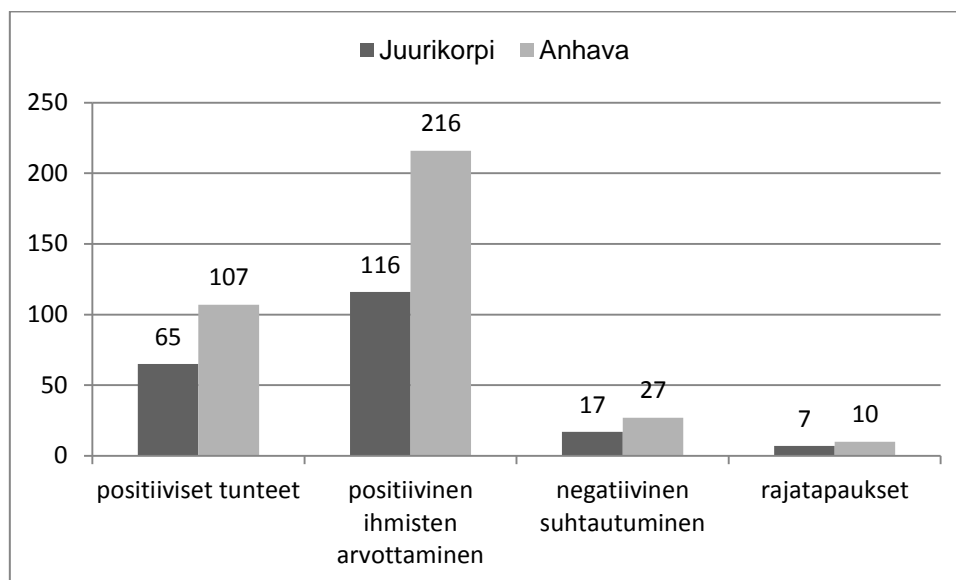
6 TUNTEET JA ARVOTTAMINEN SUOMENNETUISSA PUHUTTELUISSA

Seuraavaksi analysoin puhuttelulisäysten suomennokset suhtautumisen teorian tunteiden ja ihmisten arvottamisen käsitteiden avulla. Olen jakanut suomennoksissa esiintyvät puhuttelulisäykset neljään eri ryhmään: positiivisia tunteita ilmaiseviin, positiivista ihmisten arvottamista ilmaiseviin, negatiivista suhtautumista ilmaiseviin sekä rajatapauksiin, joista on vaikea sanoa, ilmaisevatko ne positiivista vai negatiivista suhtautumista. En ole jakanut negatiivista suhtautumista ilmaisevia puhuttelulisäyksiä erikseen tunteita ja ihmisten arvottamista ilmaiseviin, sillä negatiiviset puhuttelulisäykset eivät ole aineistossani yhtä tarkkarajaisia kuin positiiviset. Joitakin negatiivista suhtautumista ilmaisevia puhuttelulisäyksiä ei ole edes mahdollista osoittaa vain yhteen suhtautumisen alaluokkaan kuuluviksi.

Olen pyrkinyt ottamaan analyysissäni puhuttelulisäysten kontekstin huomioon mahdollisimman hyvin, vaikka pääpainotukseni onkin itse puhutteluissa ja niiden tulkinnessa. Yleensä konteksti on kuitenkin sekä positiivista että negatiivista suhtautumista ilmaisevien puhuttelulisäyksiä kohdalla tukenut jo pelkästä puhuttelulisäyksestä tekemiäni päätelmiä siten, että kontekstin sävy on ollut puhuttelulisäyksen sävyn kaltainen tai neutraali. Sen sijaan etenkin sellaisissa yhteyksissä, joissa puhuttelulisäyksen kirjaimellinen merkitys eroaa huomattavasti sen esiintymiskontekstin sävystä, olen määritellyt puhuttelun suhtautumisen sen mukaan, mitä se ilmaisee omassa kontekstissään. Tällaisia puhutteluja ovat esimerkiksi jotkin negatiivista suhtautumista ilmaisevat puhuttelulisäykset, joita käsittelen luvussa 6.3.

Toisin kuin edellisessä analyysiluvussa, keskityn suhtautumisen teorian analyysini laadullisessa puolessa enimmäkseen vain sanallisesti ja puhuttelumaisesti suomennettuihin puhuttelulisäyksiin enkä siis esimerkiksi niihin, jotka suomentajat ovat poistaneet tai muotoilleet osaksi lausetta. Olen tehnyt tämän rajauksen siksi, ettei poistettuja ja muotoiltuja puhutteluja voi analysoida laadullisesti täysin samalla tavalla kuin muita suomennettuja puhutteluja. Poistetut puhuttelut ovat nimensä mukaisesti poistoja, eikä niissä ole sanoja, joiden tunteita ja arvottamista voisi analysoida. Muotoilluissa puhutteluissa puhuttelua ei voi sen sijaan rajata erilleen lauseesta samalla tavalla kuin irrallisen puhuttelulisäyksen kohdalla. Näiden kahden luokan ottaminen mukaan olisi mielestäni tehnyt analyysistä liian epäselvän ja hajanaisen. Poistetut ja muotoillut puhuttelut vaikuttavat kuitenkin määrällisesti siihen, kuinka paljon suhtautumista kussakin suomennoksesta esiintyy, joten ne tulevat analyysissä esille pikemminkin määrällisen analyysin kautta.

Juuri määrällisen analyysin vuoksi olen aluksi laskenut, kuinka paljon puhuttelulisäyksiä kuuluu kuhunkin edellä mainitsemaani neljään ryhmään. Juurikorven suomennoksesta olen analysoinut yhteensä 205¹¹ puhuttelua ja Anhavan suomennoksesta 360¹². Se, miten nämä puhuttelut jakautuvat eri suhtautumisen ryhmiin, on esitetty kuviossa 8. Viittaaan lukumääriin myös analyysissäni.

Kuvio 8. Tunteita ja arvottamista ilmaisevien puhuttelulisäysten lukumäärät kussakin suomennoksessa.

Kuten kuviosta näkyy, molemmissa suomennoksissa esiintyy eniten positiivista ihmisten arvottamista ja toiseksi eniten positiivisia tunteita. Negatiivista suhtautumista on kummassakin suomennoksessa selvästi vähemmän kuin positiivista. Lisäksi Anhavan suomennoksessa esiintyy kaikkia suhtautumisen ryhmiä enemmän kuin Juurikorven suomennoksessa, mikä johtuu siitä, ettei Anhava ole poistanut yhtä paljon puhuttelulisäyksiä kuin Juurikorpi.

Analyysissäni käsittelen aluksi positiiviset tunteet ja positiivisen ihmisten arvottamisen omissa luvuissaan. Tämän jälkeen analysoin vielä negatiivisen suhtautumisen sekä rajatapaukset, joita on kumpaakin aineistossani huomattavasti vähemmän kuin positiivista suhtautumista, kuten kuviosta 8 on havaittavissa. Analyysini esimerkeissä puhuttelulisäykset on aina lihavoitu, ja poiston merkinä käytän edellisten lukujen tavoin merkkiä Ø.

¹¹ Puhuttelulisäysten kokonaismäärästä (405 kpl) vähennetty 196 poistettua ja neljä muotoiltua puhuttelua.

¹² Puhuttelulisäysten kokonaismäärästä (405 kpl) vähennetty 43 poistettua ja kaksi muotoiltua puhuttelua.

6.1 Puhutteluissa näkyvät positiiviset tunteet

Aineistoni puhuttelulisäyksissä näkyy positiivisista tunteista erityisesti onnellisuuden tunteiden alaluokkaan kuuluvaa kiintymystä. Puhuttelujen positiiviset tunteet ilmaistaan ominaisuutena, sillä puhuttelu viittaa aina johonkuhun ja on myös osoitettu tälle samalle henkilölle, jolloin puhuttelun ilmaiset tunteet ovat ikään kuin puhuttelijan puhuteltavaan henkilöön liittävä piirre tai ominaisuus. Positiivisia tunteita ilmaisevat puhuttelulisäykset ovat lisäksi aineistossa yleensä läheisiin ihmisiin, kuten ystäviin, tuttaviiin ja sukulaisiin, kohdistettuja puhutteluita. Olen tulkinnut tällaisten puhuttelujen ilmaisevan positiivisia tunteita myös silloin, kun ne esiintyvät sellaisessa kontekstissa, joka ei ole täysin positiivinen, kuten esimerkiksi erimielisyyden tai väittelyn aikana. Tämän valinnan olen tehnyt siksi, että näissä tilanteissa puhuttelu on ympäristöstään huolimatta läheisyyttä ilmaisevien konventioiden mukainen, eikä sitä ole korvattu esimerkiksi haukkumanimellä tai jollain muulla tapaa loukkaavalla tai etäännyttävällä puhuttelulla. Keskustelun konteksti ei siis ole muuttanut puhuttelulisäyksen merkitystä, ja toisaalta monissa konteksteissa puhuttelulisäyksen voi tulkita myös tavaksi vedota toiseen henkilöön käyttämällä hänestä läheistä puhuttelua (ks. esimerkki 38 tuonnempana).

Positiivisia tunteita aineistossa ilmaisevat ensinnäkin sellaiset puhuttelut, jotka koostuvat joko pelkästä etunimestä tai pelkästä sukunimestä, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Palaan näihin poikkeuksiin luvuissa 6.3 ja 6.4. Sekä alkuperäisessä englanninkielisessä tekstissä että molemmissa suomennoksissa etunimi tai siitä muodostettu lempinimi on hyvin läheinen puhuttelutapa, ja sitä käyttävät toisistaan enimmäkseen vain sukulaiset: aviomiehet ja -vaimot sekä sisarukset, vanhemmat ja muut verisukulaiset. Esimerkissä (30) veli puhuttelee siskoaan, kun taas esimerkissä (31) vaimo puhuttelee miestänsä:

30) JUURIKORPI:
Maggie, missä linnut ovat?

ANHAVA:
Maggie – mihin hanhet ovat joutuneet?

31) JUURIKORPI:
”Jephro”, hän sanoi, ”tiellä on joku julkea mies, joka tuijottaa neiti Hunteria.”

ANHAVA:
”Jephro, tuolla tiellä on joku hävytön mies, joka tuijottaa neiti Hunteria.”

Tällainen etunimen käyttö vain sukulaisten kesken näyttää Sherlock Holmesista kertovien tarinoiden perusteella olevan tyypillinen osa viktoriaanista kulttuuria, sillä Arthur Conan Doylen novelleissa ja romaaneissa etunimeä käytetään erittäin harvoin muista kuin puhuttelijan verisukulaisista tai aviopuolisosta¹³. Juuri tiukasti säänneltyjen käyttöyhteyksiensä vuoksi etunimellä puhuttelu ilmaisee aineistossa tavallisesti positiivisia kiintymyksen tunteita: puhutteltavan henkilön täytyy olla puhuttelijalla hyvin läheinen, jotta hänestä voidaan käyttää pelkkää etunimeä. Sukulaisten välisen puhuttelun lisäksi etunimen tai siitä muodostetun lempinimen käyttöä esiintyykin aineistossa muissa yhteyksissä vain pari kertaa esimerkiksi rikollisen puhutellessa rikoskumppaniaan (esimerkki 32). Tällöinkin puhuttelu vaikuttaisi ilmaisevan kiintymystä ja läheisyyttä.

32) JUURIKORPI:

Hyppää alas, **Archie**, nopeasti! Menen hirteen sinunkin puolestasi!

ANHAVA:

Hyppää alas, **Archie** – minä otan tämän niskoilleni!

Etunimien lisäksi aineistossa positiivista kiintymyksen tunnetta ilmaisee tavallisesti myös pelkän sukunimen käyttö (poikkeuksista jälleen luvuissa 6.3 ja 6.4). Vaikka sukunimellä puhuttelu voi nykynäkökulmasta katsottuna vaikuttaa varsin etäiseltä puhuttelutavalta, Sherlock Holmesin kontekstissa se on kuitenkin selvästi vain ystävien välillä esiintyvä puhuttelutapa. Sukunimellä puhuttelu vaikuttaakin ilmaisevan tavallisesti läheistä tuttavuutta, jossa toinen henkilö on niin tuttu, ettei häntä tarvitse enää puhutella tittelillä tai muodolla *herra/rouva/neiti* + sukunimi. Esimerkiksi Sherlock Holmes ja tohtori Watson puhuttelevat toisiaan pelkällä sukunimellä ja sinutteleamalla (esimerkit 33 ja 34), kun taas vieraampia tuttaviaan he puhuttelevat herroina ja teitittelemällä (ks. luku 6.2). Holmes ja hänelle kaikista tutuin poliisikomisario, Lestrade, puhuttelevat myös toisiaan pelkällä sukunimellä.

33) JUURIKORPI:

”– – Ja hyvää yötä sinullekin, **Watson**”, hän lisäsi hetken kuluttua, kun kuninkaalliset ajoneuvot lähtivät liikkeelle. ”Voisitko vaivautua tulemaan luokseni huomenna iltapäivällä kolmen aikaan – keskustelisin mielelläni tästä tapauksesta kanssasi.”

---

¹³ Perustan tämän tulkinnan Sherlock Holmesista kertovien, viktoriaaniseen aikaan sijoittuvien novellien ja romaanien luentaan, sillä en ole valitettavasti yrityksistäni huolimatta löytänyt aiheesta tutkimustietoa.

ANHAVA:

– – – Hyvää yötä sinullekin, **Watson**, hän sitten sanoi, kun kuninkaallisten umpivaunujen pyörät läksivät liikkeelle katua pitkin. – Jos ystävällisesti pistäydyt huomenna iltapäivällä kello kolmelta, juttelisin mielelläni kanssasi tästä pikku tapauksesta.

34) JUURIKORPI:

”**Holmes!** Sinä myöhästyit!”

”Sitä minä pelkäsinkin”, hän sanoi laskien kuppinsa pöydälle. ”Mitä siinä sanotaan?” Hän puhui rauhallisesti, mutta minä näin, että hän oli syvästi järkyttynyt.

ANHAVA:

– **Holmes**, sinä myöhästyit! huudahdin.

– Ahaa, hän sanoi ja laski kuppinsa pöydälle. – Sitä minä pelkäsinkin. Miten se tapahtui? Hän puhui tynesti, mutta näin, että hän oli syvästi järkyttynyt.

Positiivisia tunteita ilmaisevat aineistossa myös ne puhuttelulisäykset, joissa sukunimeen on lisätty tuttavallinen *kuule(han)*-ilmaus. Kuten jo kotouttamisen ja vieraannuttamisen analyysissä mainitsin, *kuule(han)* esiintyy Yli-Vakkurin (1989: 49) mukaan vain tuttavallisten tilanteiden puhuttelussa, ja näin ollen olen tulkinut senkin ilmaisevan omalta osaltaan positiivista kiintymyksen tunnetta. Enimmäkseen kyseistä ilmausta esiintyykin juuri Holmesin ja Watsonin välisissä puhutteluissa (esimerkki 35 alla). Lisäksi positiivisia tunteita ilmaisevat Anhavan neljä kertaa käyttämä *Watson hyvä* ja Juurikorven kerran käyttämä *hyvä Watson* (englanniksi nämä kaikki ovat *my dear Watson*), joissa sukunimipuhutteluun on lisätty positiivinen määrite *hyvä* (esimerkki 36 alla). Sekä *kuule(han)* että *hyvä* ikään kuin korostavat sukunimipuhuttelun tuttavallisuutta, vaikkakin määritettä *hyvä* on käytetty myös sellaisissa puhutteluissa, jotka ilmaisevat positiivista ihmisten arvottamista (ks. luku 6.2). Sukunimeen yhdistettynä se on kuitenkin mielestäni tulkittavissa kiintymyksen osoitukseksi.

35) JUURIKORPI:

”**Kuule Watson**, – – istupas tähän tuoliin ja salli minun pitää sinulle pikku saarna. En oikein tiedä miten minun pitäisi menetellä – ehkä sinä voit neuvoillasi auttaa. Sytytä sikari, niin selostan sinulle asian.”

ANHAVA:

– **Kuule Watson**, istuhan tuohon tuoliin, niin pidän sinulle pienen puheen. En oikein tiedä mitä tehdä, ja kaipaen sinun mielipidettäsi. Pane tupakaksi, niin selitän.

36) JUURIKORPI:

Lääkärinä tiedät kokemuksesta, **hyvä Watson**, että lapsen taipumuksia selviteltäessä tutkitaan aina lapsen vanhempia.

ANHAVA:

Watson hyvä, kyllähän sinä lääkärinä joudut kaiken aikaa tekemään havaintoja siitä, miten vanhempien taipumukset näkyvät lapsessa.

Juurikorvella tällainen sukunimi + *hyvä* -puhuttelu esiintyy vain kerran, mikä tarkoittaa sitä, että hän on poistanut niistä varsin monta. Tämä vaikuttaa myös keskustelun sävyyn ja erityisesti sen ilmaiseisiin tunteisiin. Virkkeestä on tällöin jäänyt ikään kuin pois yksi sen selvästi kiintymystä ilmaisevista osista, kuten esimerkissä (37), jossa tosin johtolauseen *sydämellisesti* ilmaisee myös kiintymyksen tunnetta:

37) JUURIKORPI:

”Ø Sopivampaan aikaan et olisi voinut tulla”, hän sanoi sydämellisesti.

ANHAVA:

– **Watson hyvä**, etpä olisikaan saattanut tulla sopivampaan aikaan, hän sanoi sydämellisesti.

Positiivista kiintymyksen tunnetta ilmaisevat aineistossani myös erilaiset hellittelynimet (*kultaseni, rakkaani* jne.), ystävyyttä ja ihmissuhteita kuvaavat sanat (*ystävä hyvä, ystäväiseni, ystävä kallis* jne.) sekä sukulaisuussanat (*poikaseni, veliseni, kuule isä, rakas setä* jne.). Sukulaisuussanoja on käytetty aineistossa sekä verisukulaisista että läheisistä ystäväistä. Kaikki nämä puhuttelut korostavat positiivisia ihmissuhteita, ja näin ollen ne ilmaisevat jopa voimakkaitakin positiivisia tunteita. Esimerkiksi hellittelynimet, joita on aineistossa vain muutamia, esiintyvät aviopuolisoiden välisessä intiimissä puhuttelussa, kuten esimerkissä (38), joka on aviomiehen vaimolleen lähettämästä kirjeestä:

38) JUURIKORPI:

Rakkaani, älä ole peloissasi minun takiani. Kaikki kääntyy vielä hyväksi.

ANHAVA:

Kultaseni, älä pelkää. Kaikki kääntyy hyväksi.

Sukulaisuussanat ovat sen sijaan tavallisesti vanhempien lapsistaan tai lasten vanhemmistaan käyttämiä puhutteluja, ja vaikka niiden käyttökonteksti onkin joissakin tapauksissa erimielisyys tai väittely, olen silti tulkinnut itse puhuttelujen ilmaisevan positiivisia tunteita. Puhuttelulisäys ilmaisee tällöin kontekstistaan huolimatta henkilöiden välistä läheistä suhdetta ja kiintymystä, ja läheinen puhuttelu on myös tulkittavissa tavaksi vedota puhuteltavaan henkilöön kiintymyksen avulla, kuten esimerkissä (39), jossa huolestunut nuori nainen

väittelee isänsä kanssa. Tilanne olisi toinen, jos sukulaisuussanan sijaan olisi käytetty esimerkiksi haukkumanimeä. Tällaisiakin puhutteluja aineistossa on, ja palaan niihin luvussa 6.3.

39) JUURIKORPI:

Olethan antanut määräyksen, että Arthur on päästettävä vapaaksi, **isä**?

ANHAVA:

Isä, kai sinä olet käskenyt laskea Arthurin vapaaksi?

Ystävyyttä ja ihmissuhteita kuvaavat sanat, kuten *ystävä hyvä* ja *ystäväiseni*, ovat puolestaan useimmiten Holmesin Watsonista käyttämiä puhutteluja, joilla ikään kuin korostetaan sitä, että Watson on Holmesin ystävä – mikä on erityisen merkittävää, kun otetaan huomioon, että tarinoissa Holmes jopa lausahaa, ettei hänellä ole Watsonin lisäksi muita ystäviä. Holmes ja Watson ovat kuitenkin poikkeus myös sukulaisuussanojen osalta, sillä Holmes puhuttelee Watsonia joitakin kertoja muodoilla *poikaseni* (Juurikorpi) tai *veliseni* (Anhava), jotka ovat päällisin puolin sukulaisuussanojen tapaisia, vaikka niiden merkitys onkin tässä yhteydessä pikemminkin ystävyyttä ja siitä seuraavaa kiintymystä kuvaava. Sanaa *poika* voidaan käyttää suomen kielessä miehistä leikillisessä tai tuttavallisessa sävyssä (KS s.v. *poika*), ja toisaalta myös yksi *veli*-sanon määritelmistä on 'mies (veljen kaltaisena) läheisenä ihmisenä' (KS s.v. *veli*).

Juuri Sherlock Holmesin ja tohtori Watsonin välisissä kiintymystä ilmaisevissa puhuttelulisäyksissä tulevat selkeimmin esille suomennosten väliset erot, kuten jo edellä esimerkki (37) osoitti. Myös Juurikorven *poikaseni* ja Anhavan *veliseni* ilmaisevat hieman erilaisia positiivisia tunteita: *veliseni* on kiintymykseltään tasa-arvoisempi kuin jollain tapaa alempiarvoisuuteen ja nuoremmuuteen viittaava *poikaseni*, ainakin kahden aikuisen miespuolisen ystävän välisessä keskustelussa (esimerkki 40):

40) JUURIKORPI:

Tulehan, **poikaseni**, mennään katsomaan, sopiiko se lukkoon.

ANHAVA:

Tulehan, **veliseni**, niin katsotaan, eikö se sovikin lukkoon.

Lisäksi Juurikorpi on myös hyvin usein poistanut suomennoksestaan sellaisia puhuttelulisäyksiä, jotka koostuvat ihmissuhteita kuvaavasta sanasta. Hän on näin ollen poistanut useammastakin virkkeestä niiden ainoan ihmissuhteisiin ja henkilöiden väliseen kiintymykseen suoraan viittaavan ilmaisun. Anhava puolestaan on suomentanut tällaiset puhuttelut yleensä varsin läheisiksi, kuten seuraavat esimerkit (41) ja (42) osoittavat:

41) JUURIKORPI:

”-- Tiedän että haluat olla mukana alusta alkaen, jos asia sattuisi nimittäin olemaan mielenkiintoinen, ja niinpä katsoinkin parhaaksi herättää sinut.”

”Ø En olisi halunnut mistään hinnasta jäädä pois, sen voit uskoa.”

ANHAVA:

-- Jos tapaus osoittautuu kiintoisaksi, haluat varmaan seurata sitä alusta asti. Ajattelin ainakin pistäytyä tarjoamassa sinulle tilaisuutta.

-- **Ystävä hyvä**, en mistään hinnasta päästäisi sitä sivu suuni.

42) JUURIKORPI:

Ø Luuletko, että puolinukuksissa vaeltava yleisö, joka ei tunne kankuria hampaista eikä latojaa peukaloista, edes huomaa niitä?

ANHAVA:

Pyh, **ystävä kallis** -- mitä yleisö, suuri ja ymmärtämätön yleisö, joka tuskin tunnistaa kankuria hänen hampaistaan ja latojaa hänen vasemmasta peukalostaan, muka välittäisi päättelyn ja järkeilyn hienommista vivahduksista!

Positiivisia tunteita ilmaisevat puhuttelulisäykset ovat siis aineistossani toisilleen läheisten ihmisten käyttämiä puhutteluja, jotka osoittavat näiden henkilöiden välistä tuttavallisuutta, ystävyyttä tai rakkautta -- suhtautumisen teorian mukaisesti onnellisuuden tunteisiin kuuluvaa kiintymystä. Juurikorven ja Anhavan puhuttelulisäykset ilmaisevat yleisesti ottaen melko lailla yhtä vahvoja positiivisia tunteita, mutta kuten aiemmin esitin, etenkin Holmesin ja Watsonin välisissä puhutteluissa Anhavan suomennos ilmaisee selvästi voimakkaampia tunteita, sillä Juurikorpi on poistanut monet tällaisista puhutteluista omasta suomennoksestaan. Tällöin ne lausahdukset, joissa Anhava on säilyttänyt kiintymystä ilmaisevan puhuttelulisäyksen, asettuvat tunteiden asteittaisuuden asteikolla korkeammalle kuin Juurikorven puhutteluttomat käännökset. Koska Anhavalla on ylipäättään suomennoksessaan positiivisia tunteita ilmaisevia puhutteluja enemmän kuin Juurikorvella -- Anhavalla 107 kappaletta, Juurikorvella 65 (ks. edellä kuvio 8) --, Anhavan suomennos ilmaisee lukumäärällisesti enemmän tunteita. Jos tunteita ilmaisevia puhutteluja on lukumäärältään enemmän, ne myös vaikuttavat voimakkaammilta, minkä perusteella Anhavan suomennoksen puhuttelulisäysten voi tulkita ilmaisevan voimakkaampia tunteita kuin Juurikorven. On silti huomattava, että silloin, kun sekä Juurikorpi että Anhava ovat suomentaneet puhuttelulisäyksen, tunteiden voima vaikuttaisi olevan suurin piirtein yhtä vahva kummassakin suomennoksessa, kuten edellä esimerkeissä (35) ja (36).

6.2 Puhutteluissa näkyvä positiivinen ihmisten arvottaminen

Jos positiivisia tunteita ilmaisevat puhuttelulisäykset kohdistuvat yleensä läheisiin ihmisiin, on positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat puhuttelut sen sijaan kohdistettu joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta tuntemattomille ihmisille tai esimerkiksi Sherlock Holmesin asiakkaille. Positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat puhuttelulisäykset ovatkin useimmiten kohteliaisuuskäytäntöjen mukaisia puhutteluja, jotka korostavat puhujien välistä etäisyyttä ja kunnioitusta sekä esimerkiksi tilanteen virallisuutta tai ammattimaisuutta. Aineistossa näkyvät positiiviset ihmisten arvottamiset ovat suhtautumisen teorian käsitteiden mukaan sekä sosiaalista hyväksyntää, joka kuvaa ihmisen rehellisyyttä ja sopivuutta, että sosiaalista arvostusta, joka kuvaa puolestaan ihmisten normaaliutta, kyvykkyyttä ja päämäärähakuisuutta (ks. luku 4.3.2). Sosiaalinen hyväksyntä keskittyy siis yhteiskunnan arvostamiin ja hyväksymiin ominaisuuksiin, jotka on esimerkiksi määritelty erilaisissa laissa ja säännöissä, kun taas sosiaalinen arvostus kuvaa niitä arvottamisia, jotka syntyvät ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja sosiaalisten verkostojen sisällä (Martin & White 2005: 52).

Positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat aineistossa ensinnäkin tittelit, kuten *tohtori*, *isäntä* ja *johtaja*, jotka kuvaavat niillä puhuteltavien ihmisten ammatin tai aseman arvostusta. Näin ollen ne ilmaisevat sosiaalisen arvostuksen kyvykkyyttä: ne siis ikään kuin kertovat siitä, että henkilö on taitava edustamassaan ammatissa ja ansaitsee tulla puhutelluksi ammattinimikkeellään. Näihin puhutteluihin on myös voitu lisätä määrite *hyvä* tai kohteliaisuuspuhuttelu *herra*, jotka korostavat arvostusta. Tittleitä käytetään aineistossa sekä tutuista henkilöistä että henkilöistä, joiden nimeä puhuttelija ei tiedä. Tittelin käyttäminen tutuista henkilöistä on selvästi tietoinen valinta eikä niinkään olosuhteiden säätelemä pakko, ja näissä tilanteissa tuntuukin korostuvan erityisesti puhuteltavan henkilön ammatin ja kyvykkyyden arvostaminen – muutenhan henkilöä olisi voitu aivan hyvin puhutella esimerkiksi nimellä tai sanalla *herra*. Esimerkissä (43) Sherlock Holmes puhuttelee itselleen tuntematonta kapakan omistajaa, kun taas esimerkissä (44) poliisikomisario puhuttelee kontekstin perusteella itselleen jo selvästi tuttua tohtori Watsonia:

43) JUURIKORPI:
Terveyksenne, **isäntä**, ja menestykseen liikkeenne hyvin.

ANHAVA:
Mutta malja teidän onneksenne, **isäntä hyvä**, ja menestystä kapakalenne.

44) JUURIKORPI:

Ja me olemme taas kerran metsästyskumppaneita, **hyvä tohtori**.

ANHAVA:

Niin, **tohtori**, tässä sitä taas metsätetään pareittain.

Myös Sherlock Holmes puhuttelee tohtori Watsonia muutamia kertoja puhuttelulisäyksellä *tohtori*, vaikka hän tavallisesti käyttääkin Watsonista sukunimeä tai muita tunteita ilmaisevia puhutteluja (ks. luku 6.1). Mahdollisia syitä tälle on monia: ehkäpä ne novellit, joissa *tohtori*-puhuttelua esiintyy, sijoittuvat Holmesin ja Watsonin ystävyysajan alkuaikoihin, jolloin he eivät vielä tunteneet toisiaan niin hyvin¹⁴, tai ehkä Holmes on joissakin tilanteissa halunnut jollain tapaa korostaa Watsonin asemaa lääketieteen ammattilaisena. Yksi vaihtoehto on myös se, että *tohtori*-puhuttelu esiintyy aineistossa erityisesti silloin, kun Holmes lempeästi toruu Watsonia ja muistuttaa tätä heidän yhteisestä tehtävästään ja Watsonin asemasta asiantuntijana, kuten alla olevassa esimerkissä (45) vaikuttaisi tapahtuvan. Puhuttelun voisi tulkita myös jollain tapaa etäännyttäväksi, mutta kontekstin perusteella näin ei mielestäni ole: Sherlock Holmes puhuu itsestään ja Watsonista jo seuraavassa virkkeessä pronomiinilla *me* sekä tuo esiin heidän asemansa yhtenäisesti toimivana yksikkönä vihollista vastaan. Tällöinkin on siis kyseessä sosiaalisen arvostuksen kyvykkyyden ilmaiseminen ja Watsonin taitojen positiivinen arvottaminen.

45) JUURIKORPI:

”Minkä tähden hakkasit kiveystä?”

”**Tohtori hyvä**, nyt on aika tehdä havaintoja eikä suinkaan jutella. Me olemme vakoojia vihollismaassa. Saxe-Coburg Squaren tunnemme jo osapuulleen. Tutkitaanpas nyt, mitä sen takana on.”

ANHAVA:

– Miksi sinä hakkasit jalkakäytävää?

– **Tohtori hyvä**, nyt on aika tehdä havaintoja eikä keskustella. Me olemme vakoojina vihollismaassa. Olemme saaneet tietoja Saxe-Coburg Squaresta. Tutkitaanpa sitten hiukan, mitä sen taakse kätkeytyy.

Positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat aineistossa myös kaikenlaiset kohteliaisuuspuhuttelut, kuten *herra* ja *rouva*, sekä niistä ja henkilön sukunimestä muodostetut puhuttelut *herra/rouva/neiti* + sukunimi. Joskus tällaisissa puhutteluissa esiintyy myös henkilön etunimi, etenkin jos henkilöä puhutellaan ensimmäisen kerran tai keskustelu on loppumaisil-

¹⁴ Sherlock Holmes käyttää Watsonista *tohtori*-puhuttelua huomattavasti enemmän aineiston alkupuolen novelleissa kuin sen loppupuolella, mikä voisi osaltaan viitata tämän selityksen todennäköisyyteen.

laan (esimerkki 46). Kohteliaisuuspuhutteluihin voidaan laskea kuuluvaksi myös suurempaa kunnioitusta kuvaava, aineistossa kerran esiintyvä puhuttelu *teidän korkeutenne*.

46) JUURIKORPI:

Näkemiin siis, **herra Wilson**, ja sallikaa minun vielä kerran onnitella teitä tämän edullisen ja hyvän aseman johdosta, johon teillä oli onni päästä.

ANHAVA:

Näkemiin sitten, **herra Jabez Wilson**, ja ottakaa vielä kerran vastaan onnitteluni tärkeän tehtävänne johdosta, johon teillä on ollut onni päästä.

Tällaisilla puhutteluilla ilmaistaan joko ylipäättään puhuteltavan henkilön arvostusta tai vaihtoehtoisesti sitä, että hänen asemansa on samantasoinen tai korkea-arvoisempi kuin puhuttelijan. Kohteliaisuuspuhuttelut voidaankin luokitella sosiaalisen hyväksynnän sopivuuden luokkaan, johon kuuluu esimerkiksi ihmisen arvottaminen hänen kohteliaisuutensa, lainmukaisuutensa ja kunnioitettavuutensa perusteella. Kohteliaisuuspuhuttelut vastaavat teititelyä, ja ne ilmaisevat sosiaalista hyväksyntää ja sopivuutta siksi, että niiden käyttö ikään kuin osoittaa puhuttelijan arvostavan puhuteltavaa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä niin paljon, että hän käyttää tästä konventioiden mukaista kohteliasta puhuttelulisäystä. Jos puhuttelija ei arvostaisi tai kunnioittaisi puhuteltavaa, puhuttelulisäys olisi toisen näköinen ja ilmaisi selvästi negatiivista suhtautumista (ks. luku 6.3).

Joskus kohteliaisuuspuhutteluihin on myös lisätty määrite *hyvä* tai niitä on käytetty monikkomuotoisena, kuten esimerkissä (47). Tällaisessa yhteydessä määrite *hyvä* vaikuttaa ikään kuin korostavan puhuteltavan henkilön arvostusta ja asemaa säädyllyksenä ja sopivana ihmisenä.

47) JUURIKORPI:

Olen selostanut teille kaiken, **hyvät herrat**, ja joka ainoa sana on totta.

ANHAVA:

Tämä on totuus siitä, miten kaikki tapahtui, **hyvät herrat**.

Tämäntapaisia *herra/rouva/neiti* -puhutteluja esiintyy kummassakin suomennoksessa kaikista eniten, tosin Juurikorvella selvästi vähemmän kuin Anhavalla. Lukumääräero johtuu jälleen siitä, että Juurikorpi on poistanut suomennoksestaan enemmän puhuttelulisäyksiä kuin Anhava. Eräästä novellista hän on poistanut peräti 14 peräkkäistä puhuttelulisäystä, jotka Anhava on puolestaan suomentanut yhdeksän kertaa neljästätoista joko muodolla *herra* tai *herra Holmes*. Alla oleva esimerkki (48) on ote juuri tämän novellin dialogista, ja se

osoittaakin selvästi, miten erilaisia valintoja puhuttelulisäysten suomentamisen suhteen Juurikorpi ja Anhava ovat tehneet vain muutaman lyhyen kappaleen sisällä. Anhavan suomennos ilmaisee tässä yhteydessä selvästi voimakkaampaa ihmisten arvottamista kuin Juurikorven suomennos, sillä se tuo selkeämmin esille toisen keskustelijan suhtautumisen Sherlock Holmesia kohtaan.

48) JUURIKORPI:

”Olitteko jo silloin kihloissa herra Angelin kanssa?”

”Olin Ø. Menimme kihloihin heti ensimmäisellä kävelyretkellämme. Hosmer – herra Angel – oli kassanhoitajana eräässä toimistossa Leadenhall Streetillä ja–”

”Missä toimistossa?”

”Sehän tässä juuri onkin onnetonta Ø, etten tiedä sitä.”

ANHAVA:

– Olitteko mennyt nuoren herran kanssa kihloihin?

– Kyllä, **herra Holmes**. Menimme kihloihin ensimmäisen kävelyretkemme päätteeksi. Hosmer – siis herra Angel – oli kassanhoitajana eräässä toimistossa Leadenhall Streetillä, ja...

– Missä toimistossa?

– Sepä siinä onkin onnetonta, **herra Holmes**: minä en tiedä.

Positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat puhuttelulisäykset ovat siis joko sosiaalista arvostusta tai sosiaalista hyväksyntää ilmaisevia, sekä tutuista että vieraista ihmisistä käytettäviä ja yleensä kohteliaisuussääntöjen määrittelemiä puhutteluja. Niillä arvotetaan ihmisten kyvykkyyttä ja sopivuutta. Sekä Juurikorvella että Anhavalla tällaiset puhuttelut ovat yleensä hyvin samannäköisiä ja ilmaisevat samanlaista arvottamista, kuten aiemmista esimerkeistä voi huomata. Tunteita ilmaisevien puhuttelulisäysten tavoin myös ihmisten arvottamista ilmaisevissa puhutteluissa on kuitenkin otettava huomioon puhuttelulisäysten lukumäärät kussakin suomennoksessa. Positiivinen ihmisten arvottaminen on kaikista yleisin suhtautumisen muoto molemmissa suomennoksissa, mutta Juurikorvella sitä ilmaisevia puhuttelulisäyksiä on sata kappaletta vähemmän kuin Anhavalla – Juurikorvella 116, Anhavalla 216. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että Juurikorpi on poistanut suomennoksestaan enemmän puhuttelulisäyksiä kuin Anhava. Juurikorven suomennettujen puhuttelulisäysten vähyyttä aiheuttaa sen, että Anhavan suomennos vaikuttaisi ilmaisevan puhutteluissaan enemmän ja siten myös voimakkaampaa arvottamista, kuten esimerkiksi (48) voi nähdä.

6.3 Puhutteluissa näkyvä negatiivinen suhtautuminen

Aineiston positiivisia tunteita ilmaisevat puhuttelut kuuluvat kaikki yhteen alaluokkaan, kiintymykseen, ja positiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat puolestaan kahteen, kyvykkyyteen ja sopivuuteen. Negatiivinen suhtautuminen, jota esiintyy aineistossa selvästi vähemmän kuin positiivista, on kuitenkin jakautunut useampaan tunteiden ja ihmisten arvottamisen alaluokkaan, eikä kaikkia negatiivista suhtautumista ilmaisevia puhuttelulisäyksiä ole edes mahdollista osoittaa vain yhteen alaluokkaan kuuluviksi. Negatiivinen suhtautuminen on siis aineistossa pienestä lukumäärästään huolimatta huomattavasti monipuolisempaa ja monimuotoisempaa kuin positiivinen suhtautuminen, ja yksittäinen puhuttelulisäys voi ilmaista sekä negatiivisia tunteita että negatiivista ihmisten arvottamista.

Negatiivinen suhtautuminen näkyy aineistossa ensinnäkin haukkumanimissä, joita ovat esimerkiksi *senkin rosvo*, *senkin lurjus*, *senkin varas* ja *vakoilijat ja varkaat*. Sanalla *senkin* voidaan antaa suomen kielessä negatiivinen tulkinta neutraalillekin sanalle (VISK § 1726), mutta aineistoni haukkumasanat olisivat yleensä negatiivissävytteisiä jo ilman *senkin*-sanaakin. Kaikki haukkumanimet ovat aineistossa samantapaisia: niillä syytetään puhuteltavaa rikollisesta tai valheellisesta toiminnasta, kuten esimerkissä (49), jossa isä syyttää poikaansa arvokkaan kruunun varastamisesta (vrt. luvun 6.1 sukulaisuussanoihin):

49) JUURIKORPI:
Sinä roisto! Varas! Kuinka sinä uskallat kajota kruunuun?

ANHAVA:
Senkin roisto! Senkin varas! Kuinka uskallat kajota kruunuun?

Haukkumanimien voikin tulkita ilmaisevan negatiivista ihmisten arvottamista ja siitä erityisesti sosiaalisen hyväksynnän sopivuutta. Negatiivinen sopivuus kuvaa suhtautumisen teorian mukaan ihmisen pahuutta, epäreilua ja epäkohteliaisuutta. Toisaalta tämänkaltaiset haukkumanimet ilmaisevat myös sosiaalisen hyväksynnän toista alaluokkaa, rehellisyyttä. Negatiivisella rehellisyydellä voidaan arvottaa ihmisen epärehellisyyttä ja petollisuutta, mikä sopii erityisen hyvin tilanteeseen, jossa ihmistä kutsutaan varkaaksi tai vakoilijaksi. Ihmisten arvottamisen lisäksi haukkumanimien voi kuitenkin tulkita ilmaisevan myös negatiivisia tunteita ja niistä erityisesti tyytymättömyyden alaluokkaa mielipahaa, joka suhtautumisen teorian mukaan kuvaa esimerkiksi suuttumuksen ja vihan tunteita. Kun jotakuta puhutellaan haukkumanimellä, on takana varmasti suuttumusta tai vihaa, ja siksi aineistoni haukkumanimet voisi

myös luokitella negatiivisiin tunteisiin. Haukkumanimien luokittelu vain yhteen ainoaan suhtautumisen luokkaan on näin ollen vaikeaa tai jopa mahdotonta, sillä ne ilmaisevat monia erilaisia suhtautumisen osa-alueita, toisin kuin aikaisemmissa luvuissa käsitellyt positiiviset puhuttelulisäykset, joiden luokittelu oli suhteellisen yksioikoista.

Aineistossa on lisäksi puhuttelulisäyksiä, jotka eivät ole niinkään haukkumanimiä mutta joiden sävy on silti hyvin negatiivinen ja ivallinen. Tällainen puhuttelu on muun muassa esimerkin (50) *mestari Holmes*, jonka Juurikorpi on poistanut omasta suomennoksestaan. Puhuttelua käyttää komisario Lestrade, joka yleensä puhuttelee Sherlock Holmesia tavallisesti pelkällä sukunimellä, mutta esimerkin tilanteessa Holmes on juuri suuttanut Lestraden olemalla eri mieltä tämän kanssa heidän tutkimansa kadonneen morsiamen tapauksen ratkaisemisesta.

50) JUURIKORPI:

”Vai niin. Uskot siis, ettei Serpentinellä ole osaa eikä arpaa tässä jutussa?”

”Olen siitä aivan varma.”

”Ehkäpä olet sitten hyvä ja sanot, miten *nämä* ovat joutuneet tuohon lampeen?”

Lestrade avasi matkalaukkunsa ja nosti siitä lattialle märän, valkoisen silkkipuvun, parin valkoisia silkkikenkiä, morsiuskruunun ja pitsihunnun; kaikki olivat likaisia ja läpimärkiä.

”Kas tuossa”, hän sanoi ja asetti uuden vihkisormuksen vaatekasan päälle, ”tuossa on sinulle pikku pähkinä purtavaksi Ø.”

ANHAVA:

– Vai sillä lailla! Sinunko mielestäsi Serpentiinilampi ei siis liity tapaukseen lainkaan?

– Enpä hevin usko.

– Jospa sitten ystävällisesti selittäisit, kuinka saatoimme löytää sieltä tämän.

Lestrade avasi laukkunsa puhuessaan ja syyti sieltä pöydälle läikehtivän silkisen hääpuvun, valkoisen satiinikenkäparin, morsiusseppeleen ja -hunnun, jotka olivat kaikki likomärkiä ja haalistuneita.

– Kas niin, hän sanoi ja pani kasan päällimmäiseksi vielä uuden vihkisormuksen. – Siinä on sinulle pikku pähkinä purtavaksi, **mestari Holmes**.

Ivallisia puhuttelulisäyksiä ei ole aineistossa kovinkaan paljon – sekä Juurikorvella että Anhavalla kullakin vain kaksi – ja niiden voidaan tulkita ilmaisevan esimerkiksi onnettomuuden tunteen alaluokkaa vastenmielisyyttä, joka kuvaa muun muassa sitä, että puhuja ei pidä puhuteltavasta tai inhoaa häntä. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun poliisi kutsuu Juurikorven suomennoksessa rikollista ivallisella puhuttelulisäyksellä *sir* tai kauppias irvailee Sherlock Holmesille puhutteluilla *herra Vastarannankiiski* (Juurikorpi) tai *herra Suuriluulo* (Anhava). Toisaalta ivalliset puhuttelulisäykset ilmaisevat myös ihmisten

arvottamisen sosiaalisen hyväksynnän sopivuutta, sillä ivallisten kommenttien syynä on usein se, että puhuteltava nähdään epäreiluna tai epäkohteliaana. Näin ollen myöskään ivallisista puhuttelulisäyksistä ei ole helppoa sanoa, ilmaisevatko ne negatiivisia tunteita vai negatiivista ihmisten arvottamista, sillä niissä näyttävät olevan läsnä molemmat näistä suhtautumisen osaluista.

Hieman selkeämmin yhteen suhtautumisen luokkaan kuuluvia puhuttelulisäyksiä ovat sen sijaan negatiivista ihmisten arvottamista ilmaisevat paheksuvat ja päivittelevät puhuttelut. Tällaisia puhutteluja ovat *hyvä mies*, *hyvä herra* ja *mies*. Yli-Vakkurin (1989: 46) mukaan etenkin puhuttelulisäykseen *mies* liittyy suomen kielessä hyvin negatiivisia konnotaatioita, ja myös *hyvä mies* on yleisesti käytetty vain pahoittelussa, moitteissa ja päivittelyssä. Tällaisessa yhteydessä puhuttelut esiintyvät myös tämän tutkielman aineistossa. Esimerkissä (51) Watson päivittelee uskomattomalta vaikuttavia päätelmiä, jotka Sherlock Holmes tekee kadonneen hatun omistajasta pelkän hatun perusteella. Esimerkissä (52) Watson puolestaan paheksuu oopiumluolassa viipyvän tuttavansa toimia (Juurikorpi ei ole suomentanut tätä puhuttelulisäystä).

51) JUURIKORPI:

”[M]utta siinä on silti pari piirrettä, jotka puhuvat varsin selvää kieltä, ja lisäksi muutamia sellaisia, joihin liittyy vakuuttava todennäköisyys. Jo kaukaa näkee, että omistaja on hyvin älykäs mies – – jokin vahingollinen tekijä on ilmestynyt hänen elämäänsä. Tarkoitan juoppoutta. Ja se on kenties syynä myös siihen, ettei hänen vaimonsa enää rakasta häntä.”

”Mutta **hyvä mies!**”

ANHAVA:

– [M]utta muutamia seikkoja siitä voi ilman muuta päätellä, ja eräitä toisia voi pitää ainakin erittäin todennäköisinä. Heti näkee, että mies on huomattavan älykäs – – hänen elämäänsä on tullut jokin haitallinen tekijä, arvatenkin juopottelu. Tästä voi johtua sekin ilmeinen seikka, ettei hänen vaimonsa enää rakasta häntä.

– Mutta **hyvä mies!**

52) JUURIKORPI:

Tänään on perjantai, kuten sanoin Ø. Vaimosi on odottanut sinua kaksi vuorokautta. Saisit totisesti hävetä!

ANHAVA:

Kyllä nyt on perjantai, **hyvä mies**. Vaimosi on odottanut sinua jo kaksi päivää. Sinun sietäisi hävetä!

Päivittelevät ja paheksuvat puhuttelulisäykset ilmaisevat negatiiviseen ihmisten arvottamiseen kuuluvan sosiaalisen arvostuksen normaaliutta, sillä puhutteluilla päivitellään juuri puhuteltavan henkilön epätavallista tai epänormaalista käytöstä. Esimerkiksi silloin, kun

Watson käyttää tällaisia puhutteluja Holmesista, on kyseessä selvästi Holmesin epätavallisen päättelykyvyn päivitteleminen. Normaaliuden lisäksi puhuttelut voivat myös ilmaista edelleen sosiaaliseen arvostukseen kuuluvaa päämäärähakuisuutta, joka arvottaa muun muassa sitä, miten luotettava ja järkevä ihminen on. Päämäärähakuisuutta ilmaisevat erityisesti paheksuvat puhuttelulisäykset, kuten esimerkin (52) puhuttelu, sillä niissä paheksutaan puhuteltavan tekemiä vääriä tai hölmöjä päätöksiä.

Negatiivista suhtautumista ilmaisevat myös käyttöyhteyteensä verrattuna liian läheiset tai muulla tavalla kohteliaisuusnormeista poikkeavat puhuttelut. Aineistossa vaikuttaakin aina olevan selkeä negatiiviseen suhtautumiseen liittyvä syy siihen, miksi joku novellien henkilöistä poikkeaa tarinan sisällä näkyvistä viktoriaanisen ajan kohteliaisuuskäytännöistä ja esimerkiksi käyttää toisesta henkilöstä liian tuttavallista puhuttelulisäystä. Tällaista tapahtuu ensinnäkin silloin, kun novelleissa puhutellaan rikollisia: esimerkiksi Sherlock Holmes käyttää monesti rikollisista joko pelkkää sukunimeä, joka on tällaisessa yhteydessä selvästi liian tuttavallinen puhuttelu käytettäväksi Holmesille entuudestaan tuntemattomasta henkilöstä (esimerkki 53), tai koko nimeä, jolla ikään kuin vältellään kohteliaisuusnormien mukaisen *herra* + sukunimi -puhuttelun käyttöä (esimerkki 54).

53) JUURIKORPI:
Olette menettänyt pelin, **Ryder**.

ANHAVA:
Peli on pelattu, **Ryder**.

54) JUURIKORPI:
Ei kannata pyristellä vastaan, **John Clay**.

ANHAVA:
Turha yrittää, **John Clay**.

Kun rikollisesta käytetään liian tuttavallista puhuttelua, voidaan tulkita, ettei kyseessä ole niinkään läheisyyden tai kiintymyksen osoittaminen, vaan pikemmin puhuttelulla osoitetaan, ettei henkilöä pidetä kohteliaan puhuttelulisäyksen arvoisena. Pelkkää sukunimeä käytetään aineistossa tavallisesti vain läheisistä ja tutuista ihmisistä (ks. luku 6.1), mutta rikollisten kohdalla vaikuttaisi olevan niin, että heidät nähdään rikollisuutensa vuoksi niin ala-arvoisina, etteivät he ansaitse kohteliasta *herra*-sanaa sukunimensä tai koko nimensä eteen. Tällöin sukunimestä tai koko nimestä koostuva puhuttelulisäys ilmaiseekin negatiivisen ihmisten arvottamisen sosiaaliseen hyväksyntään kuuluvaa rehellisyyttä tai sopivuutta varsin voimak-

kaasti: puhuteltava nähdään niin epärehellisenä ja moraalittomana, että hänestä voidaan käyttää epäkohteliasta ja normien vastaista puhuttelulisäystä.

Käyttöyhteyteensä verrattuna liian läheisiä puhuttelulisäyksiä esiintyy myös rikollisten itsensä puheessa. Eräässä novellissa rikollinen puhuttelee talossaan työskentelevää kotiopettajataria sellaisilla puhuttelulisäyksillä kuin *neiti kulta*, *rakas nuori neiti* ja *voi neiti kulta*. Päällisin puolin puhuttelut vaikuttavat erittäin läheisiltä ja voimakasta kiintymystä ilmaiseviltä, mutta ne eivät ole työnantajan ja työntekijän väliseen keskusteluun sopivia. Puhuttelulisäyksiin liittyy myös selvästi uhkan ilmapiiri: rikollinen käyttää tällaisia liian läheisiä puhutteluita vain silloin, kun hän yrittää houkuttaa kotiopettajataria ansaan tai opettajatar on pääsemässä rikollisen jäljille, kuten esimerkissä (55). Olen jättänyt esimerkkiin näkyviin tavallista enemmän puhuttelulisäyksen kontekstia, jotta tilanteen uhkaavuus tulee esille.

55) JUURIKORPI:

”Mutta **Ø hyvä neiti kiltti**, älkää nyt toki!” – Ette voi kuvitellakaan, kuinka hellä ja lohduttava hänen äänensä oli. ”Ja mitä te sitten niin kovasti säikähditte, **neiti hyvä?**”

Mutta hänen äänensä oli aivan liian maanitteleva. Hän liioitteli. Olin varuillani. – –

”Nyt tiedätte. Ja jos vielä kerran uskallatte astua tämän kynnyksen yli...” tässä kohden hänen hymynsä muuttui pirulliseksi irvistykseksi, ja hän tuijotti minua raivosta liekehtivin silmin – ”niin usutan koiran kimppuunne!”

ANHAVA:

”**Voi neiti kulta, voi neiti kulta!**” – ette osaa kuvitella, kuinka hellästi ja tyyntellen hän puhui – ”entä mitä te oikein pelästyitte, **neiti kulta?**”

Mutta hänen äänensä oli vähän liiankin mielitelevä. Hän liioitteli. Pysin visusti varuillani hänen suhteensa. – –

”Hyvä on, nyt tiedätte. Ja jos vielä kerrankin astutte jalallanne tuon kynnyksen yli” – siinä samassa hänen hymynsä koveni raivon irvistykseksi ja hän tuijotti minuun kasvoillaan oikea paholaisen ilme – ”niin usutan koiran kimppuunne.”

Anhavan suomennoksessa nämä puhuttelulisäykset on käännetty erityisen läheisen ja tuttavallisen kuuloisiksi, toisin kuin Juurikorvella, joka on käyttänyt määritettä *hyvä* hellitelynimen *kulta* sijaan. Anhavan puhuttelulisäykset luovat siis vielä voimakkaamman ristiriidan puhuttelun kirjaimellisen merkityksen ja käyttöyhteyden välille ja ilmaisevat näin ollen voimakkaampaa uhkaa ja suhtautumista. Nämä kontekstiinsa verrattuna liian läheiset, uhkavassa merkityksessä käytetyt puhuttelulisäykset vaikuttaisivatkin ilmaisevan negatiivisiin tunteisiin kuuluvaa tyytymättömyyttä ja siitä erityisesti mielipahaa, johon kuuluvat myös vihan ja suuttumuksen tunteet.

Erikoinen poikkeus negatiivista suhtautumista ilmaisevissa puhuttelulisäyksissä ovat aineiston huudahdusmaiset puhuttelut, kuten *voi herra Holmes* ja sen erilaiset variaatiot. Yhteistä näille puhutteluille on se, että niissä itse puhuttelua edeltää aina interjektio *voi*. Nämä puhuttelulisäykset ovat Sherlock Holmesin hätääntyneiden naispuolisten asiakkaiden käyttämiä puhutteluita, ja ne esiintyvät novelleissa yleensä silloin, kun nainen yrittää vedota Sherlock Holmesiin ja pyytää häneltä apua, kuten esimerkissä (56):

56) JUURIKORPI:

Voi herra Holmes, toivoisin että tahtoisitte auttaa minua samalla tavalla.

ANHAVA:

Voi herra Holmes, kunpa voisitte tehdä minulle saman palveluksen.

Poikkeuksellisia näistä puhuttelulisäyksistä tekee se, että niissä tunne ei kohdistu niinkään puhuteltavaan henkilöön – Sherlock Holmesiin – vaan pikemminkin naisten senhetkisiin elämäntilanteisiin. Interjektio *voi* ilmaisee tavallisesti jonkinlaista valittelevaa reaktiota joko tapahtuneeseen, edellä sanottuun tai puhujan omaan tunnetilaan (VISK § 856 ja 1738), ja aineistoni puhutteluissa *voi* vaikuttaisikin viittaavan juuri naisten tunnetilaan ja heille sattuneisiin tapahtumiin. Puhuttelujen ilmaiseva tunne on siis suuntautunut paljon laajemmalle alueelle kuin muissa aineiston puhutteluissa. Huudahdusmaiset puhuttelulisäykset ilmaisevat tulkintani mukaan negatiivisiin tunteisiin kuuluvan turvattomuuden alaluokkaa levottomuutta, johon kuuluvat muun muassa pelon ja hätääntyneisyyden tunteet. Näitä tunteita ei kuitenkaan ole kohdistettu suoraan Sherlock Holmesia kohti, vaikka hän onkin puhuteltava henkilö. Pikemminkin puhuttelujen suhtautuminen ja turvattomuuden tunne kyllä liittyy Sherlock Holmesiin, sillä häneltä pyydetään apua tilanteen selvittämiseksi, mutta Sherlock Holmes ei ole se, joka on aiheuttanut hädän tunteen. Muissa aineiston puhuttelulisäyksissä puhuteltava henkilö on aina ollut se, joka on aiheuttanut puhuttelijassa tunteen tai suhtautumisen, joka on sitten näkynyt konkreettisesti puhuttelulisäyksen muodossa ja merkityksessä: kiintymystä ilmaisevissa puhutteluissa kiintymys on kohdistunut puhuteltavaan, vihaa ilmaisevissa puhuteltava on aiheuttanut vihan tunteen. Esimerkin (56) kaltaisissa puhutteluissa puhuttelulisäys siis kyllä ilmaisee negatiivista suhtautumista, turvattomuuden tunnetta, mutta suhtautuminen on suuntautunut eri tavalla kuin muissa aineiston puhuttelulisäyksissä.

Negatiivinen suhtautuminen on aineistossa huomattavasti monimuotoisempaa kuin positiivinen suhtautuminen, vaikka negatiivista suhtautumista ilmaisevia puhuttelulisäyksiä onkin selvästi vähemmän: Juurikorvella 17 ja Anhavalla 27 (ks. edellä kuvio 8). Juurikorven ja Anhavan suomennokset ilmaisevat joiltakin osin yhtä voimakasta negatiivista suhtautu-

mista – he ovat suomentaneet monet puhuttelulisäyksistä melko samalla tavalla, kuten tämän luvun esimerkeistä on havaittavissa – mutta esimerkiksi käyttöyhteyteensä verrattuna liian läheisissä puhuttelulisäyksissä Anhavan suomennos ilmaisee selvästi voimakkaampaa tyytymättömyyttä ja vihaa. Kuten positiivisissa puhuttelulisäyksissä, myös negatiivisissa on kuitenkin otettava huomioon puhuttelulisäysten lukumäärä. Anhavalla on aineistossaan selvästi enemmän negatiivista suhtautumista ilmaisevia puhuttelujia, sillä hän on suomentanut niitä enemmän kuin Juurikorpi. Anhavan suomennoksen puhuttelut ilmaisevat siis voimakkaampaa suhtautumista myös lukumäärän perusteella, sillä useampi puhuttelulisäys saa ymmärrettävästi suhtautumisen vaikuttamaan voimakkaamalta.

6.4 Suhtautumisen rajatapaukset

Aineistossa on myös muutamia rajatapauksia, joita ei ole mahdollista luokitella yksiselitteisesti joko positiivista tai negatiivista suhtautumista ilmaiseviin puhuttelulisäyksiin. Nämä puhuttelulisäykset vaikuttaisivat olevan pintapuolisesti positiivisia, sillä ne koostuvat tavallisesti sukunimestä tai etunimestä, mutta puhuttelujen esiintymiskontekstin perusteella niiden suhtautuminen ei olekaan niin yksinkertaista. Puhuttelut ovat ystävällisen sävyisiä, mutta niitä käytetään tilanteissa, joissa ylempiarvoinen henkilö puhuttelee itseään selvästi alempiarvoisempaa, kuten esimerkissä (57), jossa ylempään keskiluokkaan kuuluva Sherlock Holmes puhuttelee etunimellä työväenluokkalaista vaununkuljettajaa:

57) JUURIKORPI:

Selvä on, **John**, emme tarvitse enää apuamme. Huomenna voitte yhdentoista maissa ruveta odottelemaan minua. Kas niin, suitset tänne ja näkemiin!

ANHAVA:

No niin, **John**, emme tarvitse sinua tällä haavaa. Tästä saat kaksi ja puoli šillinkiä. Odottele minua huomenna kello yhdentoista maissa. Hellitä suitsista. Ja näkemiin sitten.

Tällaiset puhuttelut ovat poikkeus muiden sukunimi- ja etunimipuhuttelujen joukossa. Tavallisesti etunimellä tai sukunimellä puhuttelemisen ilmaisee aineistossa positiivista kiinnostumista, ja nimipuhuttelua käytetäänkin yleensä vain sukulaisten tai ystävien kesken, kuten selitin luvussa 6.1. Esimerkin (57) kaltaisissa tilanteissa ei ole kuitenkaan kyse ystävydestä tai sukulaisuudesta, vaan pikemminkin siitä, että puhuteltava kuuluu alempaan yhteiskuntaluokkaan ja työskentelee palveluammattissa, jolloin häntä voidaan puhutella vähäisempää

kunnioitusta osoittavalla puhuttelulisäyksellä. Tällaisia tilanteita on aineistossa muutamia, ja niissä puhuttelulisäysten välillä on selvä ristiriita: Sherlock Holmes puhuttelee esimerkin (57) kuljettajaa etunimellä, mutta voidaan olettaa, että jos kuljettaja puhuttelisi tarinassa Holmesia, hän tekisi sen kunnioittavasti puhuttelulla *herra Holmes*. Tätä oletusta tukee se, että aineiston toisessa novellissa Holmes puhuttelee työväenluokkaista kaupunginlähettiä pelkällä sukunimellä *Peterson*, kun taas lähetti käyttää Holmesista aina joko puhuttelua *herra Holmes* tai *herra*.

Kyse on siis luokkaerosta, ja näiden tapausten luokittelu positiiviseksi tai negatiiviseksi on hankalaa juuri niiden osoittaman luokkaeron takia. Puhuttelulisäys on ystävällinen ja sävyltään positiivinen, ja se luultavasti vastaa viktoriaanisen ajan konventioita ja kohteliaisuusnormeja, mutta toisaalta se on silti myös merkki kyseisen ajan epätasa-arvosta ja puhutteltavan henkilön alemmasta asemasta. Sherlock Holmes ei ehkä tarkoita puhuttelulisäystä ainakaan tietoisesti loukkaavana tai negatiivisena, mutta siihen liittyy silti negatiivisia konnotaatioita, etenkin nykyajan näkökulmasta katsottuna. Viktoriaanisen ajan näkökulmaa tällaisiin puhutteluihin on sen sijaan vaikea tietää, sillä tarkempaa analyysia varten olisi melkein pä tarpeellista kurottava novellien sisäiseen maailmaan ja kysyä henkilöiltä, mitä he tällaisilla puhuttelulisäyksillä viestivät. Tämä ei luonnollisestikaan ole mahdollista, mutta voitaneen olettaa, ettei luokkaeroista muistuttaminen ole ollut kovin positiivinen asia viktoriaanisellakaan ajalla. Tällaiset pohjimmiltaan epätasa-arvoisesti käytetyt puhuttelulisäykset vaikuttaisivat siis kyllä ilmaisevan suhtautumista ihmisten aseman ja kyvykkyyden arvottamisen kautta, jolloin ne kuuluisivat ihmisten arvottamisen sosiaaliseen arvostukseen, mutta niiden kontekstin monipuolisuuden, ristiriitaisuuden ja eri aikaan kuuluvien konventioiden vuoksi on vaikea sanoa, onko tämä arvottaminen positiivista, negatiivista vai peräti molempia. Jos kyseessä olisi selvästi positiivinen ihmisten arvottaminen, eikö henkilöstä olisi pitänyt käyttää pelkän suku- tai etunimen sijaan esimerkiksi kohteliaisuuspuhuttelua *herra* + sukunimi? Eikö Sherlock Holmes arvosta vaunukuljettajaa tai kaupunginlähettiä tarpeeksi käyttääkseen heistä kohteliaisuuspuhuttelua? Toisaalta puhuttelu ei kuitenkaan vaikuta samanlaiselta negatiiviselta sukunimen käytöltä kuin edellä luvussa 6.3 kuvatut tilanteet, joissa rikollisia puhutellaan pelkällä sukunimellä.

Samankaltaista puhuttelua esiintyy aineistossa myös Sherlock Holmesin puhutellessa niitä poliisikomisarioroita, joiden kanssa hän työskentelee. Kuten jo edellä mainitsin, Holmes ja novelleissa kaikista useimmiten häntä avustava komisario Lestrade puhuttelevat molemmat toisiaan tuttavallisesti pelkillä sukunimillä, ja Holmes jatkaa samaa käytäntöä myös muiden

poliisien kanssa. Muut poliisit kuitenkin puhuttelevat Holmesia virallisemmalla *herra Holmes* -kohteliaisuuspuhuttelulla, kuten esimerkissä (58):

58) JUURIKORPI:

”Kas, **Bradstreet**, mitä kuuluu? – Saako sinun kanssasi hiukan jutella?”

”Tottakai. **Ø**. Mennään minun huoneeseeni.”

ANHAVA:

– No, **Bradstreet**, mitä kuuluu? – Tahtoisin puhua kanssanne rauhassa.

– Kyllä se sopii, **herra Holmes**. Käykää vain sisään huoneeseeni.

Vaikka Juurikorpi on poistanut Bradstreetin Holmesista käyttämän puhuttelun esimerkissä (58), Bradstreet viittaa Holmesiin myöhemmin *herra Holmesina*. Syitä tällaiseen epä-tasa-arvoiseen puhutteluun voi olla monia, mikä vaikeuttaa myös näiden puhuttelujen suhtautumisen analysoimista. Ehkä Sherlock Holmes on vain luonnostaan tuttavallinen kaikkia poliiseja kohtaan, tai ehkä hän sittenkin ilmaisee sukunimipuhuttelulla jonkinlaista alempiarvoisuutta: novelleissa Holmes puhuu monesti siitä, kuinka hän ei pidä virallisia poliiseja kovinkaan taitavina tai älykkäinä. Myös poliisien *herra*-puhuttelu saattaa olla joko merkki siitä, että he kunnioittavat Sherlock Holmesia, tai vaihtoehtoisesti siitä, että he yrittävät tarkoituksellisesti luoda Holmesiin etäisyyttä. Holmesin poliiseista käyttämät puhuttelut vaikuttaisivat siis ilmaisevan ihmisten arvottamisen sosiaalista arvostusta, poliisien Holmesista käyttämät sen sijaan sosiaalista hyväksyntää. Se, onko kyseessä positiivinen vai negatiivinen arvottaminen, jää kuitenkin epäselväksi.

Esimerkistä (58) voi huomata myös sen, että Juurikorven suomennoksessa Holmes ja komisario Bradstreet sinuttelevat toisiaan, Anhavan suomennoksessa puolestaan teitittelevät. Edellä esimerkissä (57) tilanne on sen sijaan päinvastainen: Juurikorven Holmes teitittelee vaununkuljettajaa, Anhavan puolestaan sinuttelee. Suomentajatkin vaikuttavat siis olleen hieman eri mieltä siitä, miten tällaiset tilanteet täytyisi tulkita. Juurikorpi on nähnyt Holmesin ja poliisikomisarion välisen suhteen tuttavallisempaan, Holmesin ja vaununkuljettajan sen sijaan virallisempaan. Anhava on puolestaan tulkinnut päinvastoin Holmesin ja poliisikomisarion välisen suhteen etäisemmäksi ja Holmesin ja vaununkuljettajan läheisemmäksi. Puhuttelulisäykset ja niiden konteksti eivät siis tarjoa selkeää vastausta siihen, millaisesta suhtautumisesta näissä puhutteluissa on kyse, sillä suomentajien erilaisista tulkinnoista huolimatta molemmissa suomennoksissa on edelleen näkyvissä puhuttelujen välinen ristiriita: Holmes käyttää pelkkää etu- tai sukunimeä, komisario ja vaununkuljettaja puolestaan kohteliaisuuspuhuttelua *herra* + sukunimi. Puhuttelut vaikuttavatkin ilmaisevan jonkinlaista ih-

misten arvottamista, mutta niiden konteksti ei tarjoa tarpeeksi vihjeitä siitä, onko kyseessä positiivinen vai negatiivinen arvottaminen. Vaikka suhtautumisen teoria siis painottaa kontekstin merkitystä asennoitumisen tulkinnassa, kontekstistakaan ei ole aina apua.

7 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, miten puhuttelulisäysten käännökset eroavat toisistaan kahdessa Sherlock Holmes -novellien suomennoskokoelmassa. Tarkastelin puhutteluja kahdesta eri näkökulmasta käsin: kotouttamisen ja vieraannuttamisen kannalta sekä systeemifunktionaaliseen kielitieteeseen perustuvan suhtautumisen teorian kannalta. Analyysini perusteella O. E. Juurikorven ja Jaakko Anhavan suomennoksien puhuttelulisäysten käännökset eroavat toisistaan sekä kotouttamisen ja vieraannuttamisen asteensa että ilmaisemansa suhtautumisen kautta. Käännöksissä on toki paljon samankaltaisiakin piirteitä, perustuvat ne samoihin alkuperäisteksteihin, ja Juurikorpi ja Anhava ovat esimerkiksi kääntäneet lukuisia puhuttelulisäyksiä samalla tavalla. Suomennoksissa on kuitenkin myös eroavaisuuksia, etenkin tietynkaltaisten puhuttelujen suomennosten lukumäärissä.

Kotouttamisen ja vieraannuttamisen suhteen Juurikorpi ja Anhava ovat selvästi suosineet puhuttelujen suomennoksissa erilaisia käännösratkaisuja: Juurikorven suomennoksen yleisin käännösratkaisu on erittäin kotouttava poisto, Anhavan sen sijaan vähemmän vieraannuttava luonnollistaminen. Erittäin kotouttavaa muotoilua esiintyy molemmissa suomennoksissa kaikista käännösratkaisuista vähiten, mikä oli hieman yllättävää: englannin ja suomen kielen välisten erojen vuoksi muotoiltuja puhuttelulisäyksiä olisi voinut olettaa olevan enemmänkin. Juurikorpi on ylipäätään käyttänyt suomennoksessaan enemmän kotouttavia käännösratkaisuja kuin Anhava, joka on suosinut enimmäkseen vieraannuttavia ratkaisuja. Juurikorpi on esimerkiksi usein juuri poistanut kokonaan sellaisen puhuttelulisäyksen, jonka Anhava on suomentanut luonnollistamisen tai toiston kautta.

Yhtenä tutkimuskysymyksistäni oli selvittää, noudattavatko tutkimani suomennokset käännöstutkimuksen kentällä kiisteltyä uudelleenkääntämishypoteesia, jonka mukaan saman tekstin myöhemmät käännökset olisivat vieraannuttavampia tai lähempänä alkuperäistä tekstiä kuin aikaisemmat käännökset. Sherlock Holmes -novellien suomennokset vaikuttavat noudattavan hypoteesia ainakin puhuttelulisäysten suomennostensa kannalta: Juurikorven puhuttelulisäykset ovat yli 58-prosenttisesti kotouttavia, Anhavan puolestaan yli 72-prosenttisesti vieraannuttavia. Anhava (2010: 13) on itsekin todennut suomennoksensa esipuheessa tavoitteenaan olleen eräällä tapaa Juurikorven suomennoksen korjaaminen ja saattaminen lähemmäksi nykyisiä kääntämisen periaatteita, vaikka hän ei tarkennakaan, millaisiin periaatteisiin hän tällä kommentillaan viittaa.

On kuitenkin huomattava, että eroistaan huolimatta kumpikaan suomennoksista ei ole pelkästään kotouttava tai vieraannuttava: sekä Juurikorpi että Anhava ovat suomentaneet puhuttelulisäyksiä kaikkien seitsemän eri käännösratkaisun avulla. Koskinen ja Paloposki (2015: 75) ovatkin todenneet, että käännöksiä on vaikeaa tai jopa mahdotonta luokitella vain joko kotouttamisen tai vieraannuttamisen kategorioihin kuuluviksi. Lisäksi oman tutkimuksen aineisto koostuu ainoastaan suomennosten puhuttelulisäyksistä, ja esimerkiksi joidenkin muiden kulttuurisidonnaisten elementtien käännösten tarkastelu saattaisi paljastaa Juurikorven ja Anhavan suomennoksista vieläkin monimuotoisempia tuloksia.

Uudelleenikäntämishypoteesiin viitattaessa on tärkeää muistaa, ettei hypoteesin tarkoituksena ole arvottaa erilaisia ja eri aikoina tehtyjä suomennoksia. Pikemminkin eri käännökset on vain suunnattu vastaamaan erilaisiin odotuksiin ja tarpeisiin. Koskisen ja Paloposken (2015: 8–9) mukaan uudelleenikännökset tehdään hyvin vaihtelevissa tilanteissa, ja kääntäjien tulkintaerot, erilainen kohdeyleisö, käännöksiä pohjustavan tutkimustiedon erilaisuus ja ylipäätään käännöksen tarkoitus voivat vaikuttaa siihen, millainen käännöksestä tulee. Juurikorven ja Anhavankaan käännösten välisille eroille ei ole mahdollista löytää vain yhtä selkeää syytä. Ehkäpä Juurikorven suomennoksen puhuttelulisäykset ovat kotouttavampia esimerkiksi siksi, ettei englantilainen kulttuuri ja Sherlock Holmesin maailma ollut 1950-luvulla suomalaisille lukijoille vielä yhtä tuttu kuin se on nykypäivänä muun muassa globalisaation, internetin ja brittiläisten televisiosarjojen ansiosta. Nykypäivän lukija ei voi olla törmäämättä Sherlock Holmesiin esimerkiksi elokuvateattereissa tai televisiossa, ja tämä tuttuus on voinut osaltaan vaikuttaa Anhavan tekemiin vieraannuttaviin käännösratkaisuihin.

Suhtautumisen teorian kannalta tarkastelin tutkielmassani sitä, millaisia tunteita ja ihmisten arvottamista suomennoksien puhuttelulisäykset ilmaisevat. Molemmissa suomennoksissa positiivinen ihmisten arvottaminen oli yleisin puhutteluilla ilmaistu asennoitumisen alaluokka, mutta myös suhtautumisen analyysissä suomennosten väliltä paljastui selkeitä lukumäärällisiä eroja. Koska Juurikorpi on poistanut suomennoksestaan enemmän puhutteluja kuin Anhava, on Anhavan suomennoksessa ylipäätään enemmän tunteita ja ihmisten arvottamista ilmaisevia puhuttelulisäyksiä. Vaikka Juurikorpi ja Anhava ovatkin siis usein kääntäneet puhuttelulisäykset niin, että ne ilmaisevat molemmissa suomennoksissa yhtä vahvaa suhtautumista, Anhavan puhuttelujen suurempi lukumäärä sekä joidenkin puhuttelujen selvästi voimakkaampi suhtautuminen aiheuttavat sen, että Anhavan suomennoksen puhuttelut vaikuttavat asettuvan asennoitumisen asteittaisuuden voiman asteikolla korkeammalle kuin Juurikorven. Anhavalla esimerkiksi juuri Holmesin ja Watsonin väliset sekä käyttöyhteydel-

tään liian läheiset puhuttelut ilmaisevat sanatasollaankin voimakkaampaa suhtautumista kuin Juurikorvella, joten suomennosten voimaero ei perustu vain lukumäärällisiin eroihin.

Tarkkoja syitä suomennoksien ilmaiseman suhtautumisen välisiin eroihin on vaikea eritellä. Luonnollisesti suomentajat ovat voineet tulkita alkuperäistekstiä eri tavalla, mikä on havaittavissa esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa Juurikorpi on suomentanut jonkin puhuttelun sinutteluna ja Anhava teitittelynä tai joissa Anhavan puhuttelulisäykset ilmaisevat voimakkaampaa uhkaa kuin Juurikorven. Suomennosten julkaisuajankohdilla on varmasti myös vaikutuksensa suomentajien valintoihin, samoin kuin käännösten kotouttamisen ja vieraannuttamisen asteilla: Juurikorpi on poistanut puhuttelulisäyksiä kotouttavasti varsin paljon, mikä johtaa siihen, että hänen suomennoksensa ei ilmaise lukumäärällisesti yhtä voimakasta suhtautumista kuin Anhavan. Näin ollen kotouttamisen ja vieraannuttamisen analyysi sekä suhtautumisen teoria ovat tutkielmassani jollain tapaa kytköksissä toisiinsa ja tuloksiinsa. Erityisesti Holmesin ja Watsonin välisten puhuttelulisäysten kohdalla myös suomennosten kanssa samoihin aikoihin ilmestyneet televisio- ja elokuvatulkinnat ovat saattaneet vaikuttaa suomentajien valintoihin. 1930- ja 1940-luvuilla, ennen Juurikorven suomennoksen ilmestymistä, julkaistiin lukuisia Sherlock Holmes -elokuvia, jotka esittävät Basil Rathbonen näyttelemän Holmesin nerona ja Nigel Bruce esittämän Watsonin Holmesia sokeasti ihailevana hölmönä. Päähenkilöiden välinen suhde ei siis ole kyseisissä elokuvissa kovinkaan lämmin tai tunteisiin perustuva, eivätkä ne oletettavasti ilmaise myöskään kovin voimakasta positiivista suhtautumista. Anhavan suomennos sen sijaan vaikuttaisi edustavan samaa näkemystä kuin monet 1980–2010-luvuilla julkaistut televisiosarjat ja elokuvat, jotka painottavat Holmesin ja Watsonin välistä ystävyyttä ja kiintymystä. Esimerkkeinä tällaisista adaptaatioista voisi mainita televisiosarjan *The Adventures of Sherlock Holmes* (1984–1994), jossa Sherlock Holmesia esittää Jeremy Brett, sekä kaksi tällä vuosikymmenellä televisiossa näytettyä sarjaa, jotka sijoittavat tarinoiden henkilöt nykypäivään: brittiläinen *Sherlock* (suom. *Uusi Sherlock*) sekä amerikkalainen *Elementary* (suom. *Holmes NYC*). Juurikorven ja Anhavan suomennokset saattavat siis joidenkin puhuttelulisäysten osalta vahvistaa oman aikakautensa yleisiä tulkintoja Holmesin ja Watsonin välisestä ystävyydestä; samankaltaiseen lopputulokseen päädyin myös kandidaatintutkielmassani vuonna 2012.

Yhtenä tutkimukseni merkittävänä tuloksena voidaan pitää myös sitä, että kummankin näkökulman – sekä kääntämisen että suhtautumisen – analyysit paljastivat sellaisiakin puhuttelulisäyksiä, joita oli vaikeaa tai jopa mahdotonta luokitella ennalta luotuihin kategorioihin. Sekä Juurikorpi että Anhava olivat suomentaneet joitakin puhutteluja niin, ettei niitä ollut mahdollista luokitella yksiselitteisesti kotouttaviksi, vieraannuttaviksi tai vain yhteen kään-

nösratkaisuun kuuluviksi. Suhtautumisen osalta en puolestaan pystynyt luokittelemaan monia aineistoni negatiivista suhtautumista ilmaisevista puhuttelulisäyksistä vain yhteen suhtautumisen alaluokkaan, vaan kyseiset puhuttelut ilmaisivat sekä tunteita että ihmisten arvottamista. Lisäksi muutamat puhuttelut vaikuttivat häilyvän positiivisen ja negatiivisen suhtautumisen rajoilla. Pikkutarkkuudestaan huolimatta kulttuurisidonnaisten elementtien käännösratkaisut ja suhtautumisen teoria eivät siis olekaan aina niin yksiselitteisiä analyysimenetelmiä kuin esimerkiksi Aixelán (1996) luokittelu ja Martinin ja Whiten (2005) taulukot antaisivat ymmärtää. Sekä kotouttamisessa ja vieraannuttamisessa että suhtautumisessa on myös rajatapauksia ja häilyvyyttä, mikä hankaloittaa niiden käyttöä analyysimenetelminä.

Tutkimukseni perustuu suurimmaksi osaksi omiin tulkintoihini puhuttelulisäyksistä. Kääntämisen osalta pyrin luokittelemaan eri puhuttelut mahdollisimman tarkasti tiettyjen käännösratkaisujen mukaisiksi, ja myös suhtautumisen analyysissa valitsin kullekin puhuttelulisäykselle aina sille mielestäni parhaiten sopivan ja Martinin ja Whiten jaottelua lähimpänä olevan alaluokan. Luonnollisesti toinen tutkija olisi kuitenkin voinut jaotella samat puhuttelut eri tavalla. Tarkastelin aineistoani jo vuosien ajan Sherlock Holmes -tarinoita lukeen, Arthur Conan Doyle'n kirjoituksiin intohimoisesti suhtautuvan fanin näkökulmasta, mikä saattoi myös vaikuttaa tulkintoihini etenkin suhtautumisen teorian osalta. Suhtautumisen teoriassa tutkijan lukijapositiona voi olla vaikutusta esimerkiksi siihen, millaista asennoitumista ja suhtautumista hän aineistostaan löytää (Martin 2000: 162; Martin & Rose 2007: 70). En kuitenkaan usko, että asemani Sherlock Holmes -tarinoiden fanina jotenkin söisi tutkimukseni uskottavuutta. Pikemminkin siitä oli myös hyötyä: se esimerkiksi helpotti huomattavasti aineistoon tutustumista ja sen asettamista laajempaan kontekstiin. Koska novellien maailma oli minulle entuudestaan niin tuttu, pystyin keskittymään tutkielmassani täysin yksittäisten puhuttelulisäysten analysoimiseen. Toisaalta ilman fanitaustaani en olisi edes keksinyt maisterintutkielmalleni tällaista aihetta, sillä juuri erilaisten Sherlock Holmes -suomennosten lukemisen kautta tulin havainneeksi käännosten väliset erot.

Yksi tutkimukseni ongelmista on toki myös sen suppeus: Sherlock Holmes -novelleissa suhtautumista ilmaisevat monet muutkin kielen elementit kuin vain puhuttelulisäykset, ja kotouttamisen ja vieraannuttamisenkin tutkimuksessa on usein tarpeen analysoida koko tekstiä, ei ainoastaan sen tiettyjä osia. Lisäksi aineistoni on vain pieni osa kaikista Doyle'n suomennetuista Sherlock Holmes -kertomuksista. Juurikorven suomennoskokoelmassa on yhteensä 36 novellia ja Anhavan kokoelmassakin peräti yli 56, joista oma, kaksitoista novellia kattava aineistoni on vain murto-osa. Tutkimukseni perusteella ei siis voi tehdä kovinkaan laajoja yleistyksiä siitä, noudattavatko Juurikorven ja Anhavan

suomennokset kokonaisuuksina uudelleenikäntämishypoteesia tai ilmaiseeko Anhavan suomennos kaiken kaikkiaan voimakkaampaa suhtautumista kuin Juurikorven. Juurikorpi ja Anhava eivät myöskään ole ainoat Sherlock Holmes -novelleja suomentaneet kääntäjät: novelleja on ilmestynyt esimerkiksi Tero Valkosen suomentamana kokoelmassa *Sherlock Holmesin parhaita* (2001) sekä 1980-luvulla Viihdeviikarit Oy:n kustantamana kioskirjallisuutena, johon ei ole merkitty suomentajan nimeä. Maisterintutkielmani pituuden vuoksi laajempi tutkimus ei kuitenkaan ollut mahdollista. Uskoisin tutkimukseni tulosten antavan silti jonkinlaisia suuntaviivoja analysoimieni suomennosten välisistä eroista sekä siitä, miten monenlaisia eroavaisuuksia saman tekstin eri käännöksistä voi ylipäättään löytyä.

Tutkimukseni vahvuutena voi kuitenkin pitää sen omaperäisyyttä. Sherlock Holmes -suomennoksia on tutkittu vielä vähän, sillä uudelleenikäntönsien tutkimus on keskittynyt Suomessa enimmäkseen lastenkirjallisuuden tai tunnettujen maailmankirjallisuuden klassikoiden analysoimiseen (ks. esim. Karjalainen 2014; Koskinen & Paloposki 2015). Toisaalta en löytänyt myöskään yhtään tutkimusta, jossa olisi käytetty tutkielmani teoreettisen taustan kaltaista lähtökohtaa. Puhuttelulisäysten käännöksiä tai niiden ilmaisemaa suhtautumista ei ole tutkittu vielä kovinkaan paljon: lähimmäksi tulee Tolvasen (2016) artikkeli, joka analysoi viranomaistekstien sinuttelua ja teitittelyä muun muassa niiden ilmaisemien interpersoonisten merkitysten kannalta. Oman tutkielmani varsin monesta palasta yhdistelty teoreettinen tausta auttoi kuitenkin rakentamaan suomennosten puhutteluista sopivan laajan kuvan, ja mielestäni tutkimukseni aihe sekä eri teorioiden yhdistelmä tuntuivat ja tuntuvat edelleen loogisilta. Englantilaiset ja suomalaiset puhuttelukonventiot poikkeavat toisistaan niin paljon, että englanninkielisten puhuttelulisäysten kääntäminen suomen kielelle on jo sinällään monimuotoinen tutkimuskohde. Kahden eri suomentajan tulkinnat ja ajallinen etäisyys tuovat siihen vielä entisestään lisää vaihtelua. Tutkimusta tehdessäni huomasin myös sen, että Juurikorven ja Anhavan suomennokset ovat keskenään muutenkin hyvin erilaisia, ja niistä riittäisi analysoitavaa moniin erilaisiin jatkotutkimuksiin.

Kuten edellä mainitsin, tutkimukseni tarkoituksena ei ole arvottaa Juurikorven ja Anhavan suomennoksia, vaan pikemminkin tuoda esille eri suomentajien samasta tekstistä eri aikoina tekemien käännösten eroja. Sama teksti on mahdollista suomentaa lukuisilla eri tavoilla, ja käännösten kanssa työskentelevien on hyvä olla tietoisia näistä erilaisista mahdollisuuksista. Suomentajien erilaiset valinnat voivat vaikuttaa muun muassa lukijoiden tulkintoihin kaunokirjallisista teksteistä: Juurikorven suomennoksen dialogi saattaa kuulostaa lukijasta suomalaisemmalta puhuttelulisäyksien vähyyden vuoksi, kun taas Anhavan suomennoksen voimakkaampi suhtautuminen voi vaikuttaa vahvemmin lukijan tunteellisiin

reaktioihin. Niinkin pienillä ja vaatimattomilla kielen elementeillä kuin puhuttelulisäyksillä on siis vaikutusta tekstin kokonaisuuteen, eikä niiden merkitystä esimerkiksi käännoistyössä pidä väheksyä.

LÄHTEET

- Aalto, Jenni 2002: *Puhuttelu suomalaisissa ja saksalaisissa tv-sarjoissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2002893543> 3.11.2015.
- Aaltonen, Sirkku 2004: Kun Antto Puuronen Suomeen muutti: kulttuurisidonnainen käänöstutkimus työväläneenä. – Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös* s. 388–406. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Aixelá, Javier Franco 1996: Culture-specific items in translation. – Roman Alvarez Rodríguez & M. Carmen Africa Vidal (toim.), *Translation, power, subversion* s. 52–78. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Anhava, Jaakko 2010: Johdanto. – Arthur Conan Doyle, *Sherlock Holmes: kootut kertomukset* (suom. Jaakko Anhava) s. 5–14. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Bassnett, Susan 2002: *Translation studies*. 3. painos. London: Routledge.
- Bensimon, Paul 1990: Présentation. – *Palimpsestes* XIII (4) s. ix–xiii.
- Berman, Antoine 1990: La retraduction comme espace de la traduction. – *Palimpsestes* XIII (4) s. 1–7.
- Braun, Friederike 1988: *Terms of address. Problems of patterns and usage in various languages and cultures*. Contributions to the sociology of language 50. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Brown, Penelope & Levinson, Stephen C. 1987: *Politeness. Some universals in language usage*. Studies in international sociolinguistics 4. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chesterman, Andrew 1998: Finnish tradition. – Mona Baker (toim.), *Routledge encyclopedia of translation studies* s. 401–409. London: Routledge.
- 2004: Hypotheses about translation universals. – Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer & Daniel Gile (toim.), *Claims, changes and challenges in translation studies: selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001* s. 1–14. Amsterdam: John Benjamins.
- Davies, Eirlys E. 2003: A goblin or a dirty nose? The treatment of culture-specific references in translations of the Harry Potter books. – *The Translator* 9 (1) s. 65–100.
- Egins, Suzanne 2013: *An introduction to systemic functional linguistics*. 2. painos. London: Bloomsbury Academic.
- Grönholm, Tanja 2012: *Emploi et équivalence des formes d'adresse dans le roman finnois Puhdistus et sa traduction française Purge*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201305161686> 3.11.2015.
- Halliday, M. A. K. 1984: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- 2007 [1964]: The users and uses of language. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 5–37. London: Continuum.
- 2007 [1971]: Language in a social perspective. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 43–64. London: Continuum.
- 2007 [1974]: Language and social man. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 65–130. London: Continuum.
- 2007 [1975a]: Sociological aspects of semantic change. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 131–168. London: Continuum.

- 2007 [1975b]: *Language as social semiotic: towards a general sociolinguistic theory*. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 169–201. London: Continuum.
- 2007 [1978]: *An interpretation of the functional relationship between language and social structure*. – Jonathan J. Webster (toim.), *Language and society* s. 251–263. London: Continuum.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya 1993: *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Geelong: Deakin University Press.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Christian M. I. M. 2004: *An introduction to functional grammar*. 3. painos. London: Arnold.
- Hatim, Basil & Mason, Ian 1990: *Discourse and the translator*. London: Longman.
- Heino, Anu 2013: *Assessing the validity of the retranslation hypothesis in the Finnish translations of the novel Mary Poppins*. Maisterintutkielma. Vaasan yliopiston englannin kielen laitos. – <http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=5338> 23.3.2015.
- Heiskanen, Tuija 2013: *Yksilöllinen kieli arvoyhteisössä: tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen henkilökohtaisissa kirjoituksissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201312202858> 3.3.2016.
- Immonen, Leena 2011: *Kääntäjä nimien ja nimikemääritteiden kimpussa*. – Leena Immonen, Mari Pakkala-Weckström & Inkeri Vehmas-Lehto (toim.), *Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen* s. 107–122. Helsinki: Finn Lectura.
- Isokoski, Mari 2008: *The Victorian middle class, imperialist attitude and women in Arthur Conan Doyle's Sherlock Holmes adventures*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-17806> 20.4.2016.
- Isosävi, Johanna & Lappalainen, Hanna 2015: *Johdanto*. – Johanna Isosävi & Hanna Lappalainen (toim.), *Saako sinutella vai täytyykö teitillä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä* s. 9–33. Tietolipas 246. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jantunen, Jarmo H. 2001: *Synonymity and lexical simplification in translations: a corpus-based approach*. – *Across languages and cultures* 2 (1) s. 97–112.
- 2004a: *Synonymia ja käännössuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 35. Joensuun yliopisto. – <http://urn.fi/URN:ISBN:952-458-479-4> 2.5.2016.
- 2004b: *Suomennosten kieliasu puntarissa*. – *Virittäjä* 108 (4) s. 559–572.
- Juvonen, Riitta 2007: *Suhtautumisen systematiikkaa*. – *Virittäjä* 111 (3) s. 431–435.
- Karjalainen, Jenni 2014: *(Re)visiting retranslation hypothesis: the case of Mary Poppins*. Maisterintutkielma. Itä-Suomen yliopiston englannin kielen ja kääntämisen laitos. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20140604> 19.10.2014.
- Karpio, Heli 1998: *Kohteliaisuuksien vertailua suomessa ja unkarissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1998761665> 3.11.2015.
- Karvo, Elina 2013: *Mitä salaperäisin veikko: Sherlock Holmesin mieskuvan rakentaminen Granadan tuottamissa TV-sarjoissa 1984–1994*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201308294627> 20.4.2016.
- Katajamäki, Heli 2006: *Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehden pääkirjoituksissa*. – Esa Lehtinen & Nina Niemelä (toim.), *Erikoiskielet ja käännösteoria* s. 97–108. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkimusryhmän julkaisut nro 33. Vaasa: Vaasan yliopisto.

- Kemppanen, Hannu, Jänis, Marja & Belikova, Alexandra 2012: Foreword. – Hannu Kemppanen, Marja Jänis & Alexandra Belikova (toim.), *Domestication and foreignization in translation studies* s. 7–12. Leipzig: Frank & Timme.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2016. – <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> 25.3.2016.
- Korpi-Hallila, Niina 2015: *Friendship between Sherlock Holmes and John Watson*. Maisterintutkielma. Vaasan yliopiston englannin kielen laitos. – <http://www.tritonia.fi/fi/e-opinnaytteet/tiivistelma/6593/> 20.4.2016.
- Koskinen, Kaisa 2012: Domestication, foreignization, and the modulation of affect. – Hannu Kemppanen, Marja Jänis & Alexandra Belikova (toim.), *Domestication and foreignization in translation studies* s. 13–32. Leipzig: Frank & Timme.
- Koskinen, Kaisa & Paloposki, Outi 2004: A thousand and one translations: revisiting retranslation. – Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer & Daniel Gile (toim.), *Claims, changes and challenges in translation studies: selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001* s. 27–38. Amsterdam: John Benjamins.
- 2015: *Sata kirjaa, tuhat suomennosta: kaunokirjallisuuden uudelleenkäyttäminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1410. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, Hanna 2015: *Sinä vai te vai sekä että? Puhuttelukäytännöt suomen kielessä*. – Johanna Isosävi & Hanna Lappalainen (toim.), *Saako sinutella vai täytyykö teitillä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä* s. 72–104. Tietolipas 246. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Larjavaara, Matti 1999: Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu. – *Kielikello* 2/1999 s. 4–10.
- Laviosa-Braithwaite, Sara 1996: *The English Comparable Corpus (ECC): a resource and a methodology for the empirical study of translation*. Painamaton väitöskirja. UMIST, Manchester, United Kingdom.
- 1998: Universals of translation. – Mona Baker (toim.), *Routledge encyclopedia of translation studies* s. 288–291. London: Routledge.
- Leppihalme, Ritva 2000: Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. – Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki* s. 89–105. Helsinki: Ammatikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus AKO, Helsingin yliopisto.
- Leppänen, Sari 2005: *The address forms in English and German contemporary literature*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-14597> 3.11.2015.
- Luukka, Minna-Riitta 2002: M. A. K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
- 2010: Tekstien merkityksiä. Suomen kielen syventävien opintojen kurssi SKIS304 Teksti- ja diskurssi-analyysi. Luentokalvot 3.10.2010. Jyväskylän yliopisto.
- Länsimäki, Katja 2012: “*Good old Watson! You are the one fixed point in a changing age.*” – *A comparative study of two Finnish translations of Sir Arthur Conan Doyle’s The Sign of the Four*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201202061131> 20.11.2015.
- Martin, J. R. 2000: Beyond exchange: appraisal systems in English. – Susan Hunston & Geoff Thompson (toim.), *Evaluation in text. Authorial stance and the construction of discourse* s. 142–175. Oxford: Oxford University Press.
- Martin, J. R. & Rose, David 2007: *Working with discourse. Meaning beyond the clause*. London: Continuum.
- Martin, J. R. & White, P. R. R. 2005: *The language of evaluation: appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Metsola, Anna 2012: *Rakas Watson vai Watson hyvä? Sherlock Holmes -tarinoiden kahden eri suomennoksen puhuttelumuodot ja niiden luoma kuva Holmesin ja Watsonin välisestä suhteesta*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- 2015: *"I will free the world of a poisonous thing": väkivaltaiset naiset A. C. Doyle'n Sherlock Holmes -tarinoissa*. Sivuainetutkielma. Jyväskylän yliopiston taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201510063312> 20.4.2016.
- Mikkonen, Inka 2010: *"Olen sitä mieltä, että..." Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä studies in humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. – <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3826-0> 3.3.2016.
- MOT Englanti. Kielikone Oy & Gummerus Kustannus Oy 2016. – <https://mot-kielikone-fi.ezproxy.jyu.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> 20.1.2016.
- MOT Ruotsi. Kielikone Oy 2016. – <https://mot-kielikone-fi.ezproxy.jyu.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> 20.1.2016.
- Mäkinen, Pirjo 2004: Ikinuori lähdeteksti, ikääntyvä kohdeteksti? – Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös* s. 407–425. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Mäkisalo, Jukka 2012: Meta-theoretical analysis of the empirical use of the concepts domestication / foreignization. – Hannu Kemppanen, Marja Jänis & Alexandra Belikova (toim.), *Domestication and foreignization in translation studies* s. 63–77. Leipzig: Frank & Timme.
- Nevala, Minna 2015: Elisabetista Elisabetiin. Englannin puhuttelukäytänteiden sosiaalisista ulottuvuuksista. – Johanna Isosävi & Hanna Lappalainen (toim.), *Saako sinutella vai täytyykö teititellä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä* s. 262–286. Tietolipas 246. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Newmark, Peter 1981: *Approaches to translation*. Oxford: Pergamon Press.
- Oittinen, Riitta 1997: *Liisa, Liisa ja Alice. Matkakirja*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- 2000: Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. – Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki* s. 265–285. Helsinki: Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus AKO, Helsingin yliopisto.
- Oxford Dictionaries. Oxford University Press 2015. – <http://www.oxforddictionaries.com/> 7.12.2015.
- Paloposki, Outi 2005: Käännössuomen synty. – Anna Mauranen & Jarmo H. Jantunen (toim.), *Käännös-suomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä* s. 15–31. Tampere: Tampere University Press.
- Paloposki, Outi & Oittinen, Riitta 2000: The domesticated foreign. – Andrew Chesterman, Natividad Gallardo San Salvador & Yves Gambier (toim.), *Translation in context: selected contributions from the EST Congress, Granada, 1998* s. 373–390. Amsterdam: John Benjamins.
- Penttilä, Marianna 2015: *Suhtautuminen Aamulehden Särkänniemi-aiheisissa lehtijutuissa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201505121817> 3.3.2016.
- Puurtinen, Tiina 2005: Käännössuomen piirteitä lastenkirjallisuudessa. – Anna Mauranen & Jarmo H. Jantunen (toim.), *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä* s. 211–223. Tampere: Tampere University Press.
- Ristiluoma, Johanna 2006: *Puhuttelu Leena Lehtolaisen ja Matti Yrjänä Joensuun dekkarien dialogeissa: "Älä kundi aliarvioi tytön älyä"*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15405> 3.11.2015.

- Riukulehto, Kukka-Maaria 2000: *Puhuttelut nuortenkirjojen dialogeissa: tarkasteltavana Tuija Lehtisen romaanit Siskokullat ja Kundi kesätukkainen*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2000856432> 3.11.2015.
- Ruokonen, Minna 2004: Schleiermacher, Berman ja Venuti: kolme käännösteoreettista näkökulmaa vieraannuttamiseen. – Jorma Tommola (toim.), *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, text and translation* s. 63–80. Turku: Turun yliopisto, englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus.
- Sadeniemi, Matti 1968: Teitittelyn taustaa. *Virittäjä* 72 (2) s. 224–226.
- Seppänen, Eeva-Leena 1989: Henkilöön viittaaminen puhetilanteessa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 195–222. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Stewart, Miranda 2005: Politeness in Britain: ”It’s only a suggestion...” – Leo Hickey & Miranda Stewart (toim.), *Politeness in Europe* s. 116–129. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Tommola, Hannu 2005: Empiiriä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännösuomesta. – Anna Mauranen & Jarmo H. Jantunen (toim.), *Käännösuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä* s. 103–119. Tampere: Tampere University Press.
- Tommola, Jorma 2006: Muoto ja merkitys kääntämisessä ja tulkkauksessa. – Jorma Tommola (toim.), *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä* s. 9–24. Turku: Turun yliopisto, englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus.
- Tolvanen, Eveliina 2016: Lukijan suora puhuttelu suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa viranomaisteksteissä. – *Virittäjä* 120 (1) s. 5–29.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999: *Kopiointia vai kommunikointia: johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- Venuti, Lawrence 2008: *The translator’s invisibility. A history of translation*. 2. painos. London: Routledge.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 5.5.2016.
- Yli-Vakkuri, Valma 1989: Suomalaisen puhuttelun piirteitä. – Anneli Kauppinen & Kyllikki Keravuori (toim.), *Kielen käyttö ja käyttäjä* s. 43–74. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXVI. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- 2005: Politeness in Finland: evasion at all costs. – Leo Hickey & Miranda Stewart (toim.), *Politeness in Europe* s. 189–202. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Aineistolähteet

- Doyle, Arthur Conan 1957: *Sherlock Holmesin seikkailut* (suom. O. E. Juurikorpi). Julkaistu kokoelmassa *Sherlock Holmesin seikkailut I* s. 9–301. Helsinki: WSOY. Alkuperäisjulkaisu 1892.
- 2009: *The adventures of Sherlock Holmes*. Julkaistu kokoelmassa *The Penguin complete Sherlock Holmes* s. 161–332. London: Penguin Books Ltd. Alkuperäisjulkaisu 1892.
- 2010: *Sherlock Holmesin seikkailuja* (suom. Jaakko Anhava). Julkaistu kokoelmassa *Sherlock Holmes: kootut kertomukset* s. 17–287. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. Alkuperäisjulkaisu 1892.

LIITE: Aineisto

Ø = poisto

* = muotoiltu osaksi lausetta

A Scandal in Bohemia (suom. *Kuningas pulassa / Kuningas ja laulajatar*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
1. Watson	Ø	Ø
2. Watson	Ø	Watson
3. my dear Holmes	kuulehan nyt, Holmes	Holmes
4. my boy	poikaseni	veliseni
5. Watson	Ø	Watson
6. Holmes	Ø	Ø
7. Doctor	Ø	Ø
8. Doctor	Ø	Ø
9. Doctor	Watson	Watson
10. your Majesty	teidän majesteettinne	*
11. Watson	Watson	Watson
12. John	John	John
13. Watson	Ø	Ø
14. man	hyvä mies	hyvä mies
15. Doctor	Ø	tohtori
16. marm	rouva	rouva
17. Doctor	Ø	tohtori
18. Mister Sherlock Holmes	herra Holmes	herra Holmes
19. My dear Mr. Sherlock Holmes	Hyvä Herra Sherlock Holmes	Hyvä herra Sherlock Holmes
20. dear Mr. Sherlock Holmes	Ø	hyvä herra Sherlock Holmes
21. my dear sir	Ø	hyvä herra

The Red Headed League (suom. *Punatukkaisten säätiö / Punatukkaisten yhdistys*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
22. my dear Watson	Ø	Watson hyvä
23. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
24. my dear Watson	Kuulehan Watson	Watson hyvä
25. Doctor	Ø	tohtori
26. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
27. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
28. my dear sir	Ø	hyvä herra
29. Watson	Watson	Watson
30. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
31. sir	hyvä herra	herra
32. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
33. Doctor	Watson	tohtori
34. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
35. Mr. Sherlock Holmes	*	herra Holmes
36. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
37. sir	Ø	Ø
38. sir	Ø	herra Holmes
39. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
40. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
41. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
42. gentlemen	*	hyvät herrat
43. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
44. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
45. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
46. Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
47. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
48. Mr. Jabez Wilson	herra Wilson	herra Jabez Wilson
49. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
50. sir	Ø	Ø
51. sir	Ø	hyvä herra
52. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes

53.	sir	Ø	Ø
54.	Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
55.	sir	Ø	Ø
56.	sir	Ø	herra
57.	sir	Ø	Ø
58.	Mr. Wilson	herra Wilson	herra Wilson
59.	Watson	Ø	Watson
60.	Watson	Ø	Watson
61.	my dear Doctor	tohtori hyvä	tohtori hyvä
62.	Doctor	Ø	tohtori
63.	Doctor	Ø	tohtori
64.	Doctor	kuulehan	tohtori
65.	Watson	Watson	Watson
66.	Doctor	hyvä tohtori	tohtori
67.	sir	Ø	herra johtaja
68.	Mr. Jones	Ø	herra Jones
69.	Mr. Merryweather	Ø	herra Merryweather
70.	Jones	*	Jones
71.	Mr. Merryweather	Ø	herra Merryweather
72.	Doctor	Watson	tohtori
73.	Mr. Merryweather	herra Merryweather	herra Merryweather
74.	Watson	*	Watson
75.	Jones	Jones	Jones
76.	Archie	Archie	Archie
77.	John Clay	John Clay	John Clay
78.	sir	sir	*
79.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
80.	Watson	Ø	Watson

A Case of Identity (suom. Kadonnut sulhasmies)

Doyle	Juurikorpi	Anhava	
81.	my dear fellow	hyvä ystävä	ystävä hyvä
82.	Doctor	tohtori hyvä	tohtori

83.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
84.	sir	Ø	herra
85.	oh, Mr. Holmes	voi herra Holmes	voi herra Holmes
86.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
87.	sir	Ø	Ø
88.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
89.	sir	Ø	Ø
90.	Mr. Holmes	Ø	Ø
91.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
92.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
93.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
94.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
95.	sir	Ø	herra
96.	sir	Ø	Ø
97.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
98.	sir	Ø	herra
99.	sir	Ø	Ø
100.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
101.	Watson	Ø	Watson
102.	Watson	Ø	Watson
103.	my boy	Ø	veli hyvä
104.	Watson	Ø	Ø
105.	my dear fellow	Ø	ystävä hyvä
106.	Doctor	Ø	tohtori
107.	Mr. James Windibank	Ø	herra James Windibank
108.	sir	Ø	hyvä herra
109.	Mr. Windibank	Ø	herra Windibank
110.	Mr. Holmes	Ø	Ø
111.	Mr. Windibank	Ø	herra Windibank
112.	Windibank	Ø	Windibank
113.	Mr. Windibank	herra Windibank	herra Windibank
114.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes

The Boscombe Valley Mystery (suom. *Laakson arvoitus*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
115. dear	Ø	kultaseni
116. Watson	Ø	Watson
117. my dear fellow	ystäväiseni	ystävä hyvä
118. Oh Mr. Sherlock Holmes	herra Holmes	voi, herra Sherlock Holmes
119. Miss Turner	neiti Turner	neiti Turner
120. Miss Turner	neiti Turner	neiti Turner
121. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
122. Miss Turner	Ø	neiti Turner
123. Holmes	Holmes	Holmes
124. Watson	Watson	Watson
125. Holmes	Ø	Holmes
126. Lestrade	Lestrade	Ø
127. look here, Watson	kuule Watson	kuule Watson
128. Holmes	Holmes	Holmes
129. Jack	Jack	Jack
130. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
131. gentlemen	hyvät herrat	hyvät herrat
132. sir	Ø	hyvä herra

The Five Orange Pips (suom. *Viisi appelsiininsiementä*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
133. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
134. sir	Ø	hyvä herra
135. uncle	setä	setä
136. John	Ø	John
137. my boy	poika	poikaseni
138. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
139. John	John	John
140. man	mies	Ø
141. Watson	Watson	Watson

142.	Doctor	Ø	tohtori
143.	Holmes	Holmes	Holmes
144.	Watson	Watson	Watson
145.	Watson	Ø	Watson
146.	why, Watson	Watson, kuulehan	kuulehan, Watson

The Man with the Twisted Lip (suom. *Halkihuulinen kerjäläinen* / *Vinosuinen kerjäläinen*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
147.	Kate	Kate
148.	I say, Watson	Ø
149.	man	Ø
150.	Watson	Watson
151.	Watson	Ø
152.	Holmes	Holmes
153.	Watson	Ø
154.	Watson	Ø
155.	Watson	Ø
156.	Watson	Ø
157.	John	John
158.	Watson	Ø
159.	Watson	Ø
160.	Watson	Ø
161.	sir	Ø
162.	Watson	Ø
163.	my dear madam	hyvä rouva
164.	Mr. Sherlock Holmes	herra Holmes
165.	madam	Ø
166.	madam	Ø
167.	Mr. Holmes	herra Holmes
168.	dearest	rakkaani
169.	madam	Ø
170.	Mrs. St. Clair	rouva St. Clair
171.	Mr. Holmes	Ø

172.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
173.	Mrs. St. Clair	rouva St. Clair	rouva St. Clair
174.	Watson	Watson	Watson
175.	Watson	Ø	Ø
176.	my boy	poikaseni	veliseni
177.	sir	sir	herra
178.	Bradstreet	Bradstreet	Bradstreet
179.	Bradstreet	Ø	Ø
180.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
181.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
182.	Watson	Watson	Watson

The Adventure of the Blue Carbuncle (suom. Sininen kiiltokivi)

Doyle	Juurikorpi	Anhava	
183.	my dear fellow	Ø	ystävä hyvä
184.	Watson	Ø	Watson
185.	my dear Holmes	hyvä mies	hyvä mies
186.	Holmes	Ø	Holmes
187.	my dear Watson	Ø	Watson hyvä
188.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
189.	sir	Ø	hyvä herra
190.	sir	Ø	herra
191.	Peterson	Ø	Peterson
192.	sir	Ø	herra
193.	Watson	Watson	Watson
194.	Peterson	Peterson	Peterson
195.	sir	Ø	herra
196.	sir	Ø	herra
197.	Peterson	Ø	Peterson
198.	Mr. Henry Baker	herra Baker	herra Henry Baker
199.	Mr. Baker	Ø	herra Baker
200.	Watson	Watson	Watson
201.	Mr. Baker	herra Baker	herra Baker

202.	sir	Ø	herra
203.	sir	Ø	herra
204.	sir	Ø	hyvä herra
205.	sir	herra Holmes	herra
206.	Watson	Ø	Watson
207.	sir	Ø	herra
208.	landlord	isäntä	isäntä hyvä
209.	Watson	Ø	Watson
210.	mister	hyvä herra	hyvä herra
211.	Bill	Bill	Bill
212.	Mr. Cocksure	herra Vastarannankiiski	herra Suuriluulo
213.	Watson	Ø	Watson
214.	sir	hyvä herra	herra
215.	Mr. Ryder	herra Ryder	herra Ryder
216.	sir	Ø	herra
217.	sir	Ø	hyvä herra
218.	Ryder	Ryder	Ryder
219.	man	mies	hyvä mies
220.	Watson	Watson	Watson
221.	Ryder	Ø	Ryder
222.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
223.	sir	Ø	herra
224.	Jem	Jim	Jem
225.	Maggie	Ø	Maggie
226.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
227.	Maggie	Maggie	Maggie
228.	Jem	Ø	Ø
229.	Jem	Ø	Jem
230.	sir	herra Holmes	Ø
231.	Watson	Ø	Watson
232.	Doctor	Ø	tohtori

The Adventure of the Speckled Band (suom. *Kirjava nauha / Pilkullinen nauha*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
233. Watson	Ø	Ø
234. my dear fellow	Ø	ystävä hyvä
235. madam	Ø	rouva
236. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
237. my dear madam	Ø	rouva hyvä
238. sir	herra Holmes	herra Holmes
239. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
240. oh sir	voi, herra Holmes	voi, herra Holmes
241. Watson	Watson	Watson
242. madam	hyvä neiti	neiti
243. Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
244. madam	Ø	neiti
245. tell me, Helen	kuulehan, Helen	kuule, Helen
246. Miss Roylott	neiti Stoner	neiti Roylott
247. Watson	Watson	Watson
248. Watson	Watson	Watson
249. sir	Ø	herra
250. Doctor	tohtori	tohtori
251. you scoundrel	te lurjus	senkin lurjus
252. Watson	Ø	Ø
253. Watson	Ø	Watson
254. sir	herra	herra
255. Miss Stoner	neiti Stoner	neiti Stoner
256. Miss Stoner	neiti Stoner	neiti Stoner
257. Watson	Watson	Watson
258. Miss Stoner	neiti Stoner	neiti Stoner
259. Miss Stoner	neiti Stoner	neiti Stoner
260. Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
261. Miss Stoner	neiti Stoner	neiti Stoner
262. do you know, Watson	kuulehan, Watson	kuulehan, Watson
263. my dear Holmes	hyvä mies	Ø

264.	Holmes	Holmes	Holmes
265.	Watson	Ø	Ø
266.	Watson	Watson	Watson
267.	my dear Watson	Ø	ystävä hyvä

The Adventure of the Engineer's Thumb (suom. *Insinöörin peukalo*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava	
268.	Doctor	Ø	tohtori
269.	Doctor	Ø	tohtori
270.	Doctor	Ø	tohtori
271.	Mr. Hatherley	herra Hatherley	herra Hatherley
272.	Mr. Hatherley	herra Hatherley	herra Hatherley
273.	Mr. Hatherley	Ø	Ø
274.	sir	Ø	hyvä herra
275.	Mr. Hatherley	Ø	herra Hatherley
276.	madam	hyvä rouva	rouva hyvä
277.	Colonel	eversti Stark	eversti
278.	Fritz! Fritz!	Fritz! Fritz!	Fritz! Fritz!
279.	Elise	Elise	Elise
280.	sir	Ø	herra Hatherley
281.	sir	Ø	herra komisario
282.	sir	hyvä herra	herra

The Adventure of the Noble Bachelor (suom. *Lordin häät*)

Doyle	Juurikorpi	Anhava	
283.	my dear fellow	Ø	ystävä hyvä
284.	Watson	Ø	Watson
285.	my dear Mr. Sherlock Holmes	hyvä herra Sherlock Holmes	hyvä herra Sherlock Holmes
286.	Watson	Ø	Watson
287.	Watson	Ø	Ø
288.	Watson	Ø	Watson
289.	Lord St. Simon	lordi St. Simon	lordi St. Simon

290.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
291.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
292.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
293.	Lord St. Simon	Ø	lordi St. Simon
294.	my dear Holmes	Ø	Ø
295.	Lestrade	Lestrade	Lestrade
296.	Master Holmes	Ø	mestari Holmes
297.	Holmes	Ø	Holmes
298.	Mr. Holmes	Holmes	Holmes
299.	Watson	Ø	Ø
300.	sir	Ø	hyvä herra
301.	Lord St. Simon	Ø	Ø
302.	Lord St. Simon	lordi St. Simon	lordi St. Simon
303.	Robert	Robert	Robert
304.	Mrs. Moulton	rouva Moulton	rouva Moulton
305.	Robert	Robert	Robert
306.	Mr. Moulton	herra Moulton	herra Moulton
307.	Watson	Watson	Watson

The Adventure of the Beryl Coronet (suom. Beryllikruunu)

Doyle	Juurikorpi	Anhava
308.	Holmes	Holmes
309.	sir	Ø
310.	Mr. Holder	herra Holder
311.	Mr. Holder	herra Holder
312.	Mr. Holmes	herra Holmes
313.	Mr. Holmes	herra Holmes
314.	Mr. Holmes	herra Holmes
315.	look here, dad	kuule isä
316.	tell me, dad	isä
317.	dad	Ø
318.	Mr. Holmes	herra Holmes
319.	Arthur	Arthur

320.	you villain	sinä roisto	senkin roisto
321.	you thief	varas	senkin varas
322.	you blackguard	senkin lurjus	senkin rakkari
323.	thief	Ø	senkin varas
324.	my dear sir	hyvä herra Holder	hyvä herra
325.	Mr. Holder	Ø	herra Holder
326.	dad	isä	isä
327.	my girl	tyttöseni	tyttöseni
328.	Mary	Ø	Mary
329.	sir	Ø	hyvä herra
330.	sir	Ø	Ø
331.	Mr. Holder	herra Holder	herra Holder
332.	Miss Holder	neiti Holder	neiti Holder
333.	Mr. Holder	herra Holder	herra Holder
334.	Mr. Holder	Ø	herra Holder
335.	Miss Holder	neiti Holder	neiti Holder
336.	Mr. Holder	herra Holder	herra Holder
337.	Mr. Holder	herra Holder	herra Holder
338.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
339.	Watson	Ø	Watson
340.	Watson	Ø	Ø
341.	my dearest uncle	rakas setä	rakas setäni
342.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
343.	Mr. Holder	herra Holder	herra Holder
344.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
345.	Mr. Holder	Ø	herra Holder
346.	sir	herra Holmes	hyvä herra

The Adventure of the Copper Beeches (suom. Kotiopettajattaren seikkailu)

Doyle	Juurikorpi	Anhava	
347.	Watson	Ø	Watson
348.	my dear fellow	Ø	ystävä kallis
349.	dear Mr. Holmes	hyvä herra Holmes	hyvä herra Holmes

350.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
351.	miss	hyvä neiti	neiti
352.	sir	Ø	herra
353.	sir	Ø	herra
354.	sir	Ø	herra
355.	madam	Ø	neiti
356.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
357.	sir	Ø	Ø
358.	my dear young lady	Ø	neiti kulta
359.	sir	Ø	herra
360.	my dear young lady	Ø	neiti kulta
361.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
362.	madam	hyvä neiti	neiti hyvä
363.	sir	Ø	herra
364.	Miss Stoper	neiti Stoper	neiti Stoper
365.	Miss Stoper	Ø	neiti Stoper
366.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
367.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
368.	dear Miss Hunter	hyvä neiti Hunter	hyvä neiti Hunter
369.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
370.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
371.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
372.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
373.	Watson	Ø	Watson
374.	Watson	Ø	Watson
375.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
376.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
377.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes
378.	Jephro	Jephro	Jephro
379.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
380.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
381.	my dear young lady	neiti Hunter	rakas nuori neiti
382.	Mr. Holmes	Ø	herra Holmes

383.	my dear young lady	hyvä neiti kiltti	voi neiti kulta
384.	my dear young lady	Ø	voi neiti kulta
385.	my dear young lady	neiti hyvä	neiti kulta
386.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
387.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
388.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
389.	my dear Watson	hyvä Watson	Watson hyvä
390.	Mr. Holmes	herra Holmes	herra Holmes
391.	Miss Hunter	neiti Hunter	neiti Hunter
392.	Watson	Watson	Watson
393.	Watson	Watson	Watson
394.	you villain	Ø	senkin roisto
395.	you thieves	senkin varkaat	senkin varkaat
396.	spies and thieves	nuuskijat! rosvot!	vakoilijat ja varkaat
397.	Mrs. Toller	rouva Toller	rouva Toller
398.	miss	neiti	neiti
399.	miss	neiti	voi neiti
400.	sir	Ø	herra
401.	sir	Ø	Ø
402.	sir	Ø	Ø
403.	sir	Ø	herra
404.	Mrs. Toller	rouva Toller	rouva Toller
405.	Watson	Watson	Watson